

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 63.

Onsdagen den 29 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade ordet till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte besluta att med anledning av förutvarande talmannens, herr Daniel Perssons begravning, som äger rum nästa söndag, låta representera sig vid denna begravning av tre av kammarens medlemmar och att kammaren måtte uppdraga åt talmannen att utse dessa tre representanter.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggende motionerna; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 476, av herr *Söderberg*;

till första särskilda utskottet motionen nr 477, av herr *Waldén*;

till statsutskottet motionen nr 478, av herr *Andersson* i Gävle; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 479, av herr *Nilsson* i Landeryd.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtande nr 65 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 112—117.

§ 4.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets memorial, nr 15, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 63.

1

Ang. full
bordad
grans
av
proto

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1:o).

Utskottet hade under denna punkt funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan mot förutvarande chefen för lantförsvarsdepartementet J. Åkerman för det sätt, varpå ett uti protokollet över lantförsvarsärenden den 14 december 1917 omförmält ärende av honom handlagts.

Vid denna punkt voro likväl fogade reservationer:

av herrar *Clason, Bellinder, von Mentzer*, greve *Alexander Hamilton*, greve *Henning Wachtmeister*, *Räf, Hildebrand och Olsson* i Broberg, vilka ansett ifrågavarande ärende icke böra föranleda anmälan enligt § 107 regeringsformen; samt

av herr *K. J. Ekman*, som med ett särskilt uttalande i övrigt instämt i herr Clasons m. fl. förenämnda reservation.

Sedan utskottets anmälan blivit föredragen, anförde:

Herr *Hildebrand*: Herr talman, mina herrar! En sådan granskning av statsrådsprotokollen med åtföljande tillstyrkande eller avstyrkande av decharge, som vi ha i Sverige, är skäligen enastående, om man ser ut över de europeiska staterna. Dess betydelse överdrives enligt min mening alldeles ofantligt, ty icke är det på detta sätt, som det politiska ansvaret i vårt land utkräves. En oförvillad bedömare borde efter genomläsandet av utskottets båda anmärkningar, den ena mot den föregående krigsministern, den andra mot två föregående utrikesministrar, känna sig frestad att fråga, varför den föregående regeringen icke satt kvar, när så få anmärkningar kunnat göras efter ett grundligt studium i flera månader. I verkligheten är det naturligtvis helt andra faktorer, som ha betydelse för regeringarnas politiska ansvar. Det är de politiska valen, det är viktigare riksdagsfrågors behandling och utgång i kamrarna och dylikt, och dechargebetänkandet kommer i allmänhet något för sent. Den enda påföljd, som plägar ifrågakomma, är, att riksdagen ingiver en skriftlig anhållan till Konungen att ur statsrådet och från ämbetet skilja den, mot vilken anmärkningen göres. Men i de allra flesta fall står saken så, att de statsrådets medlemmar, mot vilka utskottet förordar anmärkning, redan ha lämnat statsrådet. Så är det i dessa båda fall, alla tre statsrådets medlemmar, varom här är fråga, ha för länge sedan avgått. Då blir en sådan anmärkning och den enda eventualiteten därav skäligen meningslös. Då är det givetvis mera reson i sådana anmärkningar, som här kommit fram reservationsvis. De rikta sig mot det fungerande statsrådets medlemmar, men röran-

de de övriga gäller ju att de icke kunna föranleda någon som helst åtgärd.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ser man på § 107 i regeringsformen, så finner man, att granskningen av protokollen skall gå ut på att undersöka, om »statsrådets ledamöter, samfällt eller en eller flera av dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller om någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat». Granskningen blir emellertid av övervägande formell art. Det blir att undersöka, om beslut fattats i statsrådet i vederbörlig form, om eljest laga former kommit till användning. Det blir en granskning mera om lagens bokstav iakttagits än dess anda. Det är mycket förklarligt, då man tänker på arbetet inom utskottet och tänker på statsrådsprotokollens egen art. Utskottet arbetar på olika avdelningar. Där uppläses korta rubriker, och mera finnes ofta icke, och efter rubrikerna skola utskottets medlemmar avgöra, om närmare undersökning skall vidtagas eller ej. Vad som bidragit att uttunna statsrådsprotokollen är givetvis statsrådsberedningens uppkomst alldeles vid sidan av grundlagen, ty inom denna avgöras ju de viktigaste frågorna, där bestämma sig statsrådets medlemmar, där föres diskussion men icke protokoll, som kunna granskas av konstitutionsutskottet. Allt detta gör naturligtvis, att hela denna granskning blir skäligen betydelselös. Men dechargearbetet kräves nu av grundlagen och skall naturligtvis försiggå, och när en fråga kommer fram inom utskottet, måste en var taga ställning till densamma.

Som jag redan påpekat blir det resultat, till vilket kamrarna komma, i allmänhet utan minsta betydelse, utan det väsentliga är, att de olika partierna använda tillfället att uttala sig och giva upplysningar om sin ställning till de viktigare politiska frågorna för att därmed klargöra sin ställning inbördes och till regeringen.

Efter dessa allmänna uttalanden ber jag få övergå till den nu föredragna första anmärkningen, mot förutvarande statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet Åkerman. Om jag då med några ord refererar vad det är fråga om, så var ju förhållandet det, att ett parti ull inkom med ångaren »Helios» till Sverige i slutet av år 1916. Denna ull var inköpt dels för arméförvaltningens, för statens räkning och dels för enskilda fabrikanter, men hela partiet var konsignerat till arméförvaltningen. Nu kom fråga före i konselj den 30 december 1916, om ett visst parti skulle utlämnas åt fabrikanterna, och Kungl. Maj:ts beslut blev, att så skulle ske. Detta beslut har tidigare granskats av konstitutionsutskottet, och decharge är lämnad den då sittande regeringen för beslutet den 30 december 1916. Det var emellertid ett visst ullparti, som icke genast efter detta beslut utlämnades till fabrikanterna, utan det skedde senare på våren 1917, då statsrådet Åkerman efter att ha inhämtat arméförvaltningens mening anordnade, att ett visst ullparti till även dessa fabrikanter skulle utlämnas.

Mot detta har utskottet nu gjort en dubbel anmärkning, en anmärkning dels därför att ullpartiet enligt utskottets mening icke borde

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

hava utlämnats och dels därför att ärendet icke föranlett något Kungl. Maj:ts beslut i statsrådet. Om jag fäster mig vid realfrågan, så synes det mig och övriga reservanter alldeles orimligt att komma med en anmärkning mot statsrådet Åkerman för en åtgärd, som alldeles tydligt stöder sig på Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916, och när riksdagen lämnat den dåvarande regeringen decharge för detta beslut och därav följande åtgärd att utlämna till fabrikanterna en stor del av ullen, är det enligt min uppfattning alldeles meningslöst att sedan utkräva ansvar av statsrådet Åkerman, som endast gått vidare på den inslagna vägen och som kunnat, såsom här är fallet, åberopa 30-december-beslutet. Det har invänts — och det tycks vara det utskottets majoritet menat — att de partier, som Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 avser, icke skulle vara alla de enskilda fabrikanter tillhöriga partier, som inkommo med ångaren Helios. I Kungl. Maj:ts beslut hänvisas emellertid till en skrivelse från fabrikantföreningens inköpskommitté, och däri talas om ifrågavarande fabrikanter. Upplysande för saken är, om fabrikantföreningens inköpskommitté menat, när den ingav sin skrivelse till Kungl. Maj:t i slutet av december 1916, att frigivandet skulle avse alla enskilda lastägare och icke endast vissa av dem. På framställd förfrågan har den, som avlät denna skrivelse och undertecknat framställningen, sagt, att alla enskilda lastägare avsåges i denna skrivelse. Denna skrivelse hade icke kommit utskottet tilhanda, då beslutet fattades, men den synes mig fullständigt klargörande. Kungl. Maj:ts beslut av den 30 december 1916 har sålunda avsett, att lasten skulle utlämnas till alla enskilda lastägare i början av 1917. Sedan var det en del, som intogo en i viss grad annan ställning, som icke voro leverantörer till armén. Det blev då ett par utredningar inom arméförvaltningen, men på grund av 30-december-beslutet och arméförvaltningens senaste skrivelse frigavs det senaste ullpartiet.

Frågan är då, om detta ärende bort företagas till behandling inom statsrådet. Jag får säga, att i den delen av frågan var jag länge nog tveksam, då det syntes mig föreligga skäl för att ärendet bort gå till konselj, men när jag senare undersökte denna sak och fann, att 30-december-beslutet avsåg alla enskilda fabrikanter ullpartier, ansåg jag, att man icke heller härvidlag kunde göra några befogade anmärkningar. Enligt min uppfattning är sålunda anmärkningen orimlig med hänsyn till realfrågan, och formellt sett vore det fullkomligt obefogat att fordra ärendets föredragning i statsrådet.

På denna grund ber jag, herr talman, att få yrka, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar! Jag kan för min del i viss mån instämma med herr Hildebrand i vad det gäller granskningen av regeringens åtgärder. Vi ha ju, som han erinrade, en säregen form för denna granskning, jämfört med vad man har i andra länder. Men nu är det ju emellertid så, som han också medgav, att så länge som vi ha denna form för granskningen av regeringens åtgärder, så få vi naturligtvis söka att ut-

nyttja densamma på det för landet mest tillfredsställande sättet. Jag kan emellertid icke instämma med den ärade talaren, då han ville göra gällande, att konstitutionsutskottets uppgift härvidlag skulle vara så gott som betydelselös. För min del ser jag saken så, att trots det att den form vi ha för granskningen kan anses vara synnerligen bristfällig, är det dock möjligt för konstitutionsutskottet att se på vissa regeringens åtgärder och bedöma, huruvida dessa kunna vara av den beskaffenhet att de falla under § 106 eller § 107 regeringsformen.

Det gäller då, såvitt jag kan se, för konstitutionsutskottet att se efter, i vad mån regeringen har handlat både formellt och reellt riktigt enligt de lagar och förordningar, vi ha, och om åtgärderna varit till rikets sannskyldiga nytta eller om denna icke iakttagits. Det gäller just att söka förebygga felaktiga åtgärder och skadlig politik för framtiden, och däri ser jag konstitutionsutskottets och riksdagens främsta uppgift härvidlag.

Rörande den punkt, som nu är föredragen, skall jag be att få lämna några faktiska upplysningar. Reservanterna ha för sin del gjort gällande, att utskottet i sin motivering för anmärkningen har varit för kortfattat, så att riksdagen icke kunnat få en fullt klar bild av läget, som det heter. Jag förmodar, att herrarna förstå, att utskottet i dessa saker velat gå försiktigt fram och icke skriva mer, än vad som ansetts vara absolut nödvändigt för att få fram just vad det här är fråga om, och jag tror, att utskottet i det hänseendet har fyllt detta krav.

Nu vill emellertid den ärade talaren — liksom övriga reservanter — göra gällande, att det ullparti, som det här är fråga om och som konstitutionsutskottets anmärkning gäller, i likhet med andra ullpartier, som samtidigt infördes i landet, skulle innefattas i ett beslut av Kungl. Maj:t den 30 december 1916. Jag skall tillåta mig att anföra bevis för att så ingalunda kan hava varit förhållandet. Jag nödgas här draga fram en del detaljer, som icke heller reservanterna, vilka dock berömma sig av att ha lagt fram saken så, att det verkliga läget skulle bliva klart, ha funnit lämpligt att framhålla.

Jag skall först be att få fästa uppmärksamheten vid en den 16 februari 1917 dagtecknad, av arméförvaltningens intendentsdepartement till Kungl. Maj:t gjord framställning rörande den här ifrågavarande ullen. Däri erinras till en början om Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916, varigenom svenska ullfabrikantföreningens medlemmar medgivits rätt att på vissa villkor själva förfoga över sina ullpartier. Nu är det att märka, att det beslut, som fattades i december 1916, rörde yllefabrikantföreningens medlemmar. Framställningen om dessa ullpartiars utlännande var gjord av yllefabrikantföreningens kommitté; som herr Hildebrand här nämnde, var den undertecknad av ett ombud för denna kommitté. Detta ombud har sedan, som herr Hildebrand också framhöll — till honom eller om det varit till reservanterna över huvud taget — lämnat den uppgiften, att ansökningen avsåg samtliga

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

lastägare, som hade med ull befraktat »Helios» vid detta tillfälle. Ja, det må vara den personens sak att tolka sin framställning, men för min del tror jag — och jag vågar säga, att utskottsmajoriteten hade samma uppfattning — att man icke kan lita fullt så mycket på enskildas uppgifter i sådana här saker som man bör och kan lita på statens egna myndigheters.

Den nyss nämnda framställningen av den 16 februari 1917 från arméförvaltningens intendentsdepartement gick ut på en hemställan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte förvärva just här ifrågavarande ullparti för kronans räkning. Sedan intendentsdepartementet, som jag nyss nämnde, i sin framställning erinrat om beslutet av december 1916 och vad detta rörde sig om, heter det vidare: *»Däremot har dylik rätt icke kunnat medgivas en del andra, huvudsakligen till Borås förlagda firmor, på den grund att dessa icke varit tillverkare av för armén erforderliga varor och leveransavtal för arméns räkning således icke kunde komma i fråga.»* Ifrågavarande firmor representerades av tvenne bolag, som hade inlastade på »Helios» ett visst antal balar ull, vilket parti, såsom utskottet nämner i sitt memorial, blivit upplagt i kronans förråd vid Skillingsaryd.

Jag undrar, om icke kammaren av vad jag nyss läste upp fått klart för sig, att åtminstone denna myndighet, nämligen arméförvaltningens intendentsdepartement, som här hela tiden haft hand om dessa olika ullpartier, måste ha varit av den bestämda uppfattningen, att dessa ullpartier icke ingingo i beslutet av den 30 december 1916. Det kan ju vara skäl i att i detta sammanhang också nämna — det framgår tydligt av handlingarna — att de ursprungliga ägarna, d. v. s. de nyss nämnda båda bolagen, icke heller hyste den uppfattningen, att frågan om det ullparti, som de gjorde anspråk på, var avgjord genom Kungl. Maj:ts beslut 1916. Ty i en den 28 mars 1917 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven ansökan, hemställde nämnda bolag, att de måtte utfå ullen ifråga. Det torde vara klart, att varken arméförvaltningens intendentsdepartement eller bolagen ifråga, som ansågo sig vara ägare till ullen, voro av den uppfattningen, att denna ull ingick i beslutet 1916. Vidare må nämnas, att åtminstone ett av dessa bolag icke tillhörde yllefabrikantföreningen. Om man alltså går ut ifrån, att det var yllefabrikantföreningens medlemmar, som beslutet 1916 gällde, kunde detta således icke ha avseende på sistnämnda bolag.

Framställningen från intendentsdepartementet om inköp för kronans räkning av det nämnda ullpartiet samt ansökningen från de båda bolagen att få ut ullpartiet i fråga remitterades nu av tjänstgörande departementschefen icke enlast till arméförvaltningens intendentsdepartement utan även till dess civila departement, som skulle ha att yttra sig icke blott över bolagens framställningar utan även — och det är ju ganska egendomligt ifråga om remissen till intendentsdepartementet — över den av sistnämnda departement gjorda framställningen.

Nåväl, senare inkommo, som det också framhålles i memorialet,

dessas myndigheter med ett gemensamt utlåtande i saken, vari de ansågo sig nu kunna fränfalla vad intendentsdepartementet förut hade yrkat på och ansett vara nödvändigt, nämligen att förvärva ullpartiet för kronans räkning. Detta motiverades med, att textil-industrien befann sig i ett svårt läge, att man därför borde kunna gå bolagens önskemål till mötes. Myndigheterna hade således numera ingen erinran att göra mot att utlämna det ifrågavarande ullpartiet. Dock vilade naturligtvis ansvaret för utlämnandet på Kungl. Maj:t, och jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet vid vad utskottet i sitt memorial anför, nämligen att innan dessa ullpartier inkommo med ångfartyget »Helios», hade från arméförvaltningens sida lämnats meddelande till de engelska myndigheterna, att dessa ullpartier voro avsedda för arméns behov. Jag tror, att kammaren skall förstå, utan att jag behöver närmare gå in på att utveckla denna sida av saken, att ett sådant åtagande för statens räkning förpliktar vederbörande att se till, att vad man förbundit sig till eller utlovat också blir uppfyllt. Nu är det ju i alla fall glädjande att vid en granskning av handlingarna kunna konstatera, att ingen del av vare sig de föregående ullpartierna eller av det nu senast omnämnda, varom anmärkningen rör sig, synes ha utförts ur landet, vilket ju kan förtjäna antecknas i detta sammanhang.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Emellertid, då nu detta utlåtande från arméförvaltningens intendents- och civila departement inkom till tjänstgörande chefen för lantförsvarsdepartementet, borde väl denne rimligtvis ha behandlat ärendet i vanlig ordning, d. v. s. sedan han hade fått in utlåtandet från myndigheterna, borde han ha föredragit ärendena inför Kungl. Maj:t i statsrådet. Men det gjorde han inte, utan i stället inkallade statsrådet Åkerman tillförordnade chefen för arméförvaltningens intendentsdepartement och hade med honom en enskild överläggning, varunder statsrådet anmodade honom att till sökandebolagen utlämna det ifrågavarande ullpartiet.

Den förre ärade talaren ansåg för sin del, att den anmärkning, som utskottet i anledning härav gjort, var både formellt och reellt orimlig. Men jag vädjar till de närvarande att taga i betraktande vad jag nu senast har framhållit och därefter ställa till sig den frågan: Kan riksdagen för sin del verkligen vara tillfredsställd med att ett ärende så beskaffat som detta behandlas på ett sådant sätt av tjänstgörande departementschefen, att han utan vidare avgör saken själv genom en »anmodan» till en underordnad, oaktat både sakens vikt och övriga omständigheter tala för att ärendet bort föredragas inför Kungl. Maj:t i statsrådet? Det ligger vikt uppå. synes det mig, att riksdagen ser till, att vi här i vårt land icke komma in på något slags ministerstyrelse, utan att vi, då något sådant yppar sig, genast uppmärksamma saken och säger ifrån bestämt, så att det inte må upprepas för framtiden.

Det är, herr talman, ur dessa synpunkter, som jag för min del anser, att konstitutionsutskottet har haft fullt fog för sin anmärkning i den förevarande punkten, och jag tillåter mig därför yrka på att anmärkningen med gillande måtte läggas till handlingarna.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr V e n n e r s t e n: Herr talman! Såsom herr Hildebrand liksom reservanterna i övrigt framhållit, är den av utskottet lämnade redogörelsen i viktiga punkter ofullständig och giver till följd därav icke någon riktig bild av frågans läge. Jag kan icke finna, att ens den siste talaren ville förneka detta faktum, då han åberopade vissa försiktighetsskäl, som skulle göra, att man icke talat så rent ut, som man eljest haft lust att göra. Då jag på ett tidigare stadium ganska nära kunnat följa denna frågas gång, anser jag mig skyldig att också lämna några upplysningar, som kunna i sin mån vara ägnade att ställa saken i riktigt belysning.

Om man läser utskottets motivering, finner man, att utskottet särskilt fäst sig vid, att bemyndigandet av den 30 december 1916 icke omfattade det parti, som här är i fråga. Som skäl härför anför man, att partiet tillhörde fabrikanter, som ej voro leverantörer till kronan, och vidare att ullen icke var av beskaffenhet att kunna för kronans behov med fördel bearbetas. Men samtidigt upplyser utskottet om, att intendentsdepartementet hos Kungl. Maj:t hemställt, att ifrågavarande ull med begagnande av kronans förköpsrätt måtte av kronan övertagas. Då frågar man sig ovillkorligen, för vilket ändamål detta skulle ske, eftersom ullen, enligt vad utskottet förut påstått, icke var för kronan användbar. Var den för kronans behov användbar eller ej? Härpå synes det mig, att man får ett tydligt svar av de ifrågavarande fabrikanterna, som voro ägare till detta sista ullparti — jag kallar det så, eftersom det blev sist behandlat och utlämnat till fabrikanternas disposition, i motsats till de andra partierna, som jag tillåter mig beteckna som de tidigare partierna. En av de nämnda fabrikanterna har nämligen i en utfästelse, som han lämnat, när han äntligen skulle få ut sin ull, förklarat: »Än vidare förbinda vi oss att, om kungl. arméförvaltningen så påfordrar, av den till oss överlämnade ullen förarbета eller låta förarbета 166 stycken balar till kläde i den mån och till de tider, som av kungl. arméförvaltningen kan komma att bestämmas.» Liknande utfästelse gjordes av övriga nu ifrågakommande fabrikanter. Det var blott antalet balar som växlade.

Härmed är icke blott ådagalagt, att ullen ifråga kunde för kronans behov bearbetas, utan även att fabrikanterna kunde uppträda som leverantörer till kronan, och ingen lär väl med utskottet vilja göra gällande eller antyda, att den omständigheten, att vederbörande fabrikanter icke voro leverantörer åt kronan, skulle beröva dem möjligheten att bliva det. Leverantörskap till kronan är icke något, som kan tillerkännas endast dem, som tidigare innehaft det. Det vore orimligt att säga något sådant.

Utskottet säger emellertid vidare, att med hänsyn till de omständigheter, under vilka införseln av det ifrågavarande ullpartiet ägt rum, starka skäl talat mot bifall till yllefabrikanternas berörda ansökan om dispositionsrätt till detsamma. Tydligt avses härmed särskilt den omständigheten, som var förknipad med införseln, nämligen att förklaring avgivits av arméförvaltningen, att partierna vore avsedda för arméns behov. Men utskottet har tidigare självt kon-

staterat, att ifråga om andra ullpartier arméförvaltningen på grund av det kungl. bemyndigandet av den 30 december 1916 med dessa partiets importörer träffat avtal om att de delar av dessa partier, som därtill vore tjänliga, skulle bearbetas för kronans behov, var emot man ifråga om återstoden nöjde sig med att taga en förbindelse av fabrikanterna, att varken råvaran eller därav framställda fabrikat eller vid fabrikationerna uppkomna avfallsprodukter skulle komma att exporteras ur riket.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Det är att märka, att alldeles samma förbindelse kunde avgivas och även i den nyss åberopade utfästelsen avgivits av de fabrikanter, som voro ägare till det nu ifrågavarande eller det sista ullpartiet. Det är därför svårt att fatta, vad det är för skillnad på dessa två fall. Det heter i den nämnda utfästelsen: »Härmed förbinda vi oss att icke till utlandet återutföra något av den ull, som av ångfartyget Helios' last kommer att för bearbetning överlämnas till oss. Denna förbindelse gäller såväl den oarbetade ullen som därav framställda fabrikat och vid fabrikationerna uppkomna avfallsprodukter.»

Det förefaller mig, som om den anordning, vilken träffats ifråga om de tidigare ullpartierna och mot vilken ingen anmärkning framkommit, kunde med lika stort fog träffas ifråga om det ullparti, mot vars överlämnade anmärkning nu framstälts.

Jag skall icke ingå på att närmare söka bemöta den anmärkning, som utskottet gjort, att statrådet Åkerman här självrådigt avgjort saken i stället för att hänskjuta den i vanlig ordning till Kungl. Maj:ts avgörande, ty av vad jag redan anført framgår enligt mitt förmenande med all önskvärd tydlighet, att partiet ifråga kunde anses inbegripet i bemyndigandet av den 30 december 1916, och då fanns ingen anledning, såvitt jag förstår, att ytterligare påkalla Kungl. Maj:ts beslut i samma sak.

Nu har visserligen herr Larsson i Västerås gjort gällande, att tre skäl talade mot den uppfattning, för vilken jag gör mig till tolk, men det förefaller mig, som om man vid en granskning av dessa skäl skulle finna, att de verka övertygande i motsatt riktning. För det första säger den ärade talaren, att arméförvaltningen så sent som den 16 februari 1917 talat om detta sista parti i en framställning till Kungl. Maj:ts, vilket ju icke behövt ske, om arméförvaltningen haft den uppfattningen, att partiet var inbegripet i beslutet av december 1916. Ja, det är nog sant, att det är en omständighet, som kan göra en tveksam, men häremot vågar jag i alla fall ånvo åberopa det förhållandet, att den person, som å svenska yllefabrikantföreningens inköpskommittés vägnar undertecknat framställningen om frigivande av partierna, i ett brev till en av reservanterna avger följande uttryckliga förklaring: »I anledning av förestående förfrågan får jag härmed meddela, att den framställning, 'att resp. lastägare må fritt förfoga över sina partier', som svenska yllefabrikantföreningens kommitté för ullinköp i Argentina i skrivelse av den 14 december 1916 gjorde till kungl. arméförvaltningen, avsåg samtliga lastägare å ångfartyget Helios.» Jag undrar, om man kan underkänna betydelsen av denna

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

förklaring, som kommer från den person, vilken hade ansvaret och uppdraget att hos vederbörande myndigheter söka frigivande av samtliga partier, som här äro ifråga. Att arméförvaltningen kunnat hysa en annan uppfattning är möjligt, men jag har icke blivit överbevisad om, att så är förhållandet. Arméförvaltningens åtgärd på ett senare stadium kan mer än väl förklaras därav, att den kände sig säkrare genom att på nytt gå till Kungl. Maj:t.

Vidare har emellertid anförts den omständigheten, att ägarna till det sista partiet själva kommit in med en förnyad framställning. Det måtte väl vara ett talande skäl, menar förmodligen den ärade talaren, för att man icke ansåg dessa partier inbegripna i den framställning, som ledde till den kungl. beslutet av december 1916. I den åtgärden, att man skrev på nytt från fabrikanternas sida till Kungl. Maj:t, är jag i viss mån medskyldig, ty under den tid jag hade ansvaret att vara med i regeringen vände sig vederbörande lastägare upprepade gånger till mig, därför att de ansågo, att den statsrådsledamot, som representerade handel och industri, hade skyldighet att taga befattning med dessa frågor och söka, i vad på honom ankom, främja deras lyckliga lösning. Och jag underlät icke framhålla, att de icke borde förtrötts, även om de icke finge svar, utan att de på nytt skulle ingå till Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet med framställning i ämnet. Detta innebar ingalunda, att vare sig fabrikanterna eller jag själv ansåg, att ifrågavarande partier icke voro medtagna i den första framställningen. Nu kan det frågas, om man skall behöva gå till Kungl. Maj:t eller andra myndigheter mer än en gång i samma ärende. Ja, jag undrar, om icke erfarenheten lärt oss, att statsmaskineriet under nuvarande förhållanden är så tungrott, att det väl kan förklaras, om man vill göra sig påmint i ett ärende, varom man tidigare skrivit till Kungl. Maj:t eller annan myndighet, och för min del kan jag icke se, att härutinnan ligger någon anklagelse mot Kungl. Maj:t, ty med den oerhörda mängd nya ärenden, som myndigheterna äro överhopade med, må man icke förvåna sig, om apparaten fungerar trögt.

Slutligen har som sista skäl anförts, att ett av de ifrågavarande bolagen icke är medlem av svenska yllefabrikantföreningen, och att detta bolag i all rimlighets namn icke kunnat vara med om att göra en sådan framställning, som ledde till beslutet av den 30 december 1916. Härutinnan gjorde den ärade talaren sig skyldig till ett misstag. Han har nämligen förbisett, att det icke är svenska yllefabrikantföreningen, som gjort framställningen, utan dess kommitté för ullinköp i Argentina, och denna arbetade icke blott för medlemmar av föreningen utan även för utomstående, vilket herrarna ytterst lätt kunna få bekräftat, om icke min utsaga får gälla som bevis.

När saken ligger, som den gör, kan jag icke undgå att finna, att de upplysningar, som lämnas i utskottets motivering, icke äro tillräckliga för att man skall kunna rätt bedöma den här ifrågavarande anse-
läsenheten, och det är likväl en så pass allvarlig sak, som det här gäller, att man med skäl kan begära, att de upplysningar, som lämnas av vederbörande utskott, må vara så uttömmande, som det över huvud

taget är möjligt. I reservationen påpekas också en härmed sammanhängande omständighet, då det heter: »Under utskottets handläggning av ärendet infordrades jämlikt § 46 RO från arméförvaltningen uppgift om dessa villkor, men utskottsmajoriteten ansåg icke nödigt att avvakta svaret före ärendets avgörande.» Jag tycker verkligen, att man kunde begära, att, om en handling infordrats, som ansetts vara av den betydelse, att den bort infordras, man skulle avvaktat dess inkommande, innan utskottet skridit till beslut, och vad jag anför tror jag vara ägnat att i någon mån ytterligare understryka vikten av, att fullständiga upplysningar stå till buds.

På grund av vad jag anför, finner jag mig icke blott oförhindrad utan även skyldig att ansluta mig till det yrkande, som blivit framställt av herr Hildebrand.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Herr Vennersten underströk den anmärkning, som reservanterna framställt, eller att den redogörelse utskottet lämnat i viktiga punkter var ofullständig. Den omständighet, som utskottets ärade vice ordförande anförde som skäl för denna ofullständighet, ansåg herr Vennersten icke vara bärande. Någon hänsyn till utrikespolitiska förhållanden ansåg han, att man icke behöver taga, och jag är böjd för att tro, att denna mening delas av åtminstone hela högern, när man läser de reservationer, som högerrepresentanterna fogat till detta utlåtande. Jag delar emellertid herr Vennerstens uppfattning i denna fråga, ty den är icke längre av den aktualitet som de frågor, till vilka vi senare komma. Dock har utskottet ansett sig icke böra omnämna alla de förhållanden, som äro förknippade med denna affär, men det sätt, varpå diskussionen hittills förts, nödgas mig att närmare belysa frågan, så att man får se den i hela dess stora och allvarliga sammanhang.

Ursprunget till denna historia ligger i de beslut, som fattades av Kungl. Maj:t i slutet av år 1915 och början av 1916. Dessa beslut gingo ut på att import av ull skulle verkställas för statens räkning ävensom att konsignering av ull skulle få ske till viss offentlig myndighet. Det anslogs medel för inköp av denna vara i Argentina, och samtidigt medgav man, att en del inhemska importörer skulle få konsignera av dem inköpt ull till arméförvaltningen. Dessa köpare omfattade, som man finner, två kategorier, dels sådana, som representerades av yllefabrikanternas inköpsförening, och dels andra, enskilda köpare. För denna konsignering var fäst det villkoret, att ullen i händelse av behov skulle ställas till arméförvaltningens förfogande. Tydligt ansåg man vid denna tidpunkt, att en sådan utfästelse var tillräcklig för att ullpartiet skulle få passera den av entemakterna anordnade blockaden. När sedermera båtarna intogs i engelsk hamn, befanns detta icke vara tillfyllest, utan utrikesdepartementet måste eller nödgades, som det står i handlingarna, avgiva den förklaringen, att hela ullpartiet uteslutande skulle användas för arméns behov. På grund av denna utfästelse ingick arméförvaltningen omedelbart till Kungl. Maj:t med begäran om anslag

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

till inköp av de partier, som inkommit med de först anlända båtarna. Denna framställning beviljades av Kungl. Maj:t.

I december 1916 väntades ångaren Helios med en last ull. Då inkom ullfabrikanternas inköpsförenings ombud med en anhållan, att denna last skulle utlämnas till ägarna, hänvisande till att en stor del av partiet utgjordes av finare ull, som icke lämpade sig att användas för arméns räkning, och till den råvarubrist, som var rådande vid fabrikena. Det påstods av en föregående talare på reservanternas sida, att denna anhållan omfattade hela lasten. Det är möjligt, att så är förhållandet, jag vill naturligtvis icke bestrida det, men detta är för saken av ingen betydelse. Av avgörande betydelse är däremot arméförvaltningens uppfattning. På grund av nämnda anhållan ingick nämligen arméförvaltningen den 27 december 1916 till Kungl. Maj:t med begäran, att vissa partier skulle få utlämnas, varvid angivas de villkor, varpå detta utlämnande skulle ske och vi se sedermera, hurusom arméförvaltningen återkommer i februari 1917 och att den då för sin del anser, att det bemyndigande, som lämnades den 30 december 1916, icke omfattar det parti, varom vi nu tala. Kungl. Maj:t beslöt i fullkomlig överensstämmelse med arméförvaltningens anhållan och godkände naturligtvis därmed den uppfattning, som gjorde sig gällande i arméförvaltningens framställning. Det hela är ett bifall till densamma, med angivande av de villkor, varpå ullpartiet skall få utlämnas.

Detta Kungl. Maj:ts beslut är icke nu föremål för granskning, det har förut behandlats av konstitutionsutskottet, men såvitt jag känner, har denna speciella fråga icke varit uppmärksammas, utan det har gällt andra sidor av saken. Men att denna åtgärd förra gången passerade oanmärkt, innebär naturligtvis icke från utskottets eller riksdagens sida ett gillande av densamma, även om det nu är för sent att utreda det konstitutionella ansvaret.

Det lämnades sålunda ett medgivande till arméns leverantörer — så uppfattades saken av arméförvaltningen — att utfå dessa ullpartier på vissa, huvudsakligen ekonomiska villkor. I dessa villkor ingick, att av det parti ull, som lämpade sig för tillverkning av kläde för arméns räkning, skulle tillverkas sådant kläde till ett visst pris eller 8:25 kr. pr meter. Som förut omnämnts, ansåg arméförvaltningen, att det parti, som gick till de Boråsbolag herr Vennersten talade om och som han så synnerligen noga känner till, icke ingick i beslutet av 1916, och därför framställde arméförvaltningens intendantsdepartement den begäran att arméförvaltningen skulle få inlösa detta parti för arméns räkning. Då kom en ansökan från dessa bolag att få ut partiet på grund därav, att de behöfde detsamma för sin fabrikation, och vi ha hört, att de därtill fått uppmuntran av herr Vennersten. Det är då egendomligt, att herr Vennersten med den uppfattning han hade av frågan icke hänvisade dessa med honom så nära allierade personer till Kungl. Maj:ts beslut av den 30 december 1916. Detta skulle givetvis varit i hög grad ägnat att understödja de anspråk, som från deras sida uppställdes, men i den ifrågavarande framställningen ser man icke nå-

gon sådan antydan. Som vi vela, återremitterades ärendet till arméförvaltningen, som avgav ett utlåtande, vari den tillstyrkte, att partiet finge utlämnas, och vi känna, huru-om sedermera statsrådet Åkerman icke drog fram frågan för Kungl. Maj:t utan avgjorde den själv.

Nu säger man, att den förbindelse, som avlämnades för dessa 726 balar, skulle vara likadan som den, vilken avlämnades för det tidigare utlämnade partiet. Nej, så var ingalunda fallet. Förhållandet är, vad beträffar de säkerheter, som man sökte för att partiet eller produkter av detsamma icke skulle exporteras, att de voro desamma, men när det gäller klausulen rörande användningen av partiet, är den olika i de båda fallen. I den första förbindelsen heter det, att all den ull, som kan lämpa sig för ändamålet, skall för ett visst pris användas för tillverkning av kläde. Den sista förbindelsen utgör endast en allmän försäkran, att det skall åligga emottagaren att förarbeta eller låta förarbeta ullen på arméförvaltningens anmodan. Sålunda är ingenting bestämt om kvaliteten eller om priset, utan allt detta är fullkomligt obestämt, och på grund därav tror jag, att man har rättighet att säga, att denna klausul endast har en formell betydelse.

Reservanterna göra gällande, att arméförvaltningen genom ifrågavarande bestämmelse förbehållits dispositionsrätt över det av ullen tillverkade klädet. Så är ingalunda förhållandet ens med den avfattning, som förbindelsen har. Det är icke fråga om någon dispositionsrätt till det en gång tillverkade fabrikatet, utan det är blott fråga om att arméförvaltningen på det stadium, då ullen icke tagits i bruk, skulle kunna göra framställning om, att den skulle användas för visst ändamål. Då som bekant fabrikanterna hade behov av råvaran, följde därav, att ullen omedelbart kom till användning, och sålunda fanns knappast någon möjlighet för att den skulle kunna tagas i bruk för arméns räkning, och efter de upplysningar jag erhållit har heller aldrig denna möjlighet tagits i bruk, vilket här bör understrykas. Men även om den uppgift, som reservanterna lämnat eller att arméförvaltningen skulle ha dispositionsrätt över det tillverkade klädet, hade därmed föga varit vunnet. Ty hur är det, herr Vennersten, tillverka dessa fabrikanter kläde eller är det icke så att deras tillverkning uteslutande omfattar klädningsstyger — och dem kan det ju icke vara meningen att använda för arméns behov?

Kärnpunkten i hela frågan är, att till enskilda fabrikanter utlämnats ull, rörande vilken från statens sida utfästelse gjorts, att den skulle uteslutande användas för arméns räkning. Det första beslutet av den 30 december 1916 avsåg endast leverantörer, som åtminstone i viss utsträckning skulle förbereda denna ull för varor till armén. Det senare enskilda beslutet av statsrådet Åkerman var tydligen fattat på tillstyrkan av herr Vennersten. Av det parti, som därmed avsågs, har ingenting gått till detta ändamål. Jag tror, att detta är en beklaglig företeelse, och då kännedom därom naturligtvis omedelbart har spritts till de länder, som ha inflytande på vår import, har det varit till ofantligt stor skada för vår fortsatta

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

import. Vi se hur frågan så småningom utvecklats sig. Man tänker sig, att det skall gå lättare att få in varor, än det gör. Av omständigheterna tvingas man sedan till det ena erkännandet och det ena löftet efter det andra.

Reservanterna påvisa den reala omständigheten, att saken dock skett för att förhindra arbetslöshet i landet och för att fabriker skulle få tillräckligt med råvaror. Ja, naturligtvis är detta ett utomordentligt behjärtansvärt syfte, men man måste fråga sig, om icke detsamma kunnat nås på annat sätt. När en förbindelse avgives, så är det ju två kontrahenter, som beröras av en sådan förbindelse, och det synes uteslutet, att man på detta sätt kunnat bli löst från en förbindelse, som avgivits. Och vad beträffar det, att man i detta enskilda fall räddat råvaran åt den svenska fabrikationen, har man genom denna åtgärd också försvårat fortsatt import av råvaror och därigenom kanske åstadkommit större skada, än som skulle skett, om icke dessa partier omedelbart ställts till förfogande. Det är ett utslag sålunda av den handelspolitik, som allt mer och mer drog avgörandet av hithörande saker omedelbart under statens ledning. Statens kontroll är naturligtvis under alla omständigheter nödvändig. Men i denna handelspolitik har man direkt engagerat statens organ och därigenom även så småningom komprometterat desamma.

Det är mot denna skadliga trafik, som den nu ifrågavarande anmärkningens reella innebörd riktar sig, och jag ber, herr talman, att få insämma i det yrkande, som förut framställts av utskottets vice ordförande.

Häruti instämde herrar *Janson* i Kungsör och *Jansson* i Eds-
bäcken.

Herr *Swartling*: Då jag begärt ordet nu, så är det inte på något sätt för att söka formellt tolka innehållet i Kungl. Maj:ts beslut den 30 september 1916, utan jag har mera velat se saken från den ståndpunkt, varifrån jag har förutsättningar att kunna bedöma den, nämligen såsom yllefabrikant.

Här ligger ju saken så, att det hela hänger på, huruvida Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 innefattade denna ull, som det nu är fråga om plus den, som förut var utlämnad. Man har såsom bevis för att så icke kunde vara fallet anført, att bland de firmor, som här funnos såsom mottagare av ull, var även en firma, som icke var med i yllefabrikantföreningen. Den saken har redan av herr Vennersten blivit bemött. Men då kan det kanske tillåtas mig att i det fallet uppträda som vittne också, då jag haft direkt med saken att göra. Jag ber således att få meddela kammaren, att förhållandet var det, att yllefabrikantföreningen som sådan icke uppträtt som köpare, utan denna förening var, såsom varande den enda sammanslutningen inom branschen här i landet, den som var närmast till att taga hand om denna fråga, och därför kallade den samtliga fabrikanter inom landet till ett sammanträde, varvid be-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

slöts att för gemensam räkning tillsätta denna kommitté för ullin-
köp i Argentina. Sedan följde underhandlingar i Stockholm, och
de resulterade i ett samarbete med staten. Härav följer alldeles
tydligt, att medlemskap i yllefabrikantföreningen icke utgjorde för-
utsättningen för att ullkommittén skulle ha med saken att göra,
utan kommittén köpte ull till alla fabrikanter, som anmälde sig.
Att draga den slutsatsen, att Kungl. Maj:ts beslut icke innefattade
denna ull, därför att en del firmor icke vore med i föreningen, är
alltså fullständigt oriktigt.

Vidare har såsom ett bevis för att detta mycket omnämnda be-
slut av den 30 december 1916 icke innefattade denna ull anförts det
förhållandet, att vederbörande fabrikanter senare kommit med en
framställning att få ut även sin ull. Ja, härmed hängde det nu
ihop på det sättet, att, när de övriga fabrikanterna fingo ut sin ull,
så fingo de avlämna till vederbörande en förbindelse, som innehöll,
att vederbörande firma åtog sig att, om arméförvaltningen så på-
fordrade, förarbeta ifrågavarande ull efter departementens anvis-
ning och tillhandahålla departementet produkter till gångbart pris.
»Av till firman överlämnade parti grov ull med vissa beteckningar
(C. I., C. II och C. D.), vilken är lämplig för framställning av
grått kommisskläde modell 10 förbinder sig firman därjämte», heter
det vidare i denna utfästelse, »att om departementet så påfordrar
tillverka kommisskläde modell 10 till av departementet under inne-
varande års senare månad med andra firmor kontrakterat pris.»
Nu var förhållandet det, att den ull, som det nu är fråga om, alltså
den sista ullen, innehöll endast fin ull, vilken icke var användbar
till modell 10. De firmor, som hade den grövre ullen, skrevo na-
turligtvis utan tvekan under denna förbindelse och fingo på detta
sätt ull utlämnad. Men de firmor, som icke hade en sådan ull,
kunde naturligtvis inte skriva under denna deklaraationsförbindelse.
Därom fördes underhandlingar, enligt vad jag tror mig ha bekant,
med arméförvaltningen, men de blevo utan resultat. Det är väl då
icke underligt, att de firmor, som det här gällde, då tiden gick och
deras arbetare behövde arbete och gjorde sig påminta därom, inkom-
mo med en ny framställning, och att man därvid kom överens om
andra garantier beträffande dessa partier än dem, som lämnats be-
träffande de första. Detta förefaller mig alldeles klart, och det
förefaller mig också alldeles tydligt, att icke det förhållande, som
påpekats, kan få tagas till intäkt för att icke beslutet av den 30
december 1916 icke innefattade även den ullen.

Det nämndes av den sista ärade talaren, att det synnerligen
tråkiga med denna affär var, att den hade försvårat importen av
ull. Jag vill härvid säga, att det som hänt efter den 30 december
1916, vare sig det gällt utlämnande till de fabrikanter, som först
fingo, eller till dem, som senare fingo, har icke på något som helst
sätt inverkat försvårande på ullimporten. Det har icke heller fun-
nits någon anledning att förutsätta detta, då alla möjliga garantier
mot något sådant blivit lämnade.

Jag har, herr talman, ansett mig skyldig lämna dessa upplys

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

ningar och ber för övrigt att få instämma i det yrkande, som framställt av herr Hildebrand.

Herr Larsson i Västerås: Ja, herr talman, jag nödgas begära ordet ännu en gång för att med några ord vända mig till herr Vennersten. Han sökte göra gällande, att den framställning, som arméförvaltningens intendentsdepartement hade gjort till Kungl. Maj:t, icke utgjorde något bevis för att det sista av ifrågavarande ullpartier icke innefattades i beslutet av december 1916. Men för min del kan jag icke se, att herr Vennersten lyckats få fram något bevis för motsatsen till vad jag tillåtit mig att anföra i det avseendet.

Sedan kom herr Vennersten in på det andra spørsmålet, nämligen att icke heller de båda ifrågavarande bolagen hyste den uppfattningen, att saken var avgjord förut, och härvidlag tyckte jag också, att herr Vennerstens argumentation var betydligt haltande. Han framhöll nämligen det, att det händer ju så ofta, att bolag och andra få göra förnyade framställningar till Kungl. Maj:t. Ja, visst händer det mycket ofta, men jag har aldrig upptäckt, att det händer, att firmor eller enskilda personer göra förnyade framställningar till Kungl. Maj:t, då deras framställningar redan förut blivit avgjorda och bifallna. Det har jag aldrig sett. Ty när en framställning är bifallen i den riktning, som sökanden själv önskar, så kan jag icke förstå, varför en förnyad framställning skall behöva göras. Och när i alla fall en förnyad framställning gjorts, så kan jag i detta icke alls se något bevis för att dessa firmor ansågo att saken redan förut var avgjord.

Nu kan det ju också vara skäl i att med anledning av den sista talarens anförande framhålla en annan på bolagens framställning inverkan omständighet. Jag vill icke alls bestrida, att herr Vennersten, som han själv uppgav, varit en pådrivande kraft i det avseendet. Men dessutom inverkade den omständigheten till att framställningen kom så pass snart, som den gjorde, att det var en annan fabrikant, som gjort en framställning till staten om att han var villig att av denna finare ull åtaga sig att tillverka kommisskläde. Och då dessa bolag fingo reda härpå, så var det också en anledning för dem att försöka få ett beslut i saken och få ut ullen. Även detta visar ju raka motsatsen till vad herr Vennersten ville bevisa.

Nu avvaktar jag liksom den närmast föregående talaren herr von Sneidern, ehuru detta för mig icke är avgörande, en upplysning om, huruvida dessa firmor, som det är konstaterat icke varit leverantörer till staten, nu senare ha slagit sig på en sådan tillverkning av ylleveror, som staten behöver. Det skulle vara ganska intressant att få den upplysningen av herr Vennersten eller också av någon annan, som är hemma på det området. De upplysningar vi inom utskottet kunnat inhämta i det avseendet tyda icke på att de firmor, som det här är fråga om, driva någon sådan tillverkning. Ty det finnes ett intyg också här bifogat ifrån textilindustriför-

bundets ombudsman, vari denne meddelar, att den finare ull, som blivit utlämnad på statsrådet Akermans anmodan till intendentsdepartementets chef, har därefter från bolagen utlämnats till andra firmor för kanning och spinning och, jag tillägger, måhända också till vävning. Vad är sedan kvar för arbetarna hos de ursprungliga ägarna till denna ull? Ja, det där är spörsmål, som det vore synnerligen intressant att få närmare upplysningar om, och jag hoppas, att dessa upplysningar nu komma.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen
(Forts.)

Herr V e n n e r s t e n: Herr talman! Jag skall med nöje stå till tjänst och svara på frågan. Den ärade talaren torde påminna sig, vad jag nyss uppläste ur en utfästelse, som de ifrågavarande fabrikanterna hade gjort. Jag nödgas nu emellertid på nytt uppläsa samma stycke: »Fabrikanterna förbinda sig att förarbeta eller låta förarbeta ull till kläde i den mån och på de tider, som av kungl. arméförvaltningen bestämmas.» På grund av denna förbindelse har ullen av arméförvaltningen utlämnats till dessa fabrikanter, och det är väl att förmoda, att arméförvaltningen då funnit utfästelsen fullständigt tillfredsställande. Och har arméförvaltningen funnit detta, så har det för mig icke varit någon anledning att vara mera fordrande och att fråga: kan ni tillverka detta kläde, som ni åtagit eder att bereda eller låta bereda? Jag är förvissad om att det icke behöver föreligga minsta tvekan, att de kunde göra det. Märk väl, att de också reserverat sig så tillvida, att de sagt »förarbeta eller låta förarbeta», men märk också, mina herrar, att här icke är fråga om enbart att tillverka kommisskläde, utan det är mycket tänkbart och jag tror t. o. m. fullständigt säkert, att arméförvaltningen kan använda en hel del andra yllevävnader än sådana, som gå under benämningen kommisskläde.

Vad vidare den anmärkningen beträffar, som herr von Sneidern gjorde, att dessa fabrikanter tillverkade enbart klädningstyger, så är detta ett fullständigt misstag, ty de tillverkade även varor, som litet var i dessa dagar synnerligen väl skulle ha behov av med den brist på tyger, som nu är rådande, de tillverka med andra ord även andra varor än s. k. klädningstyger eller för damer avsedda tyger.

Vidare har herr von Sneidern frågat mig: varför hänvisade icke herr Vennersten vederbörande fabrikanter till beslutet av den 30 december 1916, då de vände sig till honom med begäran om hjälp? Jo, det är just vad jag gjorde. Men tyvärr kunde jag icke framkalla ett avgörande på grund av många med denna fråga sammanhängande omständigheter, som vållade uppskov och svårigheter. Detta kunde jag icke hjälpa. Men säkert är, att hänvisning till detta beslut skedde, och att vederbörande fabrikanter funno sig mycket illa behandlade genom det sätt, varpå arméförvaltningen dittills tolkat nådiga brevet av den 30 december 1916, och förmenade, att de blivit orättvist behandlade, då de på samma grund kunde ha anspråk på att få

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

nt den ull, som det här är fråga om, som de första fabrikerna hade i fråga om sina ullpartier.

Nu förstår ju herrarna mer än väl, att den omständigheten, som jag nyss förut påpekat, att de yllefabrikanter, vilka det nu är fråga om, icke tidigare varit leverantörer till kronan, icke för detta ärende har någon som helst betydelse. Ty kunde de blott i någon form bli det, så var detta tillfredsställande, eftersom arméförvaltningen nöjde sig med en förbindelse av den art jag uppläst. Jag förstår därför icke, hur man ur denna omständighet kan framkonstruera någonting, som skulle betyda, att här föreligga så vitt skilda frågor, att vad som var tillämpligt i det ena fallet, icke kan gälla också i det andra. Och förresten, redan den omständigheten, att arméförvaltningen slutligen nöjde sig med denna förbindelse, som jag här upprepade gånger uppläst, redan den omständigheten, att utlämnandet av ullen ägde rum under sådana förhållanden, visar ju, att också arméförvaltningen slutligen kommit till samma uppfattning som jag, nämligen att brevet av den 30 december 1916 var tillämpligt. Ty om arméförvaltningen går in och begär hos Kungl. Maj:t ett förnyat bemyndigande men blir upplyst, att det tidigare givna gäller och sedan fogar sig efter ett sådant besked, så måste man kunna säga, att detta tyder på, att även arméförvaltningen slutligen böjt sig för den tolkning av kungabrevet, som jag här angivit.

Herr von Sneidern: Jag skall be att få tacka herr Swartling för den upplysning han lämnade, att de fabrikanter, varom vi här tala, icke kunde underskriva den förbindelse, som utställt av Kungl. Maj:t för ullens utlämnande. Vid det beslut, som fattades av Kungl. Maj:t den 30 december 1916, voro fästade vissa bestämda villkor för ullens utlämnande. Nu har herr Swartling medgivit, att de fabrikanter, om vilka vi nu tala, icke kunde gå med på dessa villkor. Hur i all rimlighets namn kan då detta beslut ha avseende på dessa fabrikanter?

Herr Vennersten har icke svarat på den fråga, som jag ställde till honom. Han har hänvisat till den utfästelse, som gjordes, och dess vidlyftiga beskaffenhet. Vad jag frågar är: har arméförvaltningen begagnat sig av denna utfästelse, har något blivit tillverkat för arméns behov? Därpå har herr Vennersten icke kunnat lämna något svar. Under sådana förhållanden måste jag anse de uppgifter, som jag fått, då de hittills icke blivit vederlagda, såsom riktiga, d. v. s. att arméförvaltningen icke kommit i åtnjutande av några produkter av den ull, som utlämnats till dessa fabrikanter.

Herr Vennersten säger vidare, att då arméförvaltningen kunde vara nöjd, så har man väl ingenting att anmärka. Anmärkningen riktar sig icke mot arméförvaltningen utan mot det beslut, som skulle ha fattats av Kungl. Maj:t, men som, såsom det nu skedde, oformellt fattades av statsrådet Åkerman.

Herr Hildebrand: Då herr von Sneidern nu för andra gången upprepat sin fråga, om det vore bekant, huruvida arméför-

valtningen tagit i anspråk förbindelsen att »tillverka eller låta tillverka» för arméns räkning, så vill jag mot det invända, att jag icke kan förstå, att detta har den allra minsta betydelse för saken. Ty förbindelsen från fabrikanterna innebar en rätt för arméförvaltningen, d. v. s. staten, att taga tillverkningen av ullen i anspråk men icke någon skyldighet för fabrikanterna att tillverka för statens räkning annat än vid påfordran, ej heller någon skyldighet för arméförvaltningen att påfordra detta. Denna fråga synes mig alltså icke alls ha med bedömandet här att göra. Om arméförvaltningen icke ansett sig böra komma med en sådan påfordran, så har det naturligtvis icke alegat fabrikanterna att tillverka något för statens räkning.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Nog borde väl intrycket av debatten vara, att denna anmärkning går rätt mycket på skruvar, och att det därför för kammaren vore bra mycket bättre att helt enkelt lägga anmärkningarna till handlingarna och icke med gillande.

Herr S t e r n e: Herr talman! Det synes, som den massa detaljer, i vilka man invecklat detta ärende, icke är det väsentliga ifrån den formellt konstitutionella grund, som här utskottet gått ut ifrån, ty schematiskt framställer sig ju frågan på följande sätt. Ett par yllefabriker göra en framsjällning till Kungl. Maj:t om utbekommande av vissa ullpartier, vartill de äro ägare, men vilka konsignerats till arméförvaltningen. Ärendet remitterades till arméförvaltningens intendants- och civila departement för yttrande, men därmed stoppas ärendet. Eljest är den vanliga och riktiga gången, att ärendet därefter bort gå tillbaka till Kungl. Maj:t för att efter undergången beredning slutligen handläggas. I stället tar sig departementschefen friheten avgöra saken på egen hand, och detta avgörande är, såvitt jag kan se, det mest sorglösa i världen, en muntlig order, given till den tillfällige chefen för intendantsdepartementets utrustningsbyrå att utlämna ullen. Samtidigt vill departementschefen skapa sig ett skydd för konstitutionell anmärkning genom att helt enkelt begrava ärendet i stillhet. För detta ändamål uppmanar förre statsrådet Åkerman samme person att ombesörja, att ansökningen med avgivna yttranden återtages. Den förra befallningen åtlyddes, den senare uppmaningen däremot icke, och det är detta, som är närmaste anledningen till att konstitutionsutskottet över huvud taget har haft möjlighet att taga upp detta ärende till granskning. Därför, om man någonsin har rätt att tala om ministerstyrelse, så torde väl här berörda vara ett tämligen renodlat exempel på sådant, och ingen torde vilja bestrida, att det föreligger en ren oformlighet i ärendets handläggning.

Nu är det så, att utskottets reservanter, som i likhet med den siste ärade talaren vilja förklara, att hela anmärkningen vilar på skruvar, egentligen gå på två linjer, ty samfundet »De nio» har i detta fall splittrat sig; det är 8 reservanter, som bygga uteslutande på Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 och en reservant, som

Ang. full-
bordad
granskning
av staters
protokollen.
(Forts.)

har en annan åsikt, nämligen den att herr Akermans befallning i muntlig form till den underlydande chefen för intendentsdepartementet icke var någon regeringshandling, och att på det sättet det var på vederbörandes i departementet eget arbetsmannaansvar man tog sig för att utlämna ullen. Dessa båda förklaringar lida emellertid, enligt mitt sätt att se, av det för all logik dödliga lytet, att de icke lämna svar på huvudfrågan eller kunna åstadkomma någon slutledning. Ty även om reservanternas mening vore riktig, kvarstår i alla fall följande frågor: varför fick icke Kungl. Maj:t förklara, att ärendet icke föranledde någon åtgärd, då ärendet föll under beslut av den 30 december 1916? Varför ville herr Akerman, att ansökningshandlingarna skulle återtagas, samtidigt som han gav befallning om att ullen skulle utlämnas till sökandena? På dessa frågor gives icke och kan ej heller av reservanterna givas tillfredsställande svar. Det är väl i känslan härav man ej heller vågat sig på i reservationerna att löpa tankelinjen fullt till slut.

Det är ärendets formella sida, sådan jag kan se den. Den reella kan man knappast ingå på. Den sammanhänger så intimt med den handelspolitik, man nog har viss anledning ställa sig mycket tvekan inför, en handelspolitik, som förresten i närvarande stund i tider därförut avsatt ganska besvärliga och bittra frukter. Men det är icke denna reella sida av saken, som vi här vilja eller egentligen kunna ingå på, utan det är den rent formella oformlighet, som vi hava stannat för och som vi måste från konstitutionell synpunkt sett säga oss är fullständigt oriktig.

Jag vill därför, herr talman, instämma i yrkandet om att lägga ärendet med gillande till handlingarna.

Herr von Sneidern: Herr Hildebrand yttrade, att ingen skyldighet ålåg fabrikanterna att leverera varor, utan förbindelsen var så avfattad, att arméförvaltningen skulle ha rätt att påfordra det, och under sådana förhållanden vore det ingen anmärkning att på denna punkt göra. Herr Hildebrand förstår väl, att detta icke är kärnpunkten, utan kärnpunkten är den, att utfästelse har gjorts, att ullen skulle användas för arméns behov. Av den enligt det föregående beslutet utlämnade ullen hade också åtminstone en del använts för arméns behov. Den fråga jag framställde är denna: har ullen i *detta* fall så utlämnats, att *något* eller *intet* använts för arméns behov? Det är detta, som är kärnpunkten.

Herr Swartling: Herr talman! Man måste säga sig, att den diskussion, som förts här, är litet svår att följa med för den, som sitter inne med litet sakkunskap på detta område. Jag bortser från det formella. Men det har kommit fram så mycket saker under denna diskussion, som man icke riktigt utan vidare kan förbigå utan som man måste ställa tillrätta.

Det gjordes av herr Larsson i Västerås en fråga. Han sade, att enligt intyg, som är lämnat av Sveriges textilindustriförbund, dessa

fabrikanter hade träffat avtal med vissa inhemska kammerier och spinnerier om förarbetande av deras ull. Alltså behövde de icke spinna ullen, behövde icke kamma den, de behövde kanske icke ens tvätta ullen. Nej, det behövde de absolut icke göra. Det bästa är, att det hade de aldrig i livet kunnat göra. Men vad skulle de då göra med ullen, frågade herr Larsson. Jo, de skulle driva sitt lov- värda yrke, som de förut gjort i alla tider och som består i att köpa garn eller på annat sätt skaffa sig garn och väva tyger, bereda dem och sälja dem eller, som i detta fall, tillhandahålla arméförvaltningen dem. Den saken tycker jag är ganska klar, och det har varit ett mycket stort intresse för dem att få ull till detta ändamål. Jag hoppas, att herr Larsson är nöjd med svaret och kan inse, att det varit fullt skäl för dem att begära ullen och skaffa sig garn och väva sina tyger.

Det har också framhållits, att dessa fabrikers tillverkning icke är användbar för arméändamål. Det är en hel del, som icke är användbar, det är klart, men fabrikena kunna tillverka varor, som äro användbara, men de äro icke modellenliga, varför arméförvaltningen icke velat taga dem i första rummet. Jag tror emellertid, att när det blir mera svårt, arméförvaltningen liksom andra, har fått sänka sina prentioner och ändra modellerna. Det är det som föranlett, att arméförvaltningen fått ändra föreskrifterna i förbindelsen. Jag vet icke, vad det kungliga brevet av den 30 december 1916 i detalj innehåller, men det måste väl innehålla ett villkor, att vederbörande, som fått in ullen, förbinder sig att åt arméförvaltningen vid påfordran förarbeta ifrågavarande ull efter arméförvaltningens anvisningar och tillhanda hålla arméförvaltningen varan antingen till visst fastställt eller till gångbart pris. Detta måste vara andemeningen, ordalydelsen känner jag icke. Den förbindelse, som från arméförvaltningens sida lades fram, innehåller emellertid sådana detaljer, som jag påpekade, såsom att man skulle tillverka viss modellenlig vara, modell 10 grå kommiss, vartill absolut icke all råvaran var användbar. Det ligger då nära till hands, att arméförvaltningen ändrar sina modeller, fastställer sådana, att den ifrågavarande ullen kan användas. Om så sker, äro fabrikanterna oförhindrade att lämna den förbindelse, som av Kungl. Maj:t begärts. Jag kan icke se, att det är något så synnerligen svårt. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Hildebrand: Herr talman! Herr von Sneidern anförde, att kärnpunkten var det, att en del av den vid ett senare tillfälle 1917 utlämnade ullen ej använts för arméns behov. Men detta gäller även den ull, som utlämnades i början av år 1917 på grund av beslutet den 30 december 1916. Det är samma sak i dessa två fall. Icke kan man på det bygga upp olikheter mellan de två grupperna av ullpartier utan tvärtom är detta en likhet. För det grundläggande beslutet av den 30 december 1916, som hade den påföliden, har faktiskt decharge lämnats, och det är det jag tillåtit mig anføra, att när decharge lämnats för det beslutet och när detta beslut lett till

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av ständereds-
protokollen.
(Forts.)

sådan påföljd, så är det, när här likhet råder, orimligt att nu komma med anmärkning.

Efter det överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder framställda yrkandena, beslöt kammaren att med gillande lägga förevarande punkt till handlingarna.

Punkten 2:o).

Under denna punkt hade utskottet funnit ett i punkten omnämnt ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot förutvarande utrikesministrarna K. A. Wallenberg och A. Lindman.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, Räf, Hildebrand och Olsson* i Broberg, vilka ansett, att uti ifrågavarande ärende anmärkning icke bort göras.

Utskottets anmälan föredrogs, varpå

Herr L u n d m a n yttrade: Herr talman, mina herrar! Då Kungl. Maj:ts regering, ehuru inga protokoll förts i denna sak, icke ansett sig hava något att erinra mot att överlämna till konstitutionsutskottets granskning samtliga handlingar i detta ärende så synes mig därav framgå, att Kungl. Maj:t icke ansett någon olägenhet kunna uppstå därav, att frågan — efter en eventuell anmärkning av konstitutionsutskottet — bragtes till offentlig diskussion i riksdagen. Då vidare konstitutionsutskottets majoritet beslutat sig för att göra en sådan anmärkning, måste det ock vara berättigat att därutav draga den slutsatsen, att konstitutionsutskottet ansett önskvärt eller i varje fall lämpligt, att frågan göres till föremål för offentlig diskussion och att en sådan icke kan väntas medföra för landets intressen menliga följder.

Jag tillåter mig vara av en annan mening och tro, att det för vårt land varit bättre, om saken, sedan den en gång bragts ur världen, icke vidare återupptagits, och med denna min åsikt i detta avseende har jag icke heller förut givit mig in på några förklaringar i ärendet, oaktat det varit frestande nog mången gång att vid olika tillfällen, då angrepp gjorts på mig för denna sak, lämna meddelanden och upplysningar för frågans mera fullständiga klargörande. Ansvar för att så nu emellertid sker, blir, som jag nyss påpekade, Kungl. Maj:ts och konstitutionsutskottets.

Då konstitutionsutskottet sålunda ansett sig böra mot mig rikta en anmälan till riksdagen enligt regeringsformen § 107, blir det för mig en oavvislig plikt, ej blott mot mig själv, att fullständigt söka belysa denna fråga.

Jag gör mig ingen förhoppning att kunna övertvga majoriteten i denna kammare, som väl avser att följa konstitutionsutskot-

tets vänstermajoritet, men det kan finnas och det finnes säkerligen mången både inom och utom landet, som av utskottets upptagande av frågan kan bilda sig oriktiga föreställningar om vad som forevarit. Särskint utom landet torde man hava svart att första anledningen till att denna fråga nu efter åtta månaders förlopp återigen framdrages. Det måste då av den anledningen vara av värde att få frågan mera fullständigt återgiven, än vad som skett i det, jag vågar säga, ganska knapphändiga utskottsbetänkande, som här föreligger. Jag skall därför, herr talman, be att få relatera vad som förekommit under min ämbets tid, och vad jag i övrigt känner om saken.

Först och främst vill jag då understryka, att jag vid mitt övertagande av utrikesministerposten den 30 mars förlidet år icke erhöll några som helst meddelanden om att en dylik telegrambefordran under min företrädares tid pågått eller i vilken utsträckning så skett, än mindre några upplysningar om de utfästelser, som, enligt vad jag strax skall komma till, från svensk sida hade gjorts på varen 1915, på grund av de anmärkningar, som riktats mot förlärandet från främmande makter.

Innan jag emellertid går vidare, skall jag bedja att få göra en utveckling i ämnet. Arbetet i utrikesdepartementet vid mitt tillträdande började omedelbart med underhandlingar med England om sjöfartsfrågor och om tillförsel av brödsäd och andra varor. Dessa underhandlingar voro av en mycket krävande natur, och jag förde dem personligen och var därmed fullt sysselsatt kan jag säga hela dagarna. Att dessa underhandlingar voro av stor vikt, framgick av det intresse, ja, man kanske kan säga, den nervositet, varmed frågan om en uppgörelse följdes över hela landet. Det var klart, att frågan var av vikt, ty det gällde ju, om vi skulle kunna få in brödsäd, som tryggade oss till skörden. Jag förmodar därför, att var och en vill ge mig rätt däruti, att jag handlade riktigt, då jag nedlade all kraft på dessa underhandlingar och förde dem personligen. De ledde ju ock till ett gynnsamt resultat. Efter fem veckor framkom det första resultatet, som gav oss en import av bl. a. 92,000 ton brödsäd och 65,000 ton oljekakor, majs, svavel och andra varor. Att för mig såsom nybliven utrikesminister sätta i någon mån tillbaka dessa frågor, dessa viktiga angelägenheter, för att i stället slå mig på undersökningar, huruvida bristfälligheter förefunnos i utrikesdepartementets organisation, hade bestämt icke varit klokt. Förhandlingarna med England stodo för mig som det för landet obetingat viktigaste. Men vid sidan av dessa förekommo naturligen en hel mängd andra förhandlingar med andra länder om import och om export och om sjöfart, som krävde ett stort arbete och otaliga konferenser med kolleger, med medlemmar av kommissioner, med främmande här ackrediterade sändebud o. s. v., telegram- och skriftväxling i samma ärenden med våra ministrar och underhandlare.

Jag har nu, herr talman, velat framhålla detta, på det att därav må stå klart för var och en, vilket arbete som vilade på utrikesministern under denna tid. Jag återgår emellertid nu till telegramaffären.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollet.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

En enda gång har under min tid som utrikesminister fråga förelagts mig om befordrandet av ett telegram för tysk räkning. Det var under den tid, som förhandlingarna med England pågingo som allra ivrigast, och det gällde ett telegram till en av våra beskickningar — icke Buenos Aires — vilken fråga underställdes mig av kabinettssekreteraren. Efter upplysning, att sådant förekommit förut, uttalade jag, att så finge ske även denna gång. Att saken icke av mig med anledning härav upptogs till närmare prövning, har sin orsak i det förhållandet, att saken icke framlades på sådant sätt, att jag därtill fick anledning. Jag erhöll icke något meddelande om vad som förut förekommit i frågan, i vilken omfattning telegramförmedling skett, om anmärkningar däremot blivit gjorda eller utfästelser att ej fortsätta därmed givits. Att telegram befodratts t. ex. till Buenos Aires, har varit mig fullkomligt obekant till den 9 september 1917, då vi erhöillo meddelande därom i tidningarna. Den 9 september lämnades genom svenska telegrambyrån meddelande om amerikanske utrikesstatssekreteraren Lansings offentliggörande utan några vidare kommentarer av de i konstitutionsutskottets betänkande omnämnda telegrammen från Buenos Aires. Av min tidigare redogörelse framgår, att detta meddelande kom för mig som en fullständig överraskning. Det förvånade mig så mycket mer, som offentliggörandet icke föregåtts av någon som helst framställning till mig i saken, vilket annars plägar vara regel, innan ett dylikt internationellt mellanhavande lämnas åt offentligheten. Meddelandet från Washington följdes omedelbart av ett annat från Reuters byrå i London, att telegramtransitering pågått sedan tre år tillbaka och att understatssekreteraren i brittiska utrikesdepartementet, sir Eyre Crowe, redan den 11 maj 1915 vidrört saken med Sveriges minister i London, vilken omedelbart lovade, att dylik telegrambefordran icke skulle vidare förekomma, en försäkran, som han — alltjämt enligt Reutertelegrammet — den 2 juli 1915 bekräftade å svenska regeringens vägnar.

Saken gjordes av mig omedelbart till föremål för en undersökning, vilken resulterade i utfärdandet den 10 september av den i konstitutionsutskottets betänkande omnämnda första kommunikén. Av undersökningen framgick, att svenske ministern i London den 11 maj 1915 framfört till Sveriges utrikesminister förhoppning att telegramförmedlingen med Washington skulle upphöra, ävensom det svar, som därå avgivits och om vilken framställning jag, som förut meddelats, förr icke ägde kännedom. Om vad som i denna sak ytterligare har förekommit ämnar jag icke uttala mig. Konstitutionsutskottets ledamöter hava ju läst handlingarna och känna till detta.

Sin huvudanmärkning, försåvitt mig angår, synes utskottet rikta mot det första meddelandet, som från utrikesdepartementet utsändes i saken, och utskottet vill uti den jämförelse, som därvid gjordes med den befordran av telegram och brev, som för en andra krigförande parts räkning ägt rum, se ett försök att leda uppmärksamheten bort från huvudfrågan och därigenom vilseleda den all-

männas mening. Även här vill jag oförbehållsamt redogöra för meddelandets tillkomst. Det avsåg att, så långt vid denna tidpunkt kunde ske, framlägga omständigheterna i saken och att framhålla vissa synpunkter av betydelse för frågans bedömning. Oförbehållsamt medgavs, att befordran av chiffterelegram för tysk räkning ägt rum. Den på grundval av de i utrikesdepartementet förvarade handlingarna lämnade framställningen av 1915 års förhandlingar hade före kommunikéns utfärdande godkänts av min företrädare, som erhållit del av och gillat kommunikén. Uppgifterna rörande vår telegram- och brevförmedling för Förenta staternas räkning, som lämnades för att klargöra, att tillmötesgående visats icke blott mot den ena sidan, vilade på de upplysningar, som vid kommunikéns avfattande stodo till buds. Att i några fall dylik rebefordran, utan att naturligtvis brevens innehåll varit känt, för amerikansk räkning ägde rum med mitt av vederbörande begärda och givna tillstånd, framgår av i utrikesdepartementet förvarade handlingar och har även från amerikansk sida medgivits. Att telegram i Förenta staternas chiffer befordrades mellan Konstantinopel och Stockholm, framgick jämväl av befintliga handlingar. Att denna chiffer varit för beskickningen i Konstantinopel tillgänglig och möjlighet till kontroll därmed given, därom förelåg ingen upplysning. Först senare blev denna sak genom förfrågan hos vederbörande minister klarlagd, vilket ock meddelades genom den senare, den 15 september utsända kommunikén.

Dessa äro sakens omständigheter. Den omständigheten, att den amerikanska chifferns tillgänglighet för beskickningen i Konstantinopel ej varit för utrikesdepartementet känd, ger ju vid handen, att man här trott sig visa Förenta staterna enahanda tillmötesgående, som visats Tyskland.

Konstitutionsutskottet säger sig ej ha anledning att giva en uttömmande redogörelse för frågans vidare utveckling efter den första kommunikéns utfärdande, men kommer till den slutsatsen, att frågans lugna avveckling, som utskottet säger, skulle ha befordrats, om den analogi, som i den första kommunikén uppdrogs mellan de åt Tyskland och de åt Förenta staterna gjorda tjänsterna, icke förekommit. I motsats mot konstitutionsutskottet måste jag tvärtom uppehålla mig vid vad som senare förekommit. Vad som är säkert är, att frågans lugna utveckling hade befordrats i högsta grad, om den behandlats enligt vanlig diplomatisk kutym. Varje förhållande hade då kunnat uppklaras och telegramförmedlingen fullständigt avbrytas, utan att hela den långa raden av hetsande artiklar i amerikanska och ententetidningar hade behövt förekomma. Det är icke min sak att söka uttala något omdöme, varför så icke skedde, men resultatet, mina herrar, resultatet blev, att en mängd av dessa tidningar redan från första dagen hade en skev syn på hela frågan samt överhopade ej blott den svenska ministären utan också den svenska diplomaten i utlandet med kränkande tillmälen och tillvitelser. Vart de syftade, är icke gott att säga. Syftemålen ha kanske varit olika på olika håll. Kanske de ha varit

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

flera. Kanske kunna de bäst förstås genom vissa rätt karakteristiska uttalanden såsom exempelvis följande: »De svenska valen lova ett ombyte på ministär. Det måste bli Sveriges sak att se till, att ombytet göres genast och grundligt.» Eller exempelvis detta: »Detta kommer att bli en läxa för Argentina om den preussiska vänskapen.»

För mig synes det, att det hade varit önskvärt, om konstitutionsutskottet redogjort för vad som förekommit efter kommuikéns utfärdande. En klar bild hade då skapats av affärens avveckling och av mina åtgöranden för att ernå en sådan avveckling. Dessa bestodo först och främst i att omedelbart för de intresserade ländernas härvarande representanter klargöra den svenska regeringens syn på tingen. Därigenom blev det ådagalagt, att man i Sverige aldrig haft kännedom om dessa telegrams innehåll, och att de följaktligen, om så hade varit fallet, naturligen icke hade blivit befordrade, om nu över huvud taget en så orimlig tanke på något officiellt håll hade kunnat förefinnas, vilket jag knappast tror har varit fallet. Vidare meddelades, att telegrambefordringen omedelbart och för framtiden blivit fullständigt stoppad, och framhölls, att detta hade kunnat ske långt tidigare, om man från intresserat håll hade därom gjort något påpekande till mig som dåvarande utrikesminister, som icke visste, att tidigare hade begärts från intresserat håll, att telegramförmedling ej vidare skulle förekomma. Särskilt önskade jag naturligtvis att få vårt förhållande till Argentina utklarerat, varuti jag ock tror mig ha fullständigt lyckats. För att emellertid giva en större spridning åt vår syn på tingen beslöt jag mig för att tillmötesgå en gjord framställning om en intervju genom Associated Press, vilken telegraferades härifrån den 15 september, och som, efter vad jag erfarit ur säkraste källa, gjorde ett mycket gott intryck.

Genom dessa åtgöranden tror jag mig kunna säga, att affären blivit av mig avvecklad på ett tillfredsställande sätt, och att varje tanke på, att vad som skett varit avsiktligt, blivit fullständigt bortryckt. Att Sverige aldrig avsett att handla oneutralt torde ock därigenom ha blivit klarlagt, liksom att vad som skett allenast möjliggjorts därigenom, att man från tysk sida missbrukat svensk tjänstvillighet. Kvar står ju ock, att Sverige alltså handhar Förenta staternas intressen i Turkiet, att Argentina icke än i dag funnit sig föranlåtet att göra någon protest eller framställning i Sverige mot vad som skett, samt vidare att Argentina alltså befinner sig bland de neutrala staternas antal.

Konstitutionsutskottet har slutligen anmärkt, att frågan om den s. k. telegramaffärens avveckling, som bort upptagas till behandling i statsrådet, uteslutande handlagts av departementschefen. Men vad hade i saken förekommit? Någon framställning till regeringen hade icke gjorts. Det förelåg allenast ett meddelande till tidningspressen av utrikes statssekreteraren Lansing angående telegrammen från Buenos Ayres. Någon framställning i saken på diplomatisk väg eller på annat sätt var icke gjord. Vad var naturligare,

än att detta, då sålunda någon framställning hos Kungl. Maj:t icke förelåg, från svensk sida icke föranledde någon annan åtgärd än en redogörelse i tidningarna för vad som i saken förekommit enligt de upplysningar, som voro för utrikesdepartementet tillgängliga? Men härför måtte väl aldrig ha behövts något beslut i statsrådet.

Jag har att tillägga några ord om åtgärderna gentemot Tyskland. Omedelbart avgavs en kraftigt protest mot det sätt, på vilket Tyskland missbrukat ett givet förtroende, och i sinom tid kom en i pressen offentliggjord tysk förklaring, innehållande en desavouering av vederbörande tyske representant.

Även om den nuvarande utrikesministern icke ansett sig böra lämna till mig något meddelande om, att handlingarna i detta av mig handlagda ärende av konstitutionsutskottet infordrats, så synes dock, att särskilt i detta fall ett skäl härtill bort föreligga. Bland de handlingar, som Kungl. Maj:t nu beslutat överlämna till konstitutionsutskottet, finnas egenhändiga anteckningar om mina samtal med främmande sändebud, om mina och om deras uttalanden, sådana de av mig uppfattats, och detta även av sådana, som representerade länder, vilka vore oberörda av denna fråga. Jag skyndar mig först att meddela, att det icke finnes något i dessa anteckningar, som skulle kunna för någon av dem medföra någon olägenhet. Dessa anteckningar innehålla icke heller något, som jag från min personliga synpunkt skulle ha haft någon anledning att förhålla konstitutionsutskottet. Men jag hemställer, vilka konsekvenser ett sådant förfarande, som här förekommit kan medföra, vilken återverkan det kan ha på en utrikesministers möjlighet att för förtroliga samtal och förhandlingar med främmande sändebud, om de kunna befara, att hans uppteckningar från sådana förtroliga samtal bliva utlämnade till en större krets av utomstående. Principiellt torde det vara alldeles förkastligt, att sådana förtroliga uppteckningar, som en departementschef i sakens intresse lämnar efter sig, komma utanför utrikesdepartementets väggar för att möjligen komma att figurera på ett eller annat sätt i konstitutionsutskottets betänkande eller i en reservation. Och alldeles oerhört synes det mig vara, att detta sker, utan att man ens inhämtar antecknarens mening om saken.

Vidare anförde:

Herr von Sneider n: Herr talman! Herr Lindman började sitt anförande därmed, att han gjorde anmärkning över, att denna fråga upptagits till granskning och blivit föremål för anmärkning och på så sätt kommit att bli publicerad. Det förefaller mig något egenomligt att höra denna invändning från chefen för ett parti, vars representanter i konstitutionsutskottet ingenting ha nekat sig, då det gällt att offentliggöra handlingar rörande en fråga, som nu är av den största aktualitet. Den fråga, som vi nu behandla, den tillhör det gångna året, tillhör de ärenden, som, om de icke nu bli föremål för granskning, komma att undandragas konstitutionsutskottets och riksdagens prövning. De ärenden åter av utrikespolitisk innebörd, som

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Förta.)

högerreservanterna ha framdragit, äro i stället sådana, som närmast tillhöra nästa riksdags konstitutionsutskotts behandling. Men man har icke kunnat låta sig nöja med denna naturliga ordning, utan man har under behandlingen av dessa viktiga ärenden begärt att få in protokollen och vad som där förekommit under denna riksdags förlopp samt sedermera publicerat desamma. Det förefaller mig då, när man sitter i ett sådant glashus som herr Lindman, något olämpligt att framkasta den anmärkning, som han gjorde mot konstitutionsutskottets majoritet.

Herr Lindman övergick sedan på frågans innebörd och utvecklade ett försvar för sin egen ståndpunkt i densamma. Han trodde icke, att han skulle kunna övertyga majoriteten något därmed, men han ville dock framlägga den sådan den tedde sig från hans ståndpunkt. Jag vill då genast öppet göra det erkännandet, att huvudsaken i den anmärkning, som av konstitutionsutskottet framställts, har icke kommit att riktas mot herr Lindman som utrikesminister. Man ser av den framställning, som konstitutionsutskottet gjort, att utskottet vänder sig mot hela behandlingen av detta ärende, sådan den har skett genom utrikesdepartementets försorg; men, säger man, ansvaret härför måste fördelas mellan de två utrikesministrar, som under den tid ärendet fortlöpt ha stått i spetsen för detta departement och äro ansvariga för vad som där förekommit. Herr Lindman framhöll, att när han tillträdde sitt ämbete, förelägo så många och synnerligen viktiga och omfattande regeringsåtgärder, som i högre grad krävde hans uppmärksamhet, så att tiden icke tillät honom att ägna någon uppmärksamhet åt departementets så att säga löpande ärenden eller organisation. Jag tror, att denna invändning dock icke är en tillräcklig ursäkt för den, som har i denna vanskliga tid påtagit sig ett så synnerligen ansvarsfullt ämbete som att leda vårt utrikesdepartement.

Vår anmärkning riktar sig som sagt mot hela detta ärendes behandling. Man finner av de handlingar, som stått till buds, att man först när så att säga bubblan brast gick in på en utredning, hurvida denna telegrambefordran stod i överensstämmelse med de krav man har att ställa på en allsidig neutralitet. Jag vill naturligtvis icke inlåta mig på något omdöme härvidlag. Men det synes dock sannolika skäl tala för att den uppfattning är den riktiga, som då gjorde sig gällande och som jag tror även delas av herr Lindman, att den förmedlande parten bör äga kännedom och möjlighet till kontroll över de meddelanden som sändas. Och det var på denna punkt som det brast. Det har sedan i kommunikén av den 10 september framställts — och det förefaller mig att det av herr Lindman även nu gjorts gällande — att därigenom att man kan påvisa, att eventuella tjänster av detta slag möjligen gjorts även åt den andra stridande parten, man därmed skulle ha brutit udden av de anmärkningar, som riktades mot detta förfarande. Jag kan för min del icke se, att så kan vara förhållandet. Om det eventuellt är en handling, som icke står i överensstämmelse med neutraliteten, så lär väl detta icke kunna kompenseras med att någonting liknande gjorts till för-

mån för den andra maktgruppen. Och vi vända oss med samma skärpa mot varje avvikelse från den strikta neutralitet, som fordras av det svenska folket, den må sedan göras av ledningen till förmån för den ena eller den andra parten.

Men det är dock icke den folkrättsliga sidan, som i detta fall är det avgörande. Det är ju många folkrättsligt tillåtna åtgöranden, som man icke har vidtagit under dessa tider och som man icke bör vidtaga under dessa tider. Och att den förevarande telegrambefordringen har varit av denna art, det tror jag är erkänt av alla, och det har ju erkänts av herr Lindman även nu i hans anförande. Han har endast att däremot invända och säga, att bara en framställning hade gjorts till honom, tillägger han — men det är detta som får understrykas, *till honom* — så skulle denna befordran ha blivit avbruten. Ja, men här återkommer man till de brister, som förefanns i ledningen av departementet. En framställning hade ju gjorts, fastän det var under en annan tidpunkt, och man kan väl icke begöra, att dessa framställningar skola upprepas vid varje ombyte av chef i departementet.

Herr Lindman tog vidare i försvar den kommuniké, som av honom utfärdades och han ansåg, att den varit särskilt ägnad att stilla den utomordentliga uppmärksamhet, som telegramaffären väckte över hela världen. Han hänvisade till, att utskottet hade haft till hands handlingarna i ärendet. Men av dem framgår då sannerligen icke, att denna kommuniké gjorde det intryck, som herr Lindman nu anser, att den verkligen gjorde. Jag har förut antytt, att den förklaring, som den innebar, att eventuellt dylika tjänster hade gjorts även åt andra håll, icke var av den bärkraft, som kommunikéns författare ville tillerkänna densamma. Men kommunikén innehåller även andra uppgifter, som tyvärr vid en senare tidpunkt befunnos icke vara riktiga. Naturligtvis är jag och vi alla fullkomligt övertygade om att detta berott på, att den då tjänstgörande departementschefen icke hade tillgång till de handlingar, som kunnat lämna upplysning därom. Men jag förvånar mig något över en upplysning, som för mig förut icke varit känd. Det är ju möjligt, att jag missuppfattat herr Lindman. Men jag fick höra ett namn nämnas före redogörelsen för kommunikéns utgivande, och det var namnet sir E. Crowe. Och det förefaller mig, att om vissa skrivelser från denne man, som sedermera visat sig vara av stor betydelse, voro åtminstone till en del kända av utrikesministern vid detta tillfälle, dock en anledning hade funnits till en särskild försiktighet vid kommunikéns utfärdande.

Grunden för den anmärkning, som framställts är givetvis ingen misstanke, att den svenska utrikesledningen, däri inbegripet densamma under herr Lindmans tid, skulle ha avsiktligt på något sätt brutit mot den neutralitet vi alla vilja uppehålla, utan anmärkningen riktar sig mot det sätt och den bristande skicklighet, som har visats vid handhavandet av dessa ärenden. Herr Lindman hänvisar till, att han hade mycket att göra, och han hänvisar till, att han var nybliven i sitt ämbete. Jag undrar, om icke herr Lindman även borde ha tillagt, att han var oerfaren och alltför oerfaren i sitt ämbete. När

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokolle
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

verkligen en framställning gjordes, när det påvisades, att telegram skickades icke till Buenos Aires, utan det var ju till Rio så hade väl legat nära till hands för en person, som verkligen ägde förutsättningar för detta speciella uppdrag, att då draga sig till eftertanke, om icke här vore någonting att undersöka och eventuellt rätta.

Det är denna bristande uppmärksamhet, som är anledningen till anmärkningen mot herr Lindman, såväl att han icke tillsåg telegrambefordringen som också den oförsiktighet han gjorde sig skyldig till vid avfattandet av kommuniken. Jag undrar vad herr Lindman, som ju är en praktisk karl, skulle säga, om han hade tillsatt en disponent för ett företag, och denne disponent därvid hade ett särskilt uppdrag att något arrangera om vad som förut hade ägt rum inom bolaget — ty det var ju dock en av uppgifterna i detta fall — om disponenten då såsom ursäkt för ett misslyckande förebure, att han lät allt bli vid det gamla. Så var det ju, när det gällde befordran av telegrammen. Herr Lindman följde slentrianen och lät det gå som det förut gått, och därför gick det också som det gick.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att detta utlåtande med gillande lägges till handlingarna.

Herr Hildebrand: Herr talman! Då herr Lindman icke ansåg sig böra komma med något yrkande, ber jag att få hemställa, att denna anmärkning utan vidare lägges till handlingarna.

Det har synts mig, att herr Lindman har fullkomligt klargjort sin ställning till hela denna sak. Av hans förklaring framgår, att han icke kände till hela denna befordran av tyska chiffterelegram, förrän den kom i svenska tidningar. Sålunda hade ingen, varken när han tillträdde ämbetet, eller under tiden därefter, meddelat sig med honom om detta annat än i ett enda specialfall, då han blev tillfrågad om ett telegram, när det skulle befordras, varvid han endast efterhört, om det var kutym, att dylik befordran finge ske, varpå han fick det svaret, att så var fallet. Att då av den omständigheten att herr Lindman icke genast anordnat en utredning av saken och en undersökning, om möjligen andra telegram befordrats på det viset, att därav som herr von Sneilern draga den slutsatsen, att detta skulle visa bristande erfarenhet för utrikesministerämbetets utövning, synes mig vara en snula kuriöst.

Till detta vill jag endast lägga, att utskottets majoritet synes ha formulerat sin anmärkning rätt besynnerligt i ett par avseenden. Nog verkar det litet egendomligt att här hålla fram, att behandling i konselj borde ha påkrävts, när dock ingen officiell framställning avlämnats av någon av de främmande makterna. Ingen framställning hade på något sätt tillställts utrikesministern, ingen anmärkning, inga klagomål, intet beivrande.

Vidare talas här om en lugn avveckling och att om det och det hade uteblivit, skulle tvivelsutan frågas lugna avveckling ha befordrats. När sålunda ingen framställning avlämnats från någon främmande makt, huru kan man då tala om att avvecklingen icke varit lugn? Detta synes mig vara ett mycket besynnerligt ut-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

talande, liksom för övrigt ett och annat mera här i anmärkningarna särskilt mot herr Lindman. Egentliga innebörden däri är ju, att den första kommunikén icke skulle ha varit tillräckligt försiktigt avfattad, och vidare skulle det ha visat sig stå illa till inom departementet. Och eftersom han då var departementschef, var felet hans. Ja, sådana anmärkningar synas mig verkligen vara jämförelsevis obetydliga. Här har herr Lindman redan svarat, att han blev så upptagen av större frågor, att man icke kunde begära, att han skulle tillse, huruvida någon omläggning i organisationshänseende inom departementet vore påkrävd. Det förefaller mig, att den avgivna förklaringen är fullt tillfyllest och riktig.

Jag ber således, herr talman, att då göra den hemställan, att anmärkningen endast lägges till handlingarna.

Herr Branting: Herr talman! Herr Lindman ville göra gällande, att det var tveksamt, huruvida icke menliga följder för landet skulle kunna uppkomma, därigenom att denna fråga åter framdragits och blivit föremål för förnyad uppmärksamhet. Jag må säga, att jag för min del tror, att det skulle varit för landet menligt, om konstitutionsutskottet vid sin granskning av föregående regeringars verksamhet *icke* skulle ha fäst sig vid en sak av denna art, icke skulle alls ha beaktat en fråga vilken, säga vad man vill, kanske mer än någon annan bidragit under en viss tid att sätta Sveriges neutralitetsvilja i fråga inför den allmänna opinionen i större delen av världen. En fråga, som haft den omfattningen genom sina verkningar, kunde efter min uppfattning konstitutionsutskottet icke med rätta gå förbi, då det hade att se till, huruvida rikets sannskyldiga nytta var tillvartagen genom den politik, som förts av dessa bägge regeringar.

Utgår man därifrån, måste jag säga, att den anmärkning, som konstitutionsutskottet pliktenligt riktat mot båda de utrikesministrar, som haft det konstitutionella ansvaret för den trafik, som man låtit pågå inom utrikesdepartementet, är i sin formulering så hövsamt gjord, som på något sätt med förhållandena kan vara förenligt. Det har uttryckligen använts sådana ordalag i konstitutionsutskottets uttalande, varigenom anmärkningen sakligt riktar sig egentligen mera mot utrikesdepartementet än emot de fungerande spetsarna för utrikesdepartementet. Men det måste ju till sist göras det tillägget, att konstitutionellt är det chefen för utrikesdepartementet, som bär ansvaret och måste bära ansvaret även för sådant, där man kan förstå, att han personligen icke haft ett huvudansvar sådant som kanske det tedde sig utåt vid den första framställningen av hela saken.

Jag tror således, att det icke kan vara möjligt att komma förbi denna sak, utan att verkligen andra kammaren för sin del stryker under, att här har passerat ledsamma och i hög grad för vårt goda namn och rykte komprometterande ting, om vilka vi äro tvungna att oförbehållsamt uttala vår mening, såsom intyg om att detta

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skedde alldeles rakt emot det svenska folkets vilja och bestämda önskan, att dess utrikesledning skulle vidmakthålla en opartisk neutralitet åt alla sidor.

Det gjordes vidare av herr Lindman gällande, att den första kommuniken skulle ha varit visserligen beklagligt nog behäftad med ett fel, som sedan rättades, men i alla fall varit ägnad att i hög grad lugna sinnena. Jag tror, att detta är dubbelt oriktigt. Det är oriktigt, därför att denna första kommuniké visserligen sätillvida var lugnande, som den bragte till allmän kännedom, att det — naturligtvis, vill jag gärna tillägga — icke varit från de här agerande avsett något slags oneutralt förfaringsätt. Men å andra sidan bragte den också genom den bekännelsen, att man icke haft i det svenska utrikesdepartementet den minsta aning om vad för slags saker man befordrade, en pinsam visshet om att man hade varit mer än vanligt godtrogen på håll, där man icke har rätt att på så sätt vara godtrogen, utan där man väl ändå måste i en sak, som enligt sin egen natur är ömtålig, förbehålla sig någon smula granskningsrätt. Ur den synpunkten var således kommuniken allt annat än lugnande. Men dessutom var den ju icke sådan, som den borde vara ur en annan synpunkt. Vi minnas allesammans, huru här i landet, efter sedan denna kommuniké sett dagen, det blev förklaradt i hela den press, som stödde den dåvarande regeringen, att nu är ju hela saken klar; nu är ju bevisat och uppenbarggjort genom denna framställning, att precis samma slags tjänster, som ha blivit avslöjade från Amerika, att svenska utrikesdepartementet har gjort Tyskland, ha vi också gjort Amerika, och då ha de väl ingenting att beklaga sig över. Envar minns, att detta var ledmotivet i det försvar, som i regeringspressen då framfördes. Och när man sedan strax efteråt måste konstatera, att det icke var jämföreläsa ting som ägt rum, då var det sannerligen ingalunda någon behaglig historia, att man ytterligare fick se, att den första kommuniken verkade till den grad advokatorisk och att den icke innehöll hela sanningen. Sådant där måste ju ha till resultat, att omdömet om denna första kommuniké icke kunde bli gynnsamt från dem, som hade en stark känsla av huru allvarligt och verkligen vådligt för vårt lands goda namn och rykte som neutral stat det avslöjade förhållandet verkligen var. Och jag tror, att de bagatelliseringar, som skedde här de veckorna, och de försök, som gjordes att med stöd av regeringens kommuniké göra hela saken till någonting, som icke förtjänade den minsta uppmärksamhet, ytterligare bidrogo, i den mån som några återspeglningar av den trängde utom vårt lands gränser, till att förvärra situationen, ingalunda således till att förbättra densamma.

Nu har det ju sagts här, att en lugn avveckling åstadkommits, och det är ju glädjande, att denna affär har kunnat övervinnas. Intrycket av denna sak ha vi ju kunnat komma förbi. Men hade det fortsatt med samma system som förut, hade icke kort efter dessa händelser det skett ett verkligt politiskt systemskifte, så hade — jag skulle vilja bestämt uttala den meningen — minnena

av vad som *kunnat* passera förut under de föregående ministärerna ganska säkert icke så snart utplånats.

Jag tror sålunda icke, att tyngdpunkten ligger i de åtgärder, som vidtagits från departementet och tack vare vilka herr Lindman å viss mån tillskriver sig andel i att allting gått så bra. Förhållandet var ju, att vårt lands ställning som neutralt var inför en stor och allmän opinion i världen på det svåraste komprometterad genom dessa händelser, som avslöjades från Amerika — om sätet för avslöjandet skall jag icke tillåta mig något som helst omdöme. Det lades i alla fall fram för offentligheten, och den fick själv döma. Och sådan var i realiteten ställningen, att vår enda ursäkt var, att vi varit till den grad godtrogna och därjämte till den grad undfallande för en framställning, som gjordes från de tyska vederbörande, att man fortsatte, tyvärr tvärtemot ett givet löfte, att bevilja och i stor utsträckning bevilja sådana tjänster, som det här var fråga om.

När så nu denna sak påtalas och måste påtalas, efter mitt sätt att se, av konstitutionsutskottet, då skulle det sannerligen vara alldeles upp- och nedvända världen, om andra kammaren icke skulle uttryckligen godkänna en anmärkning av denna betydelse utan följa herr Hildebrands fortsatta försök att bagatellisera saken. Det är ingalunda möjligt, efter mitt sätt att se, att så kan bli fallet, utan andra kammaren bör uttryckligen understryka den anmärkning, som utskottet pliktskyldigt ansett sig böra göra, och *med gillande* lägga denna anmärkning till handlingarna.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag vill ansluta mig till dem, som anse, att konstitutionsutskottet förfarit fullt riktigt, då det framställt den anmärkning vi nu behandla. Utskottet kunde icke göra annorlunda.

Jag förmenar också, att det är icke rätt av herr Lindman att förebrå utrikesministern, att han inför utskottet framlagt handlingarna i Luxemburgsfrågan. Enligt herr Lindmans mening borde han ha dolt dem för riksdagen, och sådant förefaller mig vara ett råd till utrikesministern, som icke är efterföljansvärt.

Vi kunna icke annat än beklaga det slarv, för att använda ett mildt uttryck, som försiggått i utrikesdepartementet och för vilket herr Lindmans enda ursäkt varit, att han saknat kännedom om vad som försiggått inom hans eget departement, och såsom ursäkt här för framhåller han det stora arbete, som legat före honom. Vi ha dock lånat oss till att genom vårt utrikesdepartement befordra upplysningar, som haft till ändamål att underlätta gärningar, som varje rätträdig människa måste taga avstånd ifrån. Vi ha också därigenom uraktlåtit att upprätthålla den neutralitet, som det svenska folket mer än en gång givit tillkänna, att det vill stå fast vid. Och jag vågar påstå, att vi satt en fläck på den sköld, som Sveriges folk alltid vill hålla ren.

Andra kammaren måste säga ifrån, att den beklagar vad som
Andra kammarens protokoll 1918. Nr 63.

Ang full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skett och att den fordrar, att för framtiden aldrig någonting sådant må ifrågakomma.

Jag ber att få yrka bifall till den hemställan, som förut gjorts, att anmärkningen med gillande lägges till handlingarna.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Herr Branting yttrade i sista delen av sitt anförande, att vårt lands ställning som ett neutralt land blivit så väsentligt rubbad genom vad som här förekommit. Om herr Branting suttit i konstitutionsutskottet, skulle han emellertid av där befintliga handlingar funnit, att så icke var förhållandet, och att icke på något officiellt håll man ville förebrå det svenska utrikesdepartementet, att det hade på något sätt velat bryta mot neutraliteten. Det finnes icke någonting i alla de samtal, brev och meddelanden, som i denna sak förekommit, som tyder på någonting sådant. Men jag vill tillägga, att det fanns mycket i den vägen, som framkom i tidningspressen. Det var den — jag vågar säga det — felaktiga behandlingen av frågan, att kasta den ut i tidningspressen utan kommentar, som gjorde att denna skeva syn på tingen gjorde sig gällande. Men på de officiella hållen, hos vederbörande representanter för olika länder här i Stockholm eller hos de olika regeringarna i andra länder fanns icke den uppfattningen och gjordes aldrig gällande den meningen, att man i Sverige hade brustit i sin neutrala ställning.

Herr Branting kom också till den slutsatsen, att det var ju gott och väl, att avvecklingen skett, men det hade aldrig blivit bra, om det icke också blivit ett politiskt systemskifte. Naturligtvis tror herr Branting det; det förstår jag så innerligen väl. Och naturligtvis kan det hända, att denna affär rent av hade den förmånen, att den kunde inverka i någon mån till ett sådant politiskt systemskifte. Det är icke utan att det framkom på olika håll i tidningspressen antydningar i den riktningen, som jag också hade tillfälle att påpeka i mitt förra yttrande. Detta sammanhang, herr Branting, mellan det politiska systemskiftet och upplärandet av denna sak tror jag därför vi kunna låta bli att tala om. Jag tror det är lyckligast för oss alla. Faktum är, mina herrar, att denna sak blev innan jag avgick utklarerad på jämförelsevis mycket kort tid, att den blev fullständigt utklarerad och att det icke stannade kvar någon misstanke från främmande land, att Sverige velat förfara på något sätt inkorrekt.

Nu kommer herr von Sneidern och kastar in en ny sida av sakens bedömande, då han för fram frågan om det berättigade i att över huvud taget göra sådana tjänster åt främmande länder. Konstitutionsutskottet har i den saken varit så försiktigt, att det skrivit, att »utskottet har icke ansett sig böra ingå på en prövning, huruvida förmedlingen ur folkrättslig synpunkt var tillätlig eller ej». Nej, jag tror, att konstitutionsutskottet handlade ganska klokt, när det icke gick in på den saken, ty om utskottet gjort det, hade utskottet fått göra stora folkrättsliga utredningar av ganska vidlyftig be-

skaffenhets. Men i de handlingar, som varit lämnade till utskottet, hade utskottet dock en sådan utredning. Den har utskottet emellertid icke aktat nödigt att tala om. Och den utredningen slutade i den konklusionen, att telegrambefordran genom statsorgan icke anses vara oneutral handling, om telegrammen bevisligen ej ha militärt värde. Men om det sker genom oansvariga organ, skulle enligt denna redogörelse icke heller befordran av telegram av militärt värde vara oneutralt. Befordran genom statsorgan skulle icke vara oneutralt, om man varit i tillfälle att förvissa sig om innehållet. Det är sålunda en kärnpunkt. Men slutligen heter det, att skäl och analogier kunna anföras till stöd för att förmedling av telegram från en krigförande stat till ett dess organ i neutralt land även utan antydd kontroll ej är neutralitetsvidrig.

Jag skall visst icke taga upp denna fråga till bedömande. Jag har den uppfattningen, att det hade varit riktigt, om man, när man började med denna telegramförmedling, hade förvissat sig om vad telegrammen innehöllo. Men jag vill å andra sidan framhålla, att det är icke så klart, som kanske många föreställa sig, huru det förhåller sig, då det blott gäller den omständigheten, att telegram befordras av neutral stat från en krigförande till dess representant i annan neutral stat. I det föreliggande fallet är det emellertid klart, att denna förmedling skulle ha avbrutits av mig, om det för mig påpekats att framställning av respektive länder förut gjorts därom. Och jag har ett alldeles särskilt skäl att kunna säga på det sättet, därför att det finns ibland handlingarna hos konstitutionsutskottet bevis för att man borde ha gjort det på grund av vissa utfästelser, som voro givna. Den omständigheten allena var alldeles avgörande för att man ögonblickligen skulle ha avbrutit denna telegrambefordran, om förnyad framställning därom gjorts. Men jag ber kammaren att sätta sig in i följande. Det pågår en telegrambefordran. Den fungerande departementschefen känner icke till att den pågår. Det pågår emellertid en sådan befordran. Och han känner icke till de löften som voro givna. Vad är då att göra vid saken? Jag undrar, vad herr von Sneidern menar, när han säger, att jag skulle ha vakat över detta, och när herr von Sneidern talar om att jag borde ha undersökt de handlingar i departementet, som rörde utfästelser och löften, vilka han förmenar väl ändå till någon del åtminstone varit av mig kända, som jag tror herr von Sneidern uttryckte sig. Jag har ju sagt i mitt förra anförande, att intet av dessa löften var mig bekant och att icke heller sir E. Crowe's brev var mig bekant, förrän efter sedan bomben exploderat den 9 september och saken kommit i tidningarna.

För övrigt vill jag rikta den anmärkningen mot herr von Sneidern, att han har i väsentliga delar missuppfattat mitt anförande. Där står t. ex. herr von Sneidern, som noggrant åhörde mitt anförande, och uttalar sig på det sättet, att jag skulle i mitt första anförande ha sagt, att jag icke hade tid att sysselsätta mig med de löpande ärendena. Huru kan man vara så enfaldig att tro, att jag skulle ha sagt det, eller huru kan man uppfatta det som om jag skulle

*Ing. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ha sagt något dylikt? Vad jag sagt, herr von Sneidern, var detta, att jag hade så mycket att göra, hade så många andra saker att taga hand om, att jag fann mig icke ha anledning upptaga frågan om omorganisation av utrikesdepartementet. Och jag vädjar till var och en, som vill tänka rätt och klart i denna sak: hade det varit klokt, om en nytillträdande utrikesminister med händerna fulla av arbete skulle ha sagt: nej, mina herrar, nu skola vi börja omorganisera utrikesdepartementet, ty det är det viktigaste av allt? Jag vågar påstå, att det skulle ha varit att ha en ganska formalistisk syn på frågan. Men jag tror nog, att det finns folk, som skulle kunna göra det. Men icke jag.

Här talas nu så mycket om krav på allsidig neutralitet och att vi här skulle ha brustit i allsidig neutralitet. Och herr von Sneidern har dragit upp hela frågan om den folkrättsliga sidan av saken. Jag vidrörde det nyss, men jag måste återkomma därtill ännu en gång. Den folkrättsliga sidan av saken, — tror herr von Sneidern, att den är expedierad med några få meningar, som herr von Sneidern här tog fram? Och tror herr vice talmannen, att allt detta är utklarat genom att han med ett visst patos yttrar, att här satts en skamfläck på Sveriges sköld? Ånej, det behöver icke kallas en skamfläck på Sveriges sköld! Jag kan försäkra herr vice talmannen, att om han läser handlingarna i konstitutionsutskottet, så skall han åtminstone icke kunna föreka mig ett enda grand att ha satt någon skamfläck på Sveriges sköld. Det är orättmätigt och orättfärdigt att använda sådana skarpa tillmälen och sådana skarpa uttryck. Vi skola diskutera sakligt, men vi behöva icke tillgripa sådant tal.

Jag återkommer emellertid till frågan om det berättigade i en sådan här telegramförmedling, och jag vill då fråga herr von Sneidern, om han möjligen observerat i handlingarna i konstitutionsutskottet — som jag är övertygad om att han ytterligt noggrant läst — att det förekommit vissa antydningar om att en sådan förmedling av telegram icke är någonting så alldeles absolut uteslutet, att även andra människor kunna befatta sig med. Även i andra länder kan det förekomma och kanske just hos dem, som slå sig allra mest för sitt bröst och säga: se vilken rättfärdig man jag är; jag kan aldrig göra någonting sådant; det är bara en sådan syndare som den där, som kan göra det. Det finns t. ex. antydningar där om ett land, som var neutralt, men nu är krigförande, som åtminstone efter all sannolikhet gjort precis på samma sätt. Och läser man tidningarna noggrant, så finner man ett meddelande i en tidning i Stockholm för några dagar sedan om att ett annat stort land långt i väster, som också var neutralt men nu är krigförande, tydligen befordrat telegram utan kännedom om deras innehåll. Ty det skulle väl vara allför komprometterande för dem, om de befordrat de telegrammen med kännedom om det innehåll, som angavs i tidningen. Ånej, vi behöva icke, mina herrar, taga saken så tragiskt.

Herr von Sneidern nämnde, att den första kommunikén, som utfärdades, skulle enligt ett yttrande av mig ha verkat så lugnande. Men det berodde på ett fullständigt missförstånd av herr von Snei-

dern. Jag sade nämligen icke alls på det sättet, utan jag sade det, att jag biföll en framställning av en representant i Stockholm för Associated press att göra en intervju; den telegraferades till de amerikanska tidningarna, och den verkade i hög grad lugnande. Bevis för detta finnes i konstitutionsutskottets handlingar, om herr von Sneidern vill läsa dem.

Jag har aldrig bagatelliserat denna sak, och de av mig nyss omnämnda anteckningarna om mina samtal med utländska ministrar i Stockholm visa också, att jag aldrig bagatelliserat den. Den, som påstår att jag så gjort, han vet icke vad han talar om. Det var en sak, som var alltför allvarlig, för att man skulle giva sig till att bagatellisera den. Det gjorde man icke. Men å andra sidan bör man heller icke överdriva saken genom att framställa den på sådant sätt, som om Sverige skulle ha haft någon avsikt i det hela eller någon mening att handla oneutralt, då så icke var fallet. Utan det var givet, att man här måste hålla en medelväg, och medelvägen för mig låg i att tala om huru det förhöll sig, tala om den fullkomliga sanningen hur det var, ty det verkar väl ändå mest uppriktigt på folk, som skall bedöma ens handlingar. Det är också det jag gjort här i kammaren i dag. Jag har framhållit saken sådan den varit.

Nu må det ju vara på det sättet, att herr Branting säger, att det är nödvändigt att lägga denna anmärkning med gillande till handlingarna, därför att annars skulle kammaren göra sig medansvarig i vad som här skulle ha skett. Och så skulle herr Branting och allihopa här taga på sig ansvaret, därför att här är en anmärkning gjord, ty om vi icke lägga den med gillande till handlingarna, så skulle vi alltså vara oneutrala allihop. Är det rim och reson i det betraktelsesättet? Vad som är rim och reson här är väl att undersöka: har den man, mot vilken anmärkning här gjorts, verkligen gjort sig skyldig till en felaktig handling av sådan grov beskaffenhet, som paragraf 107 i regeringsformen omnämner såsom en förutsättning för en anmälan? Är han skyldig till det, som här lägges honom till last? Och det vågar jag påstå, att jag tror mig ha visat i mitt anförande, att då jag varit i saknad av kännedom om vad som i denna sak har förevarit, kan det icke läggas mig till last.

Herr Sterne: Herr talman! Jag begärde ordet, när den siste ärade talaren vågade påstå, att icke denna handling alls skadat vårt lands neutralitet, och t. o. m. hänvisade till de handlingar, som utrikesdepartementets dossier i detta fall innehåller. Ja, det går ju an att påstå detta, därför att man har ju icke rätt att draga några av dessa hemliga handlingar utanför det som konstitutionsutskottets memorial innehåller. Men jag har läst dem och sökt så noggrant som möjligt sätta mig in i detta ärende, och jag har då måst säga mig, att finnes det någon händelse i senare tid, som ställt vårt land i fullständigt vanrykte och ställt vårt lands neutralitet i den mest prekära ställning, så är det väl denna händelse. Detta mitt påstående må stå naket, som det är, gentemot herr Lindmans påstående. Han bör ju lika väl som någon hava reda på,

*Ing. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

vad dessa saker innehålla. Men jag vågar säga, att det icke är riktigt, att denna sak är av den bagatellartade beskaffenhet, som haz i sitt sista anförande sökt göra troligt. Det finnes åtminstone en sak, som man här vågar påvisa i debatten, och det är en hänvisning till den utländska pressen. Det finnes en ganska rikhaltig samling ibland utrikesdepartementets papper i detta ärende, och jag väljer ett litet kort uttalande ur en norsk tidning, som jag tror är ganska objektivt och som icke är förvillat av någon fientlig stämning mot vårt land. Det är Tidens Tegn för den 11 september, som skriver ungefär följande i översättning: »För en stat, som bemödar sig om att föra en sträng neutralitetspolitik, borde det vara den starkaste maning till att visa försiktighet på denna punkt. Icke minst gäller detta Sverige, som må räkna med att det med rätt eller orätt är utsatt för misstänksamhet från de allierades sida. För vårt eget land och för vår egen skull må vi hoppas, att tilldragelsen icke giver anledning till någon allvarlig konflikt. Sverige må själv bestämma, vilken ställning det aktar att intaga mellan de krigförande parterna. Det tillkommer ej oss, och vi skola akta oss för att giva den svenska regeringen råd. Oss angår det däremot i hög grad, att det skandinaviska samarbetet vilar på förutsättningen om de tre ländernas obetingade neutralitet. Endast så långt sammanfalla de nordiska folkens intressen. Norge kan icke knyta sina intressen till en svensk politik, som orienterar sig mot centralmakterna, allra minst i denna tid, då vi stå inför förhandlingar av vital betydelse för vårt land.»

Jag menar, att blott detta lilla utdrag, fullt objektivt, stående utanför den lidelsefulla diskussionen mellan de krigförande parterna, visar på, vilken vikt och betydelse man tillade den episod, som här utspelades, och när man läser om de enträgna bönerna från våra utländska sändebud till den dåvarande regeringen och herr Lindman att lämna dem möjlighet till att förklara sig, lugna stämningen och få en avveckling på det hela, då man läser meddelandena om, att de icke ens vågade visa sig offentligt på vissa platser utan särskilt skydd, förstår man, att denna affär är av den allvarliga beskaffenhet, att den icke kan slätas över ens med det temperamentsfulla anförande, som herr Lindman nu sist höll och däri han i övrigt sökte giva konstitutionsutskottets ledamöter skenet av en viss enfald, därför att vi gripit fatt i detta ärende.

Jag vill för övrigt påvisa, hurusom i herr Lindmans egen framställning olika påståenden stå emot varandra. Dels förklarar han i sitt första anförande, att han av kabinettssekreteraren åtminstone i ett fall blivit uppmärksamgjord på ett sådant telegram, som transmitterats i chiffer, men att han varit så överlupen av arbete, att han endast frågat, om detta förekommit någon gång förut, och då det upplysts, att så varit förhållandet, hade han sagt, att det finge fortgå. Han påstår i samma anförande, att han icke erhöi av kabinettssekreteraren någon redogörelse för vad som förut förekommit eller vilket omfång denna transmittering av telegram haft. Är detta, frågar jag mig, egentligen någon ursäkt? Borde det icke

Ang. full-
bordad
granskning-
av statsråds-
protokollen
(Forts.)

hava varit utrikesdepartementets chef angeläget att först och främst göra sig den frågan, när han får sig detta äranle för första gången förelagt: vad är denna telegramtransmittering av för karaktär? Borde han icke själv hava frågat sig, i vilket onfling detta skett och vilken förhistoria det över huvud taget hade haft? Är det kabinetssekreterarens fel, att han icke lägger fram en utredning till beskådande, när chefen icke begärt det? Jag blott framställer dessa frågor. Nu kom det som en fullständig överraskning för herr Lindman, när man äntligen tog bladet från munnen på utländsk mark, där man vädrat upp hela denna för landet sorgliga, nedsättande och vanhedrande historia.

Jag tror, att det icke duger att enbart säga, att man har varit så överlupen av arbete, att man icke haft tid att sätta sig in i departementets organisation. Jag tror icke, att det duger att blott skylla sig undan med en enkel hänvisning till underlydande, hur skyldiga de än må vara, ty den, som vi måste hålla oss till från konstitutionsutskottets sida, är den för departementet ansvarige, och vi hava sannligen icke kunnat stillatigande medgiva indirekt, att vi godkänna ett sådant förfaringssätt, som i denna sorgliga telegramaffär utspelats och där vi hava ett peka på ett diplomatiskt fiasko utan motstycke, utvisande en så dålig utrustning av vårt utrikesdepartement, som man över huvud taget kan tänka sig. Även den, som står ganska främmande för dessa angelägenheter, blir nästan förbluffad av att finna, hur mycket samlad oskicklighet det vill till för att kunna åstadkomma det bedrövliga fiasko, inför vilket vi här stå.

Det är med anledning härav, som jag ber att få yrka, att anmärkningen med gillande lägges till handlingarna.

Herr Branting: Blott ett par ord. Herr Lindman sökte göra sitt bästa att framställa saken, som om den, ehuru visserligen ingen bagatell, dock icke borde tillmätas allt för stora dimensioner, därigenom att han pekade på, att »officiellt» har det icke framkommit några slags uttalanden av den art, att man skulle ett ögonblick ha satt Sveriges neutrala ställning ifråga. Ja, men de förbindliga uttalanden, som herr Lindman har inkasserat efter sina förklaringar till härvarande diplomatiska representanter för ententemakterna, icke kan man väl ändå med dem överskyla hela den storm i pressen ute i världen, som på den sidan reste sig över denna sak! När jag hade ordet, pekade jag för min del just på, att det var den allmänna opinionen, som hade blivit uppförd, och att detta gjort för Sveriges del ett ont, som knappast kunde överskattas, så att det verkligen behövdes mycket stora och mycket synbara ändringar, för att man skulle förstå, att bakom detta stod icke det svenska folket. Det är denna sida av saken, som herr Lindman icke vill vara med om att den tillräckligt framhålles, men det är dock detta, som betyder bra mycket mera än de personliga privata uttalandena, att man naturligtvis litade på förklaringen från herr Lindman, att han ingenting alls hade känt till om denna sak.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Beträffande det politiska systemskiftet, varom jag tillät mig tala och som utan allt tvivel varit just det stora faktum, som gjort det mesta till att inom den allmänna opinionen utifrån dämpa stormen i detta avseende, ville herr Lindman, om jag förstod honom rätt, nästan insinuera, att denna sak kom en smula välbehagligt för dem, som på grund av sin övertygelse i alla fall önskade ett sådant systemskifte. Jag måste gentemot en sådan insinuation erinra, att hela denna sak bröt lös, efter sedan den ojämförligt största delen av de svenska valen i september redan voro förrättade, så att varje tanke på någoa slags kombination i detta avseende faller redan på detta faktum, som undanrycker misstänkliggörandet av själva utgångspunkten.

För övrigt lade herr Lindman till sist en mycket stark betoning på sin fullständiga och absoluta personliga oskyldighet i dessa förhållanden. Han gjorde sålunda gällande, att man under förhandenvarande omständigheter omöjligen kunde förebrå honom, för att han icke upptäckt de fel, som begåtts. Han talade visserligen om det tillfälle, då han blivit tillfrågad, om det där telegrammet skulle kunna befordras till den redan nämnda platsen i Sydamerika, som det då var fråga om, och han sade, att han därvid frågat om sådant förut förekommit, och att han, då han erhållit upplysning om att så varit förhållandet, medgivit, att då finge det väl gå för denna gång åtminstone, men att han då icke haft någon anledning att närmare gå in på denna sak. Men det är väl ändå så, som herr Lindman säkert minns, att denna relation väl knappast är fullt uttömmande, utan vid detta samtal har väl, efter vad man kan förstå, också herr Lindman gjort den frågan: vad innehåller telegrammet? Och därpå fått det svaret, att *det veta vi icke*. Men när man får det svaret: det veta vi icke, då synes det mig verkligen, att det borde ha gått liksom en liten stöt genom den tjänstgörande utrikesministern, och därför kanske det varit anledning att titta lite närmare på saken. Där är en anknytning för herr Lindmans egen personliga del till att detta förhållande fick fortgå. Jag tror, att denna diskussion icke bör gå till slut, utan att denna anknytning blir framförd offentligt, eftersom ju herr Lindman själv så starkt strukit under, att han icke skulle ha haft någon som helst anledning att tränga närmare in i denna sak.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag har icke förebrått herr Lindman personligen för att fel begåtts i Luxemburgsaffären. Jag framhöll däremot, att det var på grund av slarv inom utrikesdepartementet, som detta inträffat. Herr Lindman ursäktade sig själv med att säga, att detta skett på grund av att han haft för mycket att göra. Men herr Lindman får icke lov att bagatellisera detta spörsmål. Beträffande det förfarande, som här ägt rum, står jag för vad jag sagt: det är en skamfläck på Sveriges sköld.

Herr L i n d m a n: Herr talman! I den fullständiga redogörelse över förloppet av hela denna sak, som jag lämnat i mitt första anföran-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

de, omnämndes även det av herr Branting omtalade telegrammet. Det är klart, och jag förstår det mycket väl, att vem som helst kan komma och säga, att när man frågar, om ett visst telegram får befordras, samt det därvid meddelas, att man icke känner till innehållet, men att sådana telegram befordrats på detta sätt förut, och jag så medger, att det får gå även denna gång — jag förstår mycket väl, säger jag, att det då kan sägas, att det är en anknytning till, att jag har en viss meddelaktighet i detta. Men man får naturligtvis tänka sig, att när ett telegram framlägges och man säger: låt det gå, eftersom det gått förut, så kan man, när nästa telegram kommer, säga: nu ha vi bättre tid, nu kunna vi undersöka saken närmare. Så ligger saken. Jag vill icke taga någon skuld från mig, jag vill blott meddela, huru saken förhåller sig. Men detta giver icke anledning till sådana starka uttryck, som dem, som användes av herr vice talmannen. Det var icke värt att säga, att jag bagatelliserat saken. Jag har icke vid något tillfälle bagatelliserat den, och konstitutionsutskottets medlemmar veta, att så icke varit förhållandet. Tvärtom har jag framhållit, att jag anser saken viktig, men jag anser, att det finnes icke någon anledning för oss svenskar över huvud taget, vare sig för dem, som haft med saken att göra, eller för dem, som icke haft med den att göra, att inför hela världen framhålla detta som något så oerhört, att man därmer sätter en skamfläck på Sveriges sköld. Därmed gagna vi icke Sverige efter min mening.

När jag framhöll nyss, att man å officiellt håll hade fullkomligt klart för sig, att denna sak icke lades Sverige till last såsom något oneutralt, så svarar mig nu herr Branting: det är gott och väl, men tänk på hela den stora opinionen i pressen; den betyder väl något också. Icke betyder en eller annan diplomat, med vilken herr Lindman talat, och deras omdöme så mycket som hela den stora pressen, som tog sig anledning av detta att fara fram på ett så aggressivt sätt som den gjorde. Ja, vi veta väl, att den allmänna opinionen likasom också tidningarna ha mycket att betyda. Men om i en sak som denna den officiella diplomaten är övertygad om att här icke med avsikt begåtts något som är oneutralt, tror icke också herr Branting, att den officiella diplomaten då kan om den vill, göra sådan lugnande framställningar till tidningarna, att de å sin sida skriva så, att det verkar lugnande på allmänheten? Det är just på pricken vad som i denna sak gjorts genom de åtgärder, som här i Stockholm vidtogos av mig och vilka verkade därhän, att man i de länder, där detta pressrabalder pågick som ivrigast, fick en påtryckning. Detta meddelande om en sådan diplomatisk åtgärd, som mot allt vanligt bruk först kastades fram i pressen, hade nu hunnit verka, så att nu kunde det vara tillräckligt. De syftsmål som man ville vinna — jag vill icke säga, vilka dessa voro — hade uppnåtts. Det tjänar således ingenting till att säga, att pressen hade en opinion och de officiella myndigheterna en annan. Pressen hade sannerligen den opinion, som de officiella myndigheterna ville, och skulle den haft någon annan, så skulle den hava ändrat sig i en sak sådan som denna, i samma mån som de officiella myndigheterna påvisat för den, huru det med denna sak förhöll sig.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Som jag icke tillhör konstitutionsutskottet och således icke varit i tillfälle att gå på djupet av denna fråga och se alla handlingar, bade jag knappast tänkt att vid detta tillfälle begära ordet. Men utan att vara så grundligt inne i själva sakfrågan anser jag dock, att det finns åtskilligt som är tillräckligt känt, för att man skall kunna yttra sig om det. Det är särskilt det sätt, på vilket den förre utrikesministern, som har att svara för saken, skött sitt försvar, som gjort, att jag icke velat låta debatten sluta utan att säga ett par ord.

Det är särskilt på ett par punkter, som jag vill fästa uppmärksamheten.

Enligt mitt förmenande är det knappast själva telegramutväxlingen, själva denna fråga, hur ledsam den än är, som är det mest beklagansvärda i denna sak utan det sätt, på vilket frågan behandlades, när telegramutväxlingen upptäcktes, först och främst den kommuniké, som då av utrikesdepartementet utfärdades. Det har här under debatten av flera talare liksom av konstitutionsutskottet påvisats, att, vad som meddelades i denna kommuniké icke överensstämde med verkligheten utan att saken framställdes på ett vilseledande sätt. Att något sådant sker särskilt under krig från en neutral stats sida i en så ömtalig fråga är enligt min mening ytterligt beklagligt, och det är något som har skadat oss mer, än vad själva telegramutväxlingen gjort. Nu försvarar sig herr Lindman på ett mycket enkelt sätt genom att säga, att han icke hade kännedom om förhållandena utan trodde, att denna kommuniké var riktig och utfärdad på god tro. Men jag tillåter mig fråga: kan över huvud taget en ansvarig departementschef begagna detta sätt att försvara sig? Skulle det vara möjligt, så skulle ett statsråd nästan alltid kunna skudda av sig de anmärkningar som göras mot honom och det ansvar som åligger honom. Han säger bara: Jag har gjort ett misstag, men det beror på, att jag icke kände till förhållandena; jag kan icke hjälpa det, och således har jag icke begått något fel. Jag tror icke, att det går för sig att tillåta en sådan uppfattning om ett statsråds ansvar. I detta fall, då frågan är så anmärkningsvärd, som den otvivelaktigt även i herr Lindmans ögon vid detta tillfälle var, hade det väl legat nära till hands och varit en given sak, att frågan, innan kommunikéen skrevs, hade blivit så grundligt undersökt, att man icke riskerat att göra ett sådant misstag, som i själva verket betyder, att man lämnar en vilseledande uppgift, då man visste, att man hade hela världens ögon på sig.

Den andra delen av frågan, som jag vill ha betonad, är själva det sätt, som herr Lindman använt vid sitt försvar. Jag måste säga, att det synes mig, att den ton, som herr Lindman särskilt i sina två sista anföranden använde vid sitt försvar, icke är den, som passar den, som sitter på de anklagades bänk. Han försökte försvara en sak, som kan förklaras, men icke försvaras. Hans försvar, för att blott anföra några punkter, går ut på, att han

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

beklagar sig över den ogrannligheten, som Amerika visat genom att röja förfarandet med chiffritelegammen, och han anser, att det icke var för mycket begärt, att Amerika av aktning för honom och hans ställning låtit denna sak vara och icke talat om den. och han säger, att man borde ha gjort det på ett med diplomatiska former mera överensstämmande sätt, så att herr Lindman blivit litet varskodd och fått tillfälle att om möjligt tysta ned saken. Det är sant, att det icke är överensstämmande med diplomatisk kutym att röja en sådan sak först i tidningspressen. Det är riktigt, att det icke är vanligt att göra på det sättet. Men jag tror, att vi och herr Lindman böra akta oss för att göra för mycket anmärkningar i denna sak, ty dess värre har det nog hänt vid detta tillfälle liksom vid andra särskilt under dessa krigsår, att den svenska diplomaten icke har visat några synnerligen framstående egenskaper i avseende på att iakttaga diplomatisk kutym, och det bästa exemplet är just den affär, som det här rör sig om. Jag tror, att det är det minsta man kan säga, att det icke är överensstämmande med diplomatisk kutym att skicka en krigsförande makts chiffriteleggram utan att försöka skaffa sig någon underrättelse om vad de innehålla. Således, brottet mot den diplomatiska kutymen gjordes först här och sedan i Amerika, om man så vill.

Vidare berömmar sig herr Lindman av att han på ett utomordentligt sätt avvecklat denna sak och förmenar, att den egentligen icke alls skadat Sverige utan kanske till och med ställt Sverige i en ännu bättre dager. Han anser sig till och med ha rätt att skryta med att den blivit så bra avvecklad. Jag vill däremot erinra om att man tryggt kan säga, att intet under de sista åren mer skadat Sveriges internationella ställning och anseende än just denna Luxburgsaffär. Det är känt, att det den dag som är skadar Sverige, och jag tror icke, att man gör sig skyldig till någon överdrift, om man säger, att det kommer att göra det långt efter detta, ty denna händelse kan lugnt karaktäriseras som en politisk skandal, som historien icke så snart kommer att glömma bort.

Jag skall blott peka på en enda sak till i herr Lindmans försvar, som särskilt stötte mig, därför att jag tyckte, att det var ett lumpet sätt att försvara sig. Det var, da han sökte vända bort uppmärksamheten från huvudsaken genom att komma med en anklagelse mot sin efterträdare. Jag vill icke döma om, huruvida dessa anmärkningar varit sakligt berättigade. men det förefaller mig lumpet att försöka i denna sak vältra ifrån sig ansvaret eller försöka vända uppmärksamheten från huvudsaken genom att rikta en ny anklagelse för ogrannligheten och olämpligt förfarande mot sin efterträdare.

Det system av försvar, som herr Lindman använt i dag, det är precis detsamma, som han använde, när affären först upptäcktes. Då gjorde han allt vad han kunde för att vältra ansvaret ifrån sig — det ansvar, som han rätteligen i alla fall har att bära, hans fel i sak må vara hur litet som helst — på de synda-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

bockar, som fingo kläda skott för detta. Han gjorde detta i stället för att göra det enda riktiga, som han haft att göra. I stället för att försvara sig skulle han ha avgått. Då hade han stått där rentvådd och med heder gått ifrån denna sak, och den hade icke blivit sådan som den blev för Sverige genom det sätt på vilket han behandlade den.

Herr Lindman har nu börjat sitt första anförande med att klandra konstitutionsutskottet för att det över huvud taget tog upp denna fråga, ty det skulle vara skadligt för Sverige, att denna ånyo behandlades. Jag tror, att han därvidlag har alldeles orätt. Vad som här behandlats är så allmänt känt, att det icke kan skada Sverige att det talas om det. Men vill man säga, att det gjort någon skada för Sverige, så skulle jag vilja säga, att den skadan består däri, att genom herr Lindmans försvar det blivit allmänt synligt och känt, att det förekommit i Sverige, att personer få tillfälle att intaga ledande och ansvarsfulla statsmannaställningar, som, beträffande detta fall, så litet förstå, vilken betydelse denna fråga verkligen har, och som över huvud taget synas ha så litet känsla av det ansvar, som bör tillkomma varje ledande statsman.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman vände sig i ett föregående anförande med mycken skärpa mot mig på grund utav att jag skulle hava missuppfattat vissa hans uttalanden. Vi äro ju här i kammaren icke ovana vid att, när herr Lindman börjar deltaga i en debatt, den antager karaktären av ett gräl och icke en diskussion. Jag tror icke, att detta är önskvärt, utan jag tror, att det vore bättre, om detta kunde förekommas. Den anmärkning, som han riktade mot mig med användande av mycket kraftiga ord, var, att jag skulle ha sagt, att herr Lindman icke skulle haft tid att sysselsätta sig med de löpande ärendena, under det att han själv sagt, att han icke haft tid att sysselsätta sig med departementets omorganisation. Ja, var det verkligen denna omorganisation, som erfordrades för att någon uppmärksamhet skulle kunna riktas på de ärenden, som vi ju önskade, att herr Lindman skulle hava sin uppmärksamhet på? Dessa telegramaffärer voro väl just de löpande ärendena, och att herr Lindman hade kännedom om dem, ha vi fått reda på. Och herr Branting har kraftigt understrukt just den springande punkten därvidlag, att herr Lindman verkligen haft reda på att det förmedlades hemliga telegram, men dock icke fäst sig därvid. Det är väl vidare just denna hemlighet, som utgör huvudpunkten i vad jag tillät mig anföra om den statsrättsliga och folkrättsliga sidan av saken.

Herr Lindman vände sig i sitt anförande med stor skärpa mot mig, därför att jag gått in på denna fråga, som icke är så lätt utredd, ef er vad han sade, och han hänvisade även till den utredning, som finnes i den dossier, som stått oss till buds. Ja, herr Lindman, i den dossiern finns även ett uttalande av herr Lindman,

som innefattar en sammanfattning av vad detta uttalande från sakkunnige innehåller, och denna herr Lindmans uppfattning vid den tidpunkten var just densamma, som jag nyss tillät mig nämna såsom den sannolikt riktiga.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen
(Forts.)*

Herr Lindman riktade vidare en anmärkning mot regeringen för att den utlämnat dessa papper, som innehöllo privata anteckningar av herr Lindman. Ja, privata anteckningar lära väl upphöra att vara privata, när man bifogar dem till ett ämbetsverks handlingar. Har herr Lindman reda på att det verkligen från Kungl. Maj:ts sida någon gång förekommit, att man vägrat utlämnande av några handlingar, när från konstitutionsutskottets sida framställning gjorts om att utläsa handlingar, som tillhöra allmänt kända ärenden, och känner herr Lindman till att man verkligen vid ett sådant utlämnande brutit sönder dossiern och tagit ut vissa handlingar? Dessa anteckningar av herr Lindman voro väl faktiskt gjorda dels för att upplysa eftervärlden om vad som passerat och dels för att skydda herr Lindman mot en kritik, som kunde komma, och i detta avseende vill jag omnämna, att de för honom varit till nytta och även bidragit till att jag lämnat det erkännande, som jag tror, att herr Lindman får vara villig att medge, att jag lämnade i mitt första anförande.

Herr Lindman ville vidare säga att jag yttrat, att enligt hans uppfattning kommunikén skulle haft ett lugnande inflytande. Ja, herr Lindman, jag har hört mig för bland andra ledamöter i kammaren, huruvida icke de hade den uppfattningen, att orden så fallit. Det är möjligt, att det är ett misstag, men så hava de uppfattats i denna kammare. Herr Lindman sade, att resultatet av detta kommunikéns utfärdande och följderna av hela denna affär snart skulle varit utplånade i utlandet. Ja, hur har då verkligen förhållandet varit? Jo, vi förhindrades omedelbart och under ganska lång tid att få fram några chiffterelegram just på grund av denna affär. Tror icke herr Lindman, att detta förhållande i ekonomiskt avseende länt oss till mycket stor skada? När herr Lindman därför skjuter undan det hela på sådant sätt, som om det icke vore någonting, anser jag fortfarande, att han vill bagatellisera frågan, och detta förefaller oss synnerligen olämpligt.

Han säger vidare, att utlandets press sade detsamma som deras regeringar sade. Men samtidigt säger herr Lindman, att de utländska regeringarna över huvud taget voro tämligen lätt tillfredsställda och icke hade några anmärkningar att göra med avseende å vår neutralitet. Men pressen framställde ju de allra skarpaste anklagelser mot vårt land. Det förefaller mig, som om dessa båda uppgifter från herr Lindmans sida icke gå bra ihop.

Herr Lindman sade, att när han framlade kommunikén hans enda önskan då var att få fram en enkel förklaring och sanningen i frågan. Ja, jag har icke misstänkt annat än att herr Lindman velat detta, men det är just det beklagliga, att herr Lindman så totalt misslyckats i denna sin strävan.

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Herr Lindman: Ja, herr talman, jag skall be att få säga några ord med anledning av herr Adelswårds anförande.

Jag, tycker, att det är ändå bra egendomligt, när herr Adelswård här kommer in i sista minuten av debatten och säger, att man icke skall uppträda så, när man sitter på de anklagades bänk. Herr talman, jag ber att få tillåta mig att uttrycka min stora förvåning över detta yttrande. Huru skall jag uppträda då, herr Adelswård? Skall jag uppträda med kedjor om händerna och kanske med handklovar och såsom en annan förbrytare träda inför ett skrank, där herr Adelswård och ledamöterna av majoriteten inom konstitutionsutskottet sitta såsom domare? Är det meningen? När det utslungas såsom här gjorts i denna debatt sadana uttryck från personer, som så pass väga sina ord som t. ex. den siste ärade talaren i allmänhet brukar göra, när man utkastar sådana uttryck om en persons verksamhet, som att han varit oerfaren och icke vuxen de uppgifter, man lagt på honom, och när man får höra talas om oduglighet och att man förfarit oskickligt och på allt sätt vanvårdat sin uppgift och herr vice talmannen så talar om att man sätter en fläck på Sveriges sköld, då kommer herr Adelswård och säger: Var så god uppträd hövligt i debatten! Jag tycker sannerligen, att herrarna borde i alla fall tänka en liten smula på vad frågan här gäller. Vi debattera en anmälan jämlikt 107 § regeringsformen, och kanske herr Adelswård vill gå och taga reda på och se efter vad det står i den paragrafen.

Vad jag vidhåller i detta är, att jag aldrig vid något tillfälle bagatelliserat saken. Här kommer den ene talaren efter den andre och säger, att herr Lindman bagatelliserar saken. Men jag påstår, att jag icke gjort det. Jag har tvärtom tagit den mycket allvarligt, och det veta också ledamöterna av konstitutionsutskottet. Det var en allvarlig sak. Men vad tjänar det till att åtta månader därefter riva upp allt och framställa det så, som om Sverige skulle begått en oneutral handling, när Sverige icke gjort det, och då inga offentliga myndigheter i något främmande land tro, att Sverige skulle ha gjort det. Då skola här i andra kammaren talare stå upp och säga att man gjort det i alla fall. Är det riktigt? Är det förnuftigt att säga det? Jag bara frågar.

Intet har skadat Sverige mera, säger herr Adelswård. Intet har skadat Sverige mera. Ja, för allt i världen, jag tror, att det gjort Sverige skada, och är övertygad om det, och det är olyckligt, att det gjort så. Men när man kräver ut det konstitutionella ansvaret, skall man väl se efter att var och en får sin andel av anledningen till att en sådan skada uppkommit.

Slutligen vill jag säga, att när man talar såsom herr Adelswård, som naturligtvis icke använder starka ord — eller kanske rättare sagt är berättigad att använda starka ord, när han icke sitter på de anklagades bänk — och använder uttrycket: Det är lumpet av herr Lindman att framdraga mot utrikesministern, att förtroliga handlingar och anteckningar av förre utrikesministern, som icke borde utlämnas, äro utlämnade, då ber jag att få fråga herr

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Adelswärd: Varför är det lumpet? Är det lumpet, att det är gjort, eller är det lumpet, att det är sagt? Intetdera, mina herrar, tycker jag. Jag tycker, att det är oriktigt att utlämna dem utan att hava frågat mig, som är författaren. Jag tycker, att det icke kan vara rätt att från utrikesdepartementet utlämna handlingar, som innehålla uttalanden av främmande diplomater i denna affär.

Till sist vill jag blott säga, att herr Adelswärd har fullkomligt orätt, när han behagade uttala, att den första kommunikén var oriktig. Nej, den var icke oriktig. Det fanns icke något oriktigt i den. Den är riktig från början till slut. Konstitutionsutskottet säger, icke heller att den är oriktig, men att den genom den analogi, som framställts, blivit vilseledande, men oriktig är den icke.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, jag har begärt ordet, för att också jag för min del skall få tillfälle att understryka vad en del andra talare från konstitutionsutskottets sida här förut framhållit. Vi hava allesammans varit i tillfälle att inom utskottet taga del av de handlingar, som föreligga i detta ärende, och jag ber då att till den siste ärade talaren få säga, att dessa handlingar ge otvetydigt vid handen, att icke endast herr Lindman utan även hans närmaste företrädare i ämbetet haft särskilt påtaglig anledning att fästa uppmärksamheten just vid denna telegramförmedling. Jag vill icke närmare gå in på dessa förhållanden, ty jag anser, att en sådan sak bör man behandla med en viss hänsynsfullhet, och jag tror icke, att herr Lindman skall kunna bestrida, att icke konstitutionsutskottet i detta fall gjort det.

Herr Lindman klagade över, att vår nuvarande utrikesminister utlämnat handlingar till konstitutionsutskottet, och att bland dessa handlingar funnits anteckningar även av herr Lindman. Han menar nu, att den nuvarande utrikesministern borde åtminstone ha frågat herr Lindman, innan han lämnade ut dessa handlingar till konstitutionsutskottet. Ja, jag undrar, om man icke får hålla den nuvarande utrikesministern räkning för att han verkligen lämnat konstitutionsutskottet alla de handlingar, som höra till detta ärende, även om där funnos anteckningar av förre utrikesministern Lindman. Ty är det så, att dessa anteckningar varit av särskilt privat natur, förmodar jag, att herr Lindman icke lämnat dessa anteckningar kvar i utrikesdepartementet utan behållit dem i sin egen ficka. För övrigt kan jag — jag har nämligen haft tillfälle att läsa dessa anteckningar — icke se, att de äro av den beskaffenhet, att icke konstitutionsutskottet, som har till uppgift att granska regeringens handlingar, också skulle kunna få lov att taga del av desamma. Jag tycker, att herr Lindman för sin del borde kunna vara tillfredsställd med att konstitutionsutskottet icke dragit dessa handlingar, som han åsyftar, inför offentligheten. Vad som kommit fram av dessa handlingar, har ju herr Lindman själf fört fram här i kammaren.

Jag nämnde, att såväl herr Lindman som hans närmaste före-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

trädare i ämbetet haft särskild anledning att just fästa sig vid denna sak. och jag ber att ännu en gång få understryka vad herr Lindman själv framhöll i sitt anförande, nämligen att det har förekommit ett telegram, och att han fått upplysning om att vederbörande kabinettsskreterare icke visste vad telegrammet innehöll, men fick klart för sig, att sådana förut fått gå, och då svarade herr Lindman: »Ja, vi få väl låta det här gå då också». Det är väl klart, att detta om intet annat — jag ber att få understryka det som herr Branting förut framhöll — borde ha varit en särskild anledning för herr Lindman att fästa närmare uppmärksamhet vid denna telegramförmedling.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om att denna anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna.

Härmed var överläggningen slutad. Sedan herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, beslöt kammaren att med gillande lägga förevarande punkt till handlingarna.

Härefter begärdes ordet av

Herr Räf, som anförde: Ja, jag förstår nog, att herrarna i många fall härvidlag skulle vara mest belåtna med att icke behöva övergå till de reservationer, som finnas bifogade utskottsutlåtandet, och jag tänker, att i detta avseende herr talmannen nästan skulle vara mest belåten med att det bleve tyst om denna sak, då jag tror, att han blivit uttröttad av de föregående långa diskussionerna, och i synnerhet i den brådskande situation, som vi nu befinna oss i, finner jag ytterligare en motivering för dessa herrarnas känslor. Men detta motiv i sin ordning leder mig också till den tanken, att herrarna måhända icke på något annat sätt skulle få del av de papper, som föreligga i reservationen, varför jag anser det vara ytterligare av behovet påkallat, eftersom herrarna icke fått del av handlingarna inom själva utskottet, att nu säga några ord.

Vidare skulle jag vilja säga, att vad jag här vill fästa avseende vid är det, som rör Ålands- och Finlandsfrågorna, och jag tänker för min egen del uppehålla mig huvudsakligen vid det som rör Finlandsfrågan, och därvid fäster jag största avseende vid att en hel del regeringsåtgärder som ha mera karaktär av ministerstyrelse än av Kungl. Maj:ts åtgärder. Jag tror nämligen, att en utav konstitutionsutskottets viktigaste uppgifter är verkligen att bevaka regeringen, den må vara en vänster- eller högerregering, så att den icke övergår till ministerstyrelse, i stället för att vara en verklig regering enligt grundlagen. Och därvid tror jag mig stå i full överensstämmelse med grundlagen i allmänhet. Och är denna sak allvarlig, när det gäller inrikes frågor, blir det ännu allvarligare, om ministerstyrelse vill göra sig gällande i utrikesfrågor. Det kan under tiden trassla till sig på sådant sätt i dessa utrikes-

frågor, att det inte blir någon möjlighet att lösa dem annat än genom Alexandersvärdet.

Jag ber i dessa avseenden få fästa uppmärksamheten på regeringsformens olika bestämmelser. I 1 § heter det, att »Sveriges rike skall styras av en konung», i 4 § att »Konungen äger att allena styra riket på det sätt denna regeringsform föreskriver», i 7 § heter det, att »alla regeringsärenden, med undantag av sådana, som i 15 § omförmälas» — d. v. s. kommandomål — »skola inför Konungen i statsrådet föredragas och där avgöras», och i 9 § står det: »Uti alla mål, som hos Konungen i statsrådet förekomma, skall protokoll föras», och är det således tre olika protokoll, först det vanliga protokollet, sedan det särskilda protokollet och vidare protokoll i kommandomål. Allt detta, jämte det, som är föreskrivet i ansvarighetslagen, har tillkommit för att söka förebygga ministerstyrelse på vilket som helst område inom Kungl. Maj:ts räckvidd, d. v. s. där han har att besluta. Därför heter det också uttryckligen i ansvarighetslagen att ministären skall »Konungen råd giva men ej jämte honom regera».

Om man nu ser igenom de handlingar rörande Finlandsfrågan, som jag här kommer att sysselsätta mig med, påträffar jag Konungen knappast i något av dessa ärenden, som dock tydligen legat före hos regeringens olika medlemmar, förrän den 5 mars. Om vi besinna, hur tidigt dessa förhandlingar inleddes från finsk sida angående de allvarliga saker, jag här tänker vidröra, nämligen redan i slutet av januari månad, måste man bli förvånad över, att de icke förr blivit föredragna inför Konungen.

Nu komma vi ihåg, hurudan situationen varit över huvud taget under sista krigsåren. Det har varit så, att Sverige varit den ledande staten i Skandinavien i alla frågor snart sagt. Det är inte svårt för vilken riksdagsman som helst att se detta, då vi komma ihåg vad som förekommit åtskilliga gånger, i synnerhet här inom de slutna dörrarna. Under sådana förhållanden var det helt naturligt också, att Finland skulle vända sig till Sverige i första rummet för att bli erkänt som självständig stat och det gjorde också Finland, och fick också i första rummet erkännande från vår sida. Det låg mycket nära till hands, att då Finland sedermera råkade i nöd, det också skulle komma till Sverige med bön om hjälp i denna sin nöd. Hurudan den nöden var och hur denna hjälp det begärde, var beskaffad framgår av konstitutionsutskottets memorial sid. 40 och följande, och jag måste därvidlag be att få relatera åtskilligt, som här förekommit, på det att herrarna måtte få en inblick både i Finlands nöd och i den hjälp det i det fallet begärde.

Ehuruval landshövding Heikel kom med framställning till regeringen redan den 29 januari, har jag åtminstone inte kunnat finna någon bestämd uppgift om vad man begärde förrän den 18 februari. Finlands sändebud, statsrådet Gripenberg, ingav då en framställning, som återfinnes på 41 sid. Han talar där först om Finlands nödläge och nämner, att han »under upprepade samtal

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

med Eders Excellens» — d. v. s. vår utrikesminister — framställde »det ytterliga nödläge, vari vidsträckta delar av Finland nu befinna sig». Han talar vidare om »de finländska skyddskårernas bristfälliga utrustning», hur starkt däremot deras motståndare voro beväpnade: »Rikligt försedda med artilleri, kulsprutor, pansarautomobiler och pansartåg» och betonar »vikten av att de finländska regeringstrupperna skyndsammast erhöile vapen och ammunition i tillräckliga mängder». Han har vidare talat om, vad han önskade i det här avseendet, nämligen att erhålla vapen från Sverige och dessutom transitering av vapen och ammunition. Därvidlag har den svenske utrikesministern, som han säger, uttalat försäkringar om sympati och »avgivit dyrbara uttryck av deltagande», men herr Gripenberg säger, att »Finlands folk icke är hjälpt därmed», och det kan vem som helst förstå, att det inte skulle hjälpa emot de huliganer som då huserade i Finland.

Sedan talar han om ett samtal, som han haft med hans excellens statsministern och säger, att av dessa samtal, där han begärde att få inköpa vapen och ammunition och att transitera krigsmateriel, »har jag nödgats draga den bestämda slutsatsen, att kungl. regeringen icke kunde ställa i utsikt bifall därtill. Min begäran om väpnad intervention besvarades av kungl. regeringen med en förklaring, att kungl. regeringen vore villig medla i det i Finland pågående kriget, vilken förklaring jag genast översände till min regering.» Det första, som han alltså begärde var intervention. Vilket svar den kungl. svenska regeringen har givit på detta, framgår icke av det protokoll, som vi ha fått oss tillsänt inom konstitutionsutskottet, och vi äga dock rättighet enligt 38 § regeringsformen och § 38 mom. 3 i riksdagsordningen att inom konstitutionsutskottet erhålla de förefintliga protokoll, som vi begära. Emellertid är det alldeles tydligt här, att för såvitt som det är riktigt — och det kan ingen förutsätta annat än att vad herr Gripenberg här uppgivit är riktigt — så har det måst äga rum ett dubbelbeslut så att säga ibland ministrarna, om jag får använda det uttrycket, ty jag kan inte tala om regeringen, då jag inte har något regeringsprotokoll. Det ena beslutet går i den riktningen, förmodar jag, att man icke ville tillåta någon intervention, men om så verkligen är, vågar jag dock icke med bestämdhet yttra mig, ty jag har inte några handlingar häröver. Måhända skulle det kunna vara på det sättet, att man till även tyrs tänkte något på en intervention men under förutsättning av en föregående medling. Det vet jag emellertid inte. Vidare är det klart, att för att någon, vare sig den ena eller andra av ministrarna skulle kunna träda fram inför den finska regeringen med ett förslag till medling, borde väl ett sådant medlingsförslag ha varit behandlat av regeringen förut och beslut därom fattats, eller kan man verkligen i utrikesärenden gå och ställa fram sig på det här sättet, som det här skett — jag vill inte säga till löje, då jag talar om regeringsbänken, men vi skola i alla fall höra, hur det gestaltade sig i Finland. Kunna ministrarna träda fram in-

för en annan makt och göra ett sådant förslag, utan att Konungen är medveten om detta, utan att det blivit behandlat i statsrådet? Jag har inte något bevis för att det blivit behandlat i statsrådet. Kanske jag sedan får det. Men har det inte blivit behandlat inför Konungen, är det givet, att här måste ministerstyrelse hava gjort sig gällande.

Som vi hörde vidare av herr Gripenbergs ord, har Sveriges regering förklarat, att den vore villig att medla i det i Finland pågående »kriget». Kriget, det är vad svenska regeringen kallar — och det får den också lämpligt svar på från finländskt håll — det uppror, som pågick i Finland. Statsrådet Gripenberg säger vidare, att denna förklaring — och den måste sålunda ha varit skriftlig — har blivit översänd till finska regeringen. Jag måste således förutsätta och jag måste tänka mig, att det har varit papper med, men vilka papper vet jag inte, och för övrigt, om det inte funnits några papper, utan Sveriges ministrar börja på att snart sagt utan papper kanske träda i förbindelse med andra makters regeringar, hur kommer det då att gestalta sig, och på vad sätt skall man sedermera kunna ställa respektive ministrar till ansvar för deras handlingar, om de gå på på det sättet i Sveriges namn. Jag begriper det inte, och enligt grundlagen finns det åtminstone icke någon möjlighet härtill. På tal om den saken giver emellertid den finska regeringen eller herr Gripenberg svar och säger, att det är inte något krig, som pågår i Finland: »Den kamp, som utkämpas i Finland», heter det, »är icke en klasstrid i egentlig mening, den representerar icke en brytning emellan olika sociala eller politiska åskådningar, utan en sammarstötning mellan å ena sidan den lagbundna samhällsordningens, det parlamentariska statsskickets och det lugna framåtskridandets representanter, samt å andra sidan den rena terroristiska anarkien.» Jag följde mycket noggrant med diskussionen härom i tidningarna den tid den pågick, och jag tittade på vänstertidningarna och jag tittade på högertidningarna och visste knappt, vad jag skulle tro, men när jag läste denna statsrådet Gripenbergs förklaring, som var en officiell handling, då måste jag ovillkorligen ställa mig på samma sida som Finlands officiella representant. Han säger ytterligare, och jag tycker, att det borde ha gått ministrarna genom märg och ben, att »Finlands regering kan icke ett ögonblick vara betänkt på att erkänna förbrytarlighör, som våldfört sig å all gudomlig och mänsklig rätt, som en krigförande part». Det är vad svenska regeringen far till svar, och det förvånar mig inte ett ögonblick, att den fått det svaret. Jag begagnar nu ordet regering, men jag skulle vilja säga ministrarna, men det ligger så nära till hands det antagandet, att det måste vara en regering bakom detta, då jag inte kan begripa, huru sådana papper kunnat komma ut, om det inte varit regeringen, som stått bakom, och därför blir jag vilseledd gång på gång till att begagna uttrycket regering i stället för ministrar. Herr Gripenberg säger alltså, att det gäller ingen krigförande part, med vilken underhandlingar äro möjliga. Han säger vidare,

*Ang. full
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

att det är av rent tekniska skäl omöjligt att föra några underhandlingar, ty de, med vilka man förde dessa mycket otäcka strider, som då utvecklades där, sakna all erkänd organiserad enhetlig ledning. De framstå icke såsom en bestämd organisation, utan den ena var herre ena dagen och den andra den andra dagen. Med vilken skulle således finska regeringen som sådan underhandla? Och underhandla förresten med sådant folk! Jag tycker, att finska regeringen härvidlag har givit ett mycket duktigt och träffande svar. Iute är det upphöjande precis för några vissa vederbörande, men det är på spiken det riktiga.

Han utvecklar vidare det förtvivlade läge, i vilket man befinner sig och säger: »om icke snar hjälp erhålles, måste situationen bliva förtvivlad. Hade de finländska regeringstrupperna omedelbart efter fientligheternas utbrott varit i tillfälle att erhålla vapen och ammunition i erforderlig grad, råder intet tvivel om vilken kampens utgång blivit. Så har emellertid icke skett.» Han erinrar vidare därom, att om Finlands regering icke får några vapen eller någon hjälp i detta avseende, skall, oaktat de framgångar, som den finska regeringen haft i norra Finland, dessa framgångar snart bliva om intet, och han fäster därvid uppmärksamheten på, att hela det sydliga Finland då innehades av huliganerna. Och han slutar med dessa orden: »Varje dags dröjsmål medför oöverskådlig fara, hundratals människors våldsamma undergång, tusentals hems förhärjande, fruktbara trakters ödeläggande.»

Det var den situation, i vilken statsrådet Gripenberg befann sig den aftonen, och jag undrar, om han sov mycket den natten, ty dagen därpå är han återigen hos regeringen och framställer den hjärtslitaende nöden inom Finland. Han säger nu, att sedan den senaste framställningen blivit gjord, har behovet av krigsmateriell och dess ofördröjliga översändande än mera kraftigt framträtt. Och vidare heter det i sistnämnda skrivelse: »Även andra meddelanden, som i går kväll och denna dag till mig anlönt från Finland, hava klart ådagalagt, att anskaffandet av vapen och ammunition för de finländska skyddskårerna är en angelägenhet, som icke tål det ringaste uppskov», och han anhåller därför om omedelbart tillstånd att ur riket över Haparanda få utföra 2,000 mausexgevär, 100,000 patroner till dessa gevär samt 10 stycken kulspjutur ävensom att genom riket få transiteras och till Finland utföra 50,000 handgranater. Han meddelar till sist, att han samma dag ingått till statens handelskommission med anhållan om tillåtelse till denna export och transitering. Denna ansökan blev sedan tillstyrkt av arméförvaltningens artilleridepartement, som icke haft något att erinra mot bifall till densamma, och även handelskommissionen tillstyrkte densamma den 22 februari, dock med reservation av riksdagsman Svensson, som avstyrkte. Ja, det hade sannerligen icke varit stil i det hela, om här icke den sista anmärkningen varit, att riksdagsman Svensson avstyrkte denna framställning. Det hör nu till pjäsen, höll jag på att säga, att samma dag, nämligen den 22 februari,

utfärdade regeringen förbud mot handel med vapen inom Sveriges rike, vilket förbud trädde i kraft den 4 mars.

Ing. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Nu kunna herrarna börja tröttna vid dessa redogörelser, men jag tror verkligen icke, att herrarna läst igenom handlingarna så pass grundligt, att icke en repetition här kan vara av behovet påkallad, och jag skulle därför kanske behöva gå igenom och referera litet av herr Castréns skrivelse till regeringen angående denna sak. Denna skrivelse är förutom av herr Castrén såsom särskilt befullmäktigat ombud undertecknad av fyra lantdagsmän från Finland, enligt egen uppgift tillhörande fyra olika partier och representanter för desamma samt därjämte — det är ju så, att när det kniper, kommer bonden fram, och så är det även här — sju stycken bönder. Denna skrivelse innehåller så hjärtevarma toner från det gamla Finland, att oaktat jag icke kommer att behandla denna skrivelse mera ingående, jag nu icke kan draga mig för att något erinra om vad som där sägs. Det heter sålunda i denna skrivelse, att Finland i 600 år varit förenat med Sveriges rike, och att det därför kunde påräkna åtskillig sympati inom Sverige, och jag tror verkligen, att härutinnan ha skrivelsens upphovsmän många av Sveriges folk på sin sida. De säga vidare, att den våldsmännens framfart, som Finland varit utsatt för, måste vara bekant i Sverige, och de erinra om, att de medel, som våldsmännen använt i Finland, ha varit våld, tortering, plundringar, mord och mordbrand, och att det icke är möjligt att framställa, huru fasansfullt det gestaltat sig inom landet. Till på köpet söka huliganerna, säges det, att tillägna sig alla livsmedelsförråd och all tillgång till näringsmedel för att på detta sätt uthungra och förinta en del av de fredliga medborgarna samt tvinga andra till underkastelse, och utan hänsyn ens till kvinnor och barn skulle på detta sätt en hel befolkning utrotas. Detta är visserligen icke något officiellt papper, men det visar dock den situation, vari landet befann sig, då dessa finska bönder och finska lantdagsmän vände sig till Sverige i sin nöd. De tala också om — och detta bör skrikas in i svenska öron två gånger — vilket folk det är, som finnarna härvidlag haft att strida emot. Det är nämligen dels ur fångelserna och tukthusen lössläppta, dels redan avstraffade brottslingar, vidare ett 20,000-tal fullständigt demoraliserade s. k. vallarbetare, vilket, såvitt jag kunnat utläsa texten, betyder ungefär detsamma som våra svenska lösdrivare. Vi kunna tänka oss, huru det skulle gestalta sig i Sveriges land, om vi hade ett sådant sällskap att göra med, och i vilka toner våra böner skulle ställas till dem, som då möjligen skulle kunna hjälpa oss. Men, som sagt, jag får lov att skynda med min framställning. Det säges vidare i nämnda skrivelse, att det visserligen lyckats Österbottens svenska och finska allmoge samt mellersta Finlands, Savolax' och Karels bönder och arbetare att med beundransvärt hjältomod driva undan våldsmännen ett stycke, men att, om de icke inom kortaste tid erhöile behöfliga vapen, ammunition och befälsledning, så skulle ett bakslag återigen komma att inträffa, och de erinra härvid om en

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

svensk mans ord, vilken sagt, att en revolution i detta fall ingenting annat är än ett gement förräderi mot de demokratiska idealen. De anhölla slutligen om hjälp, »om sådan hjälp», som det heter. »vilken icke synes kunna sätta varken Sveriges säkerhet eller dess neutralitet i någon fara, en hjälp, som Sverige utan någon sin egen skada borde kunna lämna, därmed befastande det goda förhållandet mellan Sverige och dess nära grannland Finland, varom Sveriges konung och hans excellens statsministern värtaligt yttrat sig till Sveriges folk». Det är verkligen mycket i denna skrivelse, särskilt i den del därav, som återgives å sid. 46, som jag anbefaller åt riksdagsmännen att litet närmare se på, och jag rekommenderar för övrigt utskottsreservanternas framställning rörande såväl Finlandsfrågan som Ålandsfrågan till ett noggrant begrundande.

Jag skall nu emellertid icke vidare tala om herr Castréns skrivelse, utan återgå till den framställning, däri herr Gripenberg begärde om tillstånd att få utföra 2,000 gevär, 100,000 patroner och 10 kulsprutor samt att genom riket få transitera 50,000 handgranater. När nu regeringen tänkt på saken eller, såsom man brukar säga på ett mera allmänt språk, legat på saken emellan fjorton dagar och tre veckor, under det att det brann, så att säga, i varje hörn i grannhuset och för övrigt även legat på den framställning, som ingivits av landshövding Heikel redan den 29 januari, drog regeringen äntligen för första gången fram denna sak inför Hans Maj:t Konungen, och vi kunna här av framställningen å sid. 48 i de föreliggande handlingarna se, med vilken hast ärendet därvid behandlades.

Det gällde för det första licens för transitering genom Sverige av 50,000 handgranater. Beträffande denna sak hemställde utrikesministern, att den måtte förklaras vilande. Det gavs således icke något bestämt besked åt vare sig det ena eller andra hållet, utan saken skulle förklaras vilande. Men varför skulle man behöva vila på saken ytterligare efter dessa fjorton dagar eller tre veckor? Jo, man skulle höra efter i Danmark, om granaterna kunde bliva fyllda därstädes samt huru den danska regeringen ställde sig till denna sak. Under tiden skulle Finland vara i ovisshet om, huruvida tillstånd till transitering komme att lämnas eller ej, även om granaterna kunde bliva vederbörligen fyllda i Danmark. Den danska regeringen ställde sig för sin del välvilligt till saken, och det hade väl då varit bättre, om den finska regeringen hade vetat, huru den svenska regeringen ställde sig, om den skulle tillåta transiteringen eller ej, ty då hade den finska regeringen bättre vetat, huru den borde uppträda i Danmark.

Beträffande de 2,000 gevärerna och 100,000 patronerna samt de 10 kulsprutorna, säger hans excellens utrikesministern, att han tillsport statsrådet Gripenberg, huruvida denna ansökan hade aktuell betydelse. Ja, må tro det, i den situation, vari Finland var, kunde man fråga, om en dylik transitering var av någon aktuell betydelse! Man kan nu fråga, vad hans excellens herr

utrikesministern menade med detta, och det framgår här, att han menade, huruvida ifrågavarande vapenparti vore inköpt. Härpå har statsrådet Gripenberg meddelat, att en del gevär och patroner vore i finska beskickningens ägo, dock icke till så stort antal, som ansökningen avsåge, samt att underhandlingar om inköp av kulsprutor påginge. Då säger hans excellens utrikesministern: »Jag tillåter mig med anledning härav hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte bevilja statsrådet Gripenberg licens för export från Sverige av 2 000 mausergevär, 100 000 patroner samt 10 kulsprutor eller rekylgevär, under förbehåll, att licens ej må begagnas innan ifrågavarande vapenpartier äro av statsrådet Gripenberg förvärfvade, så att transporten av hela partiet kan ske samtidigt». Detta är också en leveransföresättning. Det vill säga, man måste ha hela partiet inköpt och sända detsamma på en gång för att kunna få tillstånd till transitering genom Sveriges land. Vad hade då statsrådet Gripenberg att göra? Jo, han hade att försöka köpa in vapen, så att han fick den fulla kvantiteten. Men herrarna torde erinra sig, vad jag här förut sagt, nämligen att den 22 februari utfärdade Kungl. Maj:t en förordning varigenom vapenköp och vapenförsäljning inom Sveriges land förbjöds, och denna förordning trädde i kraft precis dagen innan den, statsrådet Gripenberg med anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda beslut ålades så att säga att köpa vapen. Jag vill fråga: var skulle herr Gripenberg under sådana förhållanden köpa vapen för att komplettera sin sändning genom Sveriges land? Detta påminner mig om Leonidas, när han sade till perserna: kom och tag dem! Men det var dock ett hjältemodigt »kom och tag dem» från Leonidas sida, men såvitt jag kan förstå, ligger det något helt annat i regeringens ord här: kom och tag dem! Jag vill icke säga vad det är eller vad det luktar av, men icke luktar det något av Leonidas hjältemod.

När jag gått igenom allt detta, förundrar det mig sannerligen icke ett enda smul, att det verkligen börjar att mulna vid den östra horisonten, och jag befarar, att de dimmor, som för närvarande lägga sig över Bottenhavet, bliva mycket svåra att skingra, och dessa dimmor torde, under den närmaste tiden åtminstone, komma att tjockna allt mer och mer, och om och när detta inträffar, förvärras ställningen allt mer och mer. Jag kan icke finna detta vara annat än en frukt av vad jag, till dess jag erhållit närmare upplysningar, vill kalla ministerstyrelse i Sveriges land.

Nu ha reservanterna här uttalat sig på ett sådant sätt, att jag måste till alla delar instämma i de kommentarier, som de här göra; jag har hittills ju blott refererat vad som framträder i reservanternas framställning. De säga här, och det måtte väl vara auktoriteter, som stå bakom: »Det har härvid till en början ur formell synpunkt väckt vår synnerliga uppmärksamhet, att — fränsett protokollet för ovanberörda licensansökningar rörande artiklar av i huvudsak icke militär natur —», vilka licensansökningar, som äro beviljade den 1, 8, 12 och 15 februari, jag här icke ingått

*Aug. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

på, då de icke alls ha med den föreliggande saken att göra, »före den 5 mars varje protokoll i statsråd, särskilt protokoll eller protokoll i kommandoväg saknas» — det är just vad jag påtalat redan från början — »i fråga om de från finsk sida dittills gjorda framställningarna, de från svensk sida på dem lämnade svaren eller i övrigt med anledning av dem vidtagna åtgärderna».

Vidare säga reservanterna: »Hela det ställningstagande till det finländska frihetskriget, som i dessa hänseenden allt ifrån dettas början och till den 5 mars kännetecknat den svenska regeringen eller vissa av statsråden, har sålunda ägt rum under för vår författning okända» — men icke blott detta, utan än mer — »och otillåtna former av ministerstyrelse.» Detta är bekräftelsen på vad jag förut uttalat. Vad som här mest stött mig i detta avseende har varit den osäkra hållning, som genomgått hela regeringens samt ministrarnas uppträdande, åtminstone ända till den 5 mars.

Man må besinna, i vilken ställning finnarna befunno sig. Det hade varit mycket bättre, om de fått ett bestämt nej eller ett ja, än att träffa på denna vajande tillställning, som de egentligen icke visste vad den innebar. Vi må besinna, i vilken ställning de voro och vilken begäran de framställde och hurusom de på denna fingo ett svar, som kunde tydas både hit och dit. Det är ungefärligen, som om det brunne i mitt hus där hemma och jag skulle gå till min granne och säga till honom: kom för all del och hjälp mig, det brinner i mitt hus, eller om det vore rövare, som huserade i mitt hus, och jag anropade honom om hjälp, och han därpå svarade: ja, jag skall tänka en liten smula på saken, jag vill tänka på, hur förhållandet är mellan oss och om jag kan komma ut för någon risk, om jag tilläventyrs sticker in ett finger i huset för att rädda någon av dess medlemmar, ty är det så, vill jag icke riskera något det allra ringaste; men kan jag göra det utan någon som helst risk, så för all del, då skall jag gärna infinna mig. Om en person handlar på det sättet, vill jag i detta sammanhang endast uttala det omdömet, att det icke vore så värst modigt handlat av denne person. Om det däremot vore fråga om en person, som även med någon risk verkligen ville deltaga i räddningsarbetet och rädda min hustru och mina barn, så skulle jag vara honom tack skyldig.

Jag vill säga, att denna regerings osäkra hållning har varit till oberäkneligt men, ja, såsom utskottsreservanterna här säga, till skada, »för Sveriges nuvarande ställning och Nordens framtid». Jag instämmer till fullo med reservanterna, då de å sid. 52 säga, att resultatet av den svenska regeringens politik måste ha blivit, att »antingen skulle den finska friheten åter duka under, eller skulle Finland nödgas söka hjälpen från annat håll och därmed ledas in i andra intressesfärer än de svensk-nordiska. Den ödesdigra betydelsen för Sveriges framtid av båda dessa alternativ behöver här ej närmare utvecklas. Den knyter sig till frågor av vital vikt för rikets framtida säkerhet, för dess och Finlands ställning

i Norden, för Sveriges många och djuptgående intressen i olika Östersjöfrågor, för en lyckosam lösning av Ålandsfrågan m. m. Ty jag vill betona att Ålandsfrågan står i allra närmaste sammanhang med Finlandsfrågan och därför mycket väl kan avhandlas tillsammans med denna senare, låt vara att det kanske formellt icke är så riktigt.

Det säges vidare i utskottsreservanternas framställning: »Den principiella ståndpunkt statsrådets ledamöter intogo» — ja, jag har verkligen rivit mig i huvudet några gånger och frågat mig, om de intagit någon principiell ståndpunkt alls i frågan, såvida man icke med principer får förstå ungefär vad som helst — »till sådana Finlands böner om hjälp, vilka kunnat uppfyllas utan någon fara för Sveriges neutralitet, hava därför enligt vår uppfattning länt riket till allvarligt men».

I närvarande stund kunna ju herrarna en liten smula reflektera över, vad det hade gjort, om finnarna t. ex. hade fått dessa 2 000 gevär, dessa 100 000 patroner, dessa 50 000 granater och 10 kulsprutor. Hade vi då stått i någon som helst farligare ställning till Europa. än vad vi göra i närvarande stund? Nej, det hade vi förvisso icke gjort. Jag vill fråga, från vilket håll vi verkligen skulle ha blivit hotade på grund av dessa 2 000 gevär, 100 000 patroner, 50 000 granater och 10 kulsprutor. Tror någon kanske, att Ryssland skulle ha kommit för att överfalla oss eller att Tyskland eller någon annan makt över huvud taget skulle i närvarande stund ha gjort oss något? Men vad som nu är inskrivet i historien med hänsyn till Finland later icke rubba sig i överskådlig tid, och herrarna skola få se, att det icke länder till någon lycka för Sveriges land, åtminstone så till vida, att det skall dröja några årtionden, innan vi komma i en sympatisk ställning till detta vårt gamla broderfolk, och den sympati, som vi eljest hade haft att påräkna från Finland, hade vi så väl behövt i dessa dagar. Det hade varit vackert att ha ett enigt Skandinavien, Finland—Sverige—Norge—Danmark, och då hade vi verkligen kunnat utgöra en makt i Norden, medan däremot ett söndrat Skandinavien, som helt säkert blir följden av vårt uppträdande i denna fråga, icke kommer att bli så betydelsefullt, som ett enigt uppträdande skulle ha varit.

Med anledning av allt detta har jag också gått med på reservanternas slutmening om anmälan enligt § 107 regeringsformen, och trots allt vågar jag yrka, att reservationen måtte med gillande läggas till handlingarna. Jag tror, att eftervärlden och kanske hela Sveriges folk, åtminstone en stor del därav, skall ställa sig på den sidan, att det varit önskligt, att detta kommit fram i andra kammaren här i dag. Det kunde möjligen i någon mån bidraga till att förtaga det sorgliga intryck om oss, som dessa handlingar ha lämnat i de finska bygderna.

Vidare yttrade:

Herr Vennerström: Jag har icke heller för min del kunnat

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

helt gilla regeringens handlingssätt i denna fråga. Då jag emellertid haft nöjet vara siste suppleant inom konstitutionsutskottet, har jag icke där kunnat deltaga i fattande beslut uti denna fråga, men om jag det kunnat göra, skulle från min sida ha förelegat påpekanden i tvenne avseenden beträffande regeringens och speciellt en av ministrarnas ställning till Ålandsfrågan. Det är ju tämligen uppenbart, att min anmärkning i sådant fall icke skulle riktas sig mot själva den hjälp, som lämnats från Sveriges sida till Åland. Jag anser, att det är en synnerligen behjärtansvärd sak och att det är Sveriges i detta fall säkerligen enhälliga folkmening, att lämnande av hjälp till Ålandsbefolkningen borde på en för Sverige gagnande väg komma till stånd. Min anmärkning skulle i stället gälla själva sättet för denna hjälps lämnande, och jag riktar i detta fall anmärkningen huvudsakligen gent emot herr sjöministern.

Jag måste då först från rent demokratisk synpunkt instämma i det från reservanterna här gjorda påpekandet om det synnerligen ofullständiga skick, vari den s. k. blåa boken i Ålandsfrågan utredigerats. När denna blåa bok framlades, hade allesammans den uppfattningen, att nu fingo vi äntligen alla dokument på bordet, nu visste vi allesamman vad som förelegat, nu fanns ingenting dolt, ingenting skevt, utan nu förelåg den klara sanningen i Ålandsfrågan, och regeringens ställning i densamma var äntligen framlagd för riksdagens ledamöter.

När vi emellertid senare granskat de olika dokumenten, ha vi till vår synnerligen stora häpnad funnit, att framställningen i den blåa boken är i avsevärda delar dels ofullständig, dels skev och missvisande. Man måste därför säga, att denna blåa bok kommit i samma misskredit som alla dessa olika blå, gula, grå och röda böcker, utgivna av de olika krigförande staternas diplomater nu under krigets lopp, kommit i. Då man gått igenom dessa böcker, har det varit ett rent Herkulesarbete att ur aktstyckena utleta den rätta sanningen, och det är nästan någonting i samma väg med den svenska regeringens blåa bok i Ålandsfrågan. Det har från regeringspartiernas sida jämt och ständigt hävdats, att man icke får förfalla till någon hemlig diplomati. Man borde därför här från regeringens sida lägga fram dokumenten i sin helhet på bordet i enlighet med den ståndpunkt, som icke minst de svenska vänsterpartierna städe synnerligen bestämt, och detta med rätta, för sin del hävdats. Men då är det minst sagt uppseendeväckande att denna demokratiska regering, som skulle vara en regering mot den hemliga diplomaten och mot allt dess smussel med korten, när den vid sitt redigerande av den första samling utrikespolitiskt sett betydande aktstycken, som den utger, förfaller just till samma advokatoriska finesser, av vilka den gamla ökända hemliga diplomaten jämt och ständigt begagnat sig. Man skulle nästan här kunna önska utgivandet av en kompletterande blå bok, som skulle vederbörligen tillrättalägga, vad som saknats i den blåa bok, som regeringen förut framlagt i denna fråga. Och vad som är ännu

mera uppseendeväckande, är den omständigheten, att just den av regeringens medlemmar, nämligen sjöministern, vilken i egenskap av riksdagsman förut inom den svenska riksförsamlingen kämpat mest energiskt mot den hemliga diplomatin och för de öppna och klara vägarna, haft ansvaret vid utredigeringen av denna blåa bok och därvid i hög grad frångått den öppna och raka vägens politik.

Men detta är ju en mindre betydelsefull anmärkning, vid sidan av den mera betydelsefulla anmärkning, som kan riktas mot att vid bestämmande av Ålandsexpeditionen en ganska avsevärd förskjutning i dess verkliga syftemål skett under utvecklingens gång. Meningen var från början, att det skulle vara enbart en rent humanitär expedition, som skulle hjälpa dels svenskarna på Åland, dels ålänningarna att, om de så ville, överflytta till vårt eget land. Nu har skett en betydande förskjutning från expeditionens rent fredliga och humanitära karaktär fram till en mera äventyrlig och, jag skulle kunna säga, nästan krigisk karaktär. Den har fått en fläkt över sig av interventionspolitik, som man aldrig skall kunna komma ifrån, därför att man vid sidan av de humanitära synpunkterna även låtit vapnen ingripa på ett sådant sätt, som länt Sverige till men och som under mindre gynnsamma förhållanden skulle ha länt vårt land till ofantlig stor skada. När man iakttagert, att utsändandet av pansarbåten Tor ägde rum, utan att det täcktes av något regeringens beslut, alltså skedde på sjöministerns eget kommando, när man därjämte iakttagert, att omformningen och utvidgningen av expeditionens karaktär till att bliva ett väpnat ingripande utanför Sveriges område i början skedde, utan att något beslut förelåg från regeringens sida i sådant avseende, måste man däremot rikta en synnerligen bestämd och av sakliga skäl säkerligen högst påkallad anmärkning.

Nu skulle någon kunna säga, att den omständigheten, att beslutet i detta fall icke fattats av regeringen själv, utan frågorna handlagts enbart av sjöministern, vore en betydelselös formalitet, som strängt taget vore av synnerligen liten vikt. Jag skulle icke ha fäst mig vid frågan om det varit en betydelselös formalitet, men det är det icke. Det är icke en struntfråga, utan det är en sådan fråga, på vilken Sveriges välfärd har legat under Ålandsfrågans mest brännande tidsskede. Det kan aldrig bestridas, att genom denna expeditions omvandling från att hava uteslutande en rent fredlig karaktär till att erhålla en mera krigisk sådan har Sverige kommit i en ställning till vissa andra stater, som har för Sveriges del åstadkommit icke så liten olägenhet. Just i denna expeditions omvandling ligger en stor del av anledningarna därtill, att Sverige kommit i en synnerligen hård konflikt med det s. k. vita Finland. Därjämte är väl känt, att genom Ålandsexpeditionen utveckling i väpnad riktning även åstadkommit en betydande misstämning i förhållande till det röda Finland och i förbindelserna till den ryska republiken. Därjämte skulle man kunna våga säga, att det är obestridligt, att omformningen av ex-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Förts.)

peditionens karaktär föranlett eller, för att använda ett milt ord, medverkat till att den tyska Ålandsexpeditionen åtminstone så snart kom till stånd. Det borde väl vara ett intresse för Sverige självt, att när denna expedition omvandlades från att äga utslutande fredlig tonvikt till att få en mera krigisk sådan, man då åtminstone underrättat åtskilliga stater därom och speciellt Tyskland, så att icke något missförstånd på denna punkt kunde uppkomma. Nu har icke något sådant underrättande kommit till stånd, och man kan därav draga den slutsatsen, att kanhända Tysklands ankomst med sin expedition till Ålandsöarna skett med denna snabbhet därför att Tyskland i brist på kännedom om frågans läge anade andra avsikter än från svensk sida verkligen förelåg. Och vad Ålandsöarna i Tysklands händer innebär för Sveriges vidkommande, då ju den svenska huvudstaden skulle befinna sig inom området för de tyska långskjutande kanonerna, är en sak, som vi alla i Sverige äro tämligen eniga om.

Detta är nu vad denna expeditions utvidgning obestriddligen har åstadkommit. Men man skulle kunna fästa uppmärksamheten även därvid, att den kunde ha åstadkommit oändligt mera skada och fara för vårt eget land. Om icke herr sjöministern i denna fråga hade åtnjutit uppenbart understöd av vår herre, ty Guds försyn har uppenbarligen varit på hans sida, så hade av expeditionens omformning kunnat åstadkommas, att även Sverige måhända indragits i krigiska äventyr. Vi ha tangerat gränsen till krig synnerligen nära, och om vi läsa den blåa boken med kompletterande tillägg, så finna vi att krigets damoklessvärd vilat tungt över Sveriges huvud under de mest farliga Ålandsdagarna. Jag vill i detta fall tillåta mig att något hänvisa till vissa uttalanden om hur farligt läget var och hur nära vi voro krigiska förvecklingar med de väpnade trupperna på Åland vissa dagar.

Vi kunna börja med den 17 februari. Då kom det telegram från Åkermark och Starck, däri det säges, att man befarar sammandrabbningar, och han frågar, om kraftåtgärder få vidtagas till Ålandsbefolkningens skydd. Går man vidare till den 18 februari, som är den mest brännande dagen, så finner man ett telegram, där Starck säger: »Ett kompani med kulsprutor önskvärt genast. Närvaro av trupper skulle säkert påskynda förhandlingarna.» Sedan är det ytterligare ett telegram från Åkermark, där det heter: »Ytterligare svenska trupper böra hållas beredda att avsändas till Åland för mitt och befolkningens skydd.» Starck tillägger: »Med anledning av ovanstående anhålles enträget om det begärda kompaniet, om transportfartyg för att i nödfall kunna härbärgera flyktingarna, samt att ytterligare trupper hållas i beredskap.» Sedan ytterligare från Starck: »Mera makt bakom önskvärd.» Sedan på grund av dessa formliga nödrop, som visa, hur brännande läget var och hur nära den krigiska konflikten varit, kommer regeringens beslut den 18 februari, då man utsänder 125 man med officerare och underofficerare och därjämte 8 kulsprutor.

Går man sedan vidare, så ledde förhandlingarna så småning-

om till det bekanta Ålandsfördraget, men av vad man där åtog sig från Sveriges sida var åtskilligt sådant som skulle kunna även detta inrycka Sverige i krigiska äventyr. Jag vill hänvisa till sid. 34 av detta dechargebetänkande, där man redogör för vissa telegram, som kommo från Ålandsunderhandlarna den 25 och den 27 februari och som vittna vad de åtaganden, man gjort, skulle kunnat medföra för Sveriges land. Där kom ett telegram från Starck den 25 februari: »Med anledning av ankomsten av nya rödgardister hava åtgärder vidtagits. Det är möjligt, att våld måste komma att användas.» Den 27 februari hade finnarna landstigit och lämnat protest. Som svar meddelades, att »protesten lämnades utan avseende, och att kommissarierna ej komme att emottagas, varjämte en varning tillfogades mot ytterligare transporter till Åland, då dessa komme att vid stranden emottagas av väpnad svensk trupp». Sedan vidare den 27 februari: »Lugnt hit tills.» Starck meddelar dock att »våldshandlingar icke uteslutas från röda gardets sida. Åtgärder vidtagna för att möta desamma». När vi läsa dessa telegram, se vi återigen, hur denna expeditions omformning har steg för steg gått till en sådan punkt, att den väpnade konflikten, d. v. s. gjutandet av svenska mäns blod utanför Sveriges område har varit en synnerligen nära till hands ligande fara.

Sedan ingår i Ålandsfördraget i, om jag icke missminner mig, punterna 3 och 4, att den på Åland befintliga ryska egendomen icke under några omständigheter får beslagtagas eller skingras eller användas, utan den skall tagas under bevakning av dels Ålands lokala myndigheter och dels det från Sverige enligt riksdagens beslut på regeringens hemställan avsända vaktmanskapet. Men vad detta åtagande innebar, som riksdagen för sin del godkände nästan på grund av överrumpling från regeringens sida, ligger i öppen dag. Om tyskarna, när de kommo till Åland, jag vet icke hur de handskats med den ryska statens egendom, om den förskingrats eller använts eller lämnats fullständigt orubbad — hade rubbat denna egendom, hade beslagtagit eller begagnat densamma, hur skulle då de svenska vapnen ställt sig till den tyska militärmakten, som uppträtt så på Ålandsöarna? Då fanns tack vare fördraget icke mer än två möjligheter. Antingen hade svenskarna den utvägen att hålla sina ord och löften och använda svensk militär till väpnat motstånd mot tyskarna, i vilket fall Sverige råkat i krigisk konflikt med Tyskland och begått formligt nationellt självmord. Eller också hade Sverige den utvägen att icke hålla sitt avtal, d. v. s. underlåta att med vapenmakt garantera integriteten av den ryska statens egendom. I sådant fall bröt man avtalet och undvek den krigiska konflikten och räddade vårt eget land.

Jag måste på dessa skäl anse, att anmärkningen på denna punkt varit synnerligen starkt sakligt motiverad gent emot sjöministern. Den hade säkerligen även kommit, om icke konstitutionsutskottets majoritet hade tillhört samma parti som herr Palm-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

stierna och den sittande regeringen gör. Hade så icke varit fallet, hade för visso anmärkningen kommit, men nu kom den icke därför att majoriteten i utskottet är av samma politiska mening som herr Palmstierna. Och jag djärves säga, att här råder ett så ohejdat partisinne, att granskningen inom konstitutionsutskottet i vanliga fall förvandlas till en fullständig parodi, som det snart icke längre är någon mening att ytterligare vidmakthålla. Man gör granskningen till ett partipolitiskt spel, ty är det en högerregering, då gör vänstern mesta möjliga anmärkningar och samtliga högermän söka skydda regeringen, och är det en vänsterregering, gör högern mesta möjliga anmärkningar och vänsterns män söka skydda regeringen. Men sanning och rätt komma på varje punkt till korta. Det är enbart partisinet, som råder, då det gäller att nagelfara vad som gjorts och icke gjorts från den fungerande regeringens sida. Så gör man även i detta fall. Man hänger ett par av högerministrarna på alldeles samma grunder och för alldeles samma brott, för vilket samma majoritet och samma andra kammare äro beredda att släppa sjöministern.

Jag vill hänvisa, till att majoriteten av utskottets ledamöter den samlade regeringsvänstern, beslutat tvenne anmärkningar, enligt min mening fullt befogade, gent emot två av högerregeringens ministrar. Dels i ullfrågan, mot herr Åkerman, där det star på följande sätt i utskottets betänkande: »Vad utskottet funnit särskilt anmärkningsvärt är emellertid det förhållandet, att beslutet om bifall till ansöknigen icke har fattats av Kungl. Maj:t i statsrådet, utan av departementschefen ensam, på så sätt, att denne under hand till t. f. chefen för intendentsdepartementet riktat en anmodan att utlämna det ifrågavarande ullpartiet. Denna form för ärendets behandling kan utskottet icke finna tillfredsställande. Frågan, huruvida och på vilka villkor utlämnandet borde äga rum, var otvivelaktigt av den grannliga beskaffenhet och den betydelse i övrigt, att det enligt regeringsformens föreskrifter icke tillkommit departementschefen att ensam därom besluta.» Så tillägger herr Sterne, d. v. s. regeringens partiadvokat i denna fråga, under den gångna dechargedebatten, att herr Åkermans handläggning av frågan utan beslut från regeringens sida har varit av den mest sorglösa art, och herr Sterne fällde det ordet, att det var ett typiskt exempel på en renodlad ministerstyrelse. Sedan komma vi till anmärkningen mot herr Lindman och Luxburgsaffären, där utskottets majoritet säger på följande sätt: »Det har slutligen också synts utskottet anmärkningsvärt, att frågan om sättet för den s. k. telegramaffärens avveckling, vilken var av den ömtåliga och för Sveriges förhållande till främmande makter betydelsefulla natur, att den förtjänat att upptagas till behandling i statsrådet, utslutande handlagts av vederbörande departementschef.» Jag instämmer till fullo i vad som sagts. En anmärkning på de punkterna var befogad, och det var riktigt, att andra kammaren med gillande lade desamma till handlingarna. Men ställer man sig på den ståndpunkten, då vill jag till herrar ledamöter av regeringsvän-

stern rikta den frågan: är det då icke absolut nödvändigt, att man här intager samma ställning, då det gäller en av den nuvarande regeringens ledamöter? Ställer man sig på den plattformen i det ena fallet, då kräver sanningen och rätten, att man ställer sig på samma ståndpunkt, då det gäller granskningen av handlingar av vänsterregeringen och vänsterns egna regeringsombud. Man talar om grannlaghet, om ömtåliga och betydelsefulla frågor. Ja, det är alldeles riktigt, men är frågan om utlämning av ullpartierna mera grannlaga, ömtålig och betydelsefull än frågan om en sådan omformning av en fullständigt fredlig expedition, att den kunnat leda till att svenska trupper offrats utanför Sveriges område? Jag vill framställa den frågan: är herr Lindmans försumlighet att icke föredraga den nämnda kommunikén i statsrådet än mera grannlaga, mera ömtålig och betydelsefull fråga än den, att man från herr sjöministerns sida icke latit de handlingar, som av honom vidtagits, tackas av vederbörligt beslut av det samlade statsrådet?

Jag måste därför utan tvekan ställa mig på den ståndpunkten, att om de anmärkningar, som framställts mot herr Lindman och herr Akerman, äro giltiga, så äro också de anmärkningar giltiga, som riktats mot herr Palmstierna på den grund, att hans handlingar icke täckts av beslut i statsrådet. Och jag är viss om att om det varit en högerregering, som handlat så, en dylik anmärkning genast skulle vunnit gillande. Jag djärves påstå, att om vi haft en regering Hammarskjöld och någon av dess ledamöter handlat som den nuvarande sjöministern, herrarna av regeringsvänstern skulle ha gått så långt, att de till och med sökt anställa ett riksriksåtal. Nu har emellertid regeringsmajoriteten voteringsmakten och kan naturligtvis med användning av densamma bilda en sköldborg kring sjöministern och skydda honom för påföljderna av samma försummelse, för vilken man i dag fällt före detta ministrar, tillhörande den gångna högerregeringen. Men jag skulle vilja uttala den förmodan, att de tider måhända varda kommande, då regeringsvänstern själv innerligt beklagar den ställning man i denna fråga intagit inom utskottet och som man naturligtvis kommer att intaga inom kammaren. Ty här har man givit ett prejudikat på hand. Om denna ministär viker — den är ju icke evig — om vi få en aktivistisk högerregering, då har den nuvarande samlade regeringen och regeringsvänstern givit på hand, att en av högerregeringens medlemmar har rätt att utan anmärkning från andra kammarens, från den samlade demokratiens sida, utan att hans handlingar täckts genom beslut av statsrådet, vidtaga åtgärder, som skulle kunna indraga Sverige i krigiska äventyrligheter med främmande land.

Hans excellens herr statsministern Edén: Herr talman, mina herrar! Det har, skulle jag tro, hittills icke förekommit, att från statsrådsbänken svar avgivits på de anmärkningar, som inom konstitutionsutskottet endast framkommit reservationsvis. Den nuvarande regeringen har emellertid den uppfattningen, att där om-

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ständigheterna äro sådana, att det är möjligt, och anmärkningarnas vikt är av den betydelse, att de äro förtjänta av ett bemötande, något hinder icke bör ligga för att ingå i ett uttalande även med anledning av reservationerna. Det är nämligen vår uppfattning, att när nu denna form för den konstitutionella ansvarigheten finnes i Sverige, så föreligger ingen egentlig anledning, varför icke ett statsråd skulle kunna ingå i vad man plägar kalla ett svaromål även under diskussionen om en reservation.

Ett dylikt fall, där ett yttrande från vår sida kan vara föranlett, föreligger i de reservationer till konstitutionsutskottets memorial, som angå Ålands- och Finlandsfrågorna. Och eftersom de i dessa frågor framställda anmärkningarna äro riktade mot ministärens politik i dess helhet — även om av kanske icke oförklarliga anledningar den sista talaren turnerade dem särskilt mot *en* medlem av ministären — så skall jag taga mig friheten att å regeringens vägnar avgiva svaret. Därvid förbiser jag visserligen icke, att här kunde förefinnas särskilda skäl att icke upptaga en debatt från regeringens sida. Först och främst den omständigheten, att vad här nu diskuteras med anledning av dessa reservationer har förut diskuterats inom båda kamrarna och i synnerhet inom denna kammare vid upprepade tillfällen, om också i andra former, så att något nytt material av verkligt saklig betydelse knappast kan anses ha framkommit. Det andra skälet är den natur, som dessa frågor äga, det förhållandet att de fortfarande äro i hög grad aktuella och att det måste vara ömtåligt att på nytt gå in på dem vid en tidpunkt, då såväl vår ställning till Finland som även speciellt Ålandsproblemet alltjämt står, såsom alla veta under behandling. — När jag nu dock tar till orda, så vill jag därtöfve i varje fall säga ut, att det är den opposition, som har framdragit dessa frågor genom sina reservationer och som lagt dessa reservationer på detta sätt, det är den, som får påtaga sig ansvaret för den inverkan, som en ny Finlands- och Ålandsdebatt kan få på vårt förhållande till Finlands- och Ålandsfrågornas fortsatta utveckling. Det är min förhoppning, att denna inverkan icke skall bli alltför ogynnsam, men så mycket har dessvärre redan framkommit såväl i reservationerna som framför allt i den talares anförande, som högern utsett som sin betrodde man i denna debatt, att man kan säga, att om denna inverkan icke blir olycklig, så är det då sannerligen icke oppositionens förtjänst.

För regeringens del har jag också behov att inledningsvis uttala, att vi icke ha liksom vi icke haft förut något att dölja i dessa saker. Den senaste talaren, herr Vennerström, tycktes vilja göra gällande, att så skulle vara förhållandet, och hänvisade särskilt till en vad han kallade en »ofullständighet» i den från sjöförsvarsdepartementet utgivna blå boken. Jag trotsar herr Vennerström att kunna visa upp, att den anmärkningen har något fog för sig. Av det telegrammaterial, som har framkommit i en reservation i konstitutionsutskottet, utgöres den alldeles övervägande delen av sådana aktstycken, som falla *efter* den tidpunkt, då den blå boken

avslutades och skulle avslutas — att *de* icke togos med i blå boken, beror sålunda helt enkelt på dess begränsade uppgift att belysa tillkomsten av »Ålandsuppgörelsen» sasom bokens titel lyder, och icke av något annat. Från-kiljer man, såsom tillbörligt är, vid bedömandet av blå bokens fullständighet denna huvudmassa av de telegram, som intagits i reservationen, så är det endast ett fåtal, som berör sådana fakta, som den blå boken omfattar, och av detta fåtal är en betydande del fullständigt betydelselös. De två eller tre telegram av denna grupp, som innehålla uppgifter av politisk betydelse, ha icke haft någon som helst inverkan på regeringens Ålandspolitik och ha icke behövts för att klart framlägga den i dess helhet men ansågos av oss vara olämpliga att publicera ur andra synpunkter — vilka den reservant, som gjort publikationen, dock satt sig över.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Det är två synpunkter, från vilka anmärkningarna utgått: den ena det konstitutionellt formella sättet för handläggningen av vissa åtgärder och ärenden i såväl Ålands- som Finlandsfrågorna, och den andra den sakliga eller åtgärdernas berättigande med hänsyn till deras innebörd och betydelse för vårt lands ställning i den politiska kris, som vi genomgått och som vi fortfarande genomgå.

I förra hänseendet har man anmärkt, att i många fall har icke förekommit den behandling inom statsrådet, som man förmenat skulle vara erforderlig, att sålunda »ministerstyrelse» skulle ha ägt rum. Jag tillåter mig att genast från början uttala, att detta omdöme och denna anmärkning synes bero på ett fullkomligt missförstånd av åtgärdernas natur och en fullständig obekantskap med, huru man måste och plägar gå tillväga vid behandlingen av ärenden av denna beskaffenhet, alltså en fullständig oerfarenhet om vad som i motsvarande eller någorlunda motsvarande fall förut har ägt rum.

I Ålandsfrågan anmärker man först — jag utgår från huvudreservationen till konstitutionsutskottets memorial — att Ålands-expeditionen blivit »förändrad», som det heter, från en expedition uteslutande avsedd att hemföra flyktingar till ett företag asyftande att åvägabringa medling. Anmärkningen berördes också av herr Vennerström, men ur en annan synpunkt. I Finlandsfrågan anmärktes, att icke i statsrådet förekommit formliga avståndstaganden till en del uttalanden och framställningar, som ägt rum från finskt håll angående intervention eller utlämnande av vapen från svenska kronans förråd eller export av inköpta vapen eller transitering av vapen från annat håll och slutligen att icke heller det så kallade medlingsanbudet föredragits inför statsrådet. Jag skall tillåta mig att till en början och i allmänhet erinra, att om man med ministerstyrelse, den term som här har brukats, skulle avse ett förfarande, genom vilket vederbörande statsråd handlar på egen hand utan samråd med sina kolleger och utan fullständigt samförstånd med Konungen, så är denna uppfattning fullständigt oriktig i båda delarna. Ingen åtgärd i dessa ömtåliga saker har

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

naturligtvis ägt rum från ett enskilt statsråds sida utan den mest fullständiga kontakt med statsrådets övriga ledamöter och med Konungen. Det är sålunda fullkomligt malplacerat att i någon mån söka göra vad som skett till en usurpation av myndighet från vederbörande statsrådsmedlems sida. När ärenden icke ha föredragits i statsrådet, så beror det helt enkelt på att de ansetts icke höra dit och icke kunnat föredragas eller bort föredragas där.

I Ålandsfrågan ha tre beslut under den period, vi syssla med, fattats i statsråd. Det första är beslutet om den första hjälpe expeditionen för hemförande av svenska och åländska flyktingar, vilket fattades den 13 februari. Det andra är beslutet om att utsända ett kompani stammanskap för att förstärka den vakt, som kunde vara behöfelig till flyktingarnas skydd vid eventuell inskeppning, fattat den 18 februari. Det tredje är det för riksdagen välbekanta beslut, genom vilket proposition till riksdagen framlades med anhängan om bemyndigande att få sända ytterligare vaktmanskap till Åland för ett nytt ändamål, nämligen för att skydda befolkningen under den blivande evakueringen och övertaga viss vård av den ryska statsegen- domen. Nu säger man, att mellan dessa beslut, mellan besluten 1 och 2 eller mellan besluten 2 och 3, har en förändring av expeditionen ägt rum, som har gjort den till något helt annat än vad den var avsedd att bli, och som borde ha påfordrat statsrådets behandling. Jag tillåter mig bestrida detta. Vad som skedde under denna vecka den 13—20 februari, det är först och främst att expeditionen, som avsänts den 13, hela tiden låg kvar med sitt ursprungliga syfte att mottaga flyktingar, svenska och åländska, ifall så behövdes, och skydda deras inskeppning, om det blev av nöden. Man tyckes ha glömt bort, att händelserna på Åland under denna vecka voro sådana, att det i vilket ögonblick som helst kunde ha inträffat, att flyktingar hade strömmat ned till denna expedition och fått lov att föras hem. och att därför expeditionen måste ligga där väntande och vakande över händelsernas utveckling. Därjämte började emellertid mycket tidigt en utveckling av förhandlingar på Åland, sålunda en utveckling av ett nytt händelseförlopp. Men det är att märka, att denna utveckling hade hela denna vecka, intill dess att regeringen framkom med sin proposition till riksdagen, en rent förberedande karaktär. Den innebar icke och har aldrig inneburit något som helst ingripande av svensk väpnad makt på Åland i själva konflikten. Vad som har skett är, att på Åland har förts en förhandling mellan å ena sidan det härvarande ombudet för ryska regeringen, herr Vorovsky, och å andra sidan ålandsbefolkningen samt Nystads skyddskår. Sverige har i denna förhandling icke uppträtt såsom part. Svenska officerare ha haft tillstånd att erbjuda sina tjänster för att medla, ha utfört ett i högsta grad förtjänstfullt arbete i detta syfte, ha i det medlings- arbetet stått i ständig kontakt med regeringen och av denna instruerats, men de ha aldrig varit annat än medlare, och det har hela tiden varit klart, att om medlingen icke lyckades, deras värv ur denna synpunkt var förfallet. Skulle så skett, då hade rege-

ringen haft att upptaga frågan om sin ställning i Åland till ny behandling, och *då* hade det verkligen krävts ett avgörande i statsrådet. Men det fallet inträffade icke.

Man har, tror jag, antytt, att till och med herr Vorovskys resa borde ha behandlats i statsrådet. Jag tillåter mig att fråga, vad det är för diplomatiska vanor man tror sig kunna införa. Är det meningen, att om ett ombud för en främmande makt har förklarat sig villig att resa till Åland för att förhandla med sin egen makts besättning på dessa öar, detta skall dragas inför svenskt statsråd? Det är en så barock idé, att man häpnar över, att detta kunnat framdragas sasom en av försummelserna i fråga om handläggning i statsrådet. Och vad den saken beträffar, att denna herr Vorovskys resa tillkom efter ett samtal mellan honom och utrikesministern, så borde jag väl icke behöva upplysa någon annan än möjligen reservanterna i konstitutionsutskottet om att samtal mellan utrikesministern och företrädare för främmande stater, samtal av mycket betydelsefull art, förekomma och måste förekomma dagligen och stundligen, och att det är någonting fullkomligt orimligt att begära, att sådana samtal skulle fästas i statsrådsprotokollet, eller att utrikesministern skulle i statsrådet ha erhållit bemyndigande att tala med herr Vorovsky.

När nu herr Vorovsky kom till Åland, och förhandlingar upptogos, så medlade därvid, såsom jag redan nämnt, de svenska officerarna. Ett sådant medlingsuppdrag, förmenar man, skulle ha beslutats i konselj. Jag svarar: det är först och främst mot allt skick och bruk i motsvarande ärenden, om så skulle ha förfarits i en angelägenhet, som i grunden ju var av utrikespolitisk art, fastän den på grund av händelsernas egendomliga utveckling och sakens läge kom att i fortsättningen ligga under sjöförsvarsdepartementet. Dylika ting bruka av rimliga och naturliga skäl icke företagas i statsråd, så länge nämligen icke åtgärden leder fram till ett sådant läge, där det påkallar ett verkligt regeringsbeslut av positiv art, där regeringen direkt har att ingripa eller där man har att taga ett resultat av de dittills vidtagna förberedande åtgärderna. Om regeringen hade tagit upp detta i statsråd, då först hade man infört Sverige i Ålandsfrågan på ett sätt, som kunde ha inneburit en ganska betänklig komplikation, då hade man dragit in Sverige i sådana former, som vi absolut icke ansågo vara påkallade och som otvivelaktigt icke skulle hava bidragit till sakens lyckliga behandling. Därför var det som ingenting av den arten företogs i statsrådet. Men väl att märka mina herrar, det oaktat har regeringen självklart det fulla ansvaret för vad som skedde under denna vecka, helt enkelt därför, att *när* resultatet till sist var klart och överenskommelserna slutits på Åland, *då* var tiden inne att vidtaga en positiv regeringshandling, utsändande av det nya vaktmanskapet, och då icke blott föredrogs detta ärendet i konselj, utan framlades även genom en proposition till riksdagen. Nu ligger det i öppen dag, att liksom det ärendet ligger under konstitutionsutskottets och riksdagens granskning, så

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ligga också samtliga förberedande mått och steg, som ha lett det därhän, under samma granskning. Den granskningen av även förberedelserna är sålunda fullkomligt öppen för utskottet och riksdagen, även om icke något som helst statsrådsbeslut förut har fattats.

Jag har den bestämda meningen och jag tror att den, som vill lugnt sätta sig in i det sakliga läget, borde kunna förstå den, att det skulle hava varit rent absurt att i dessa angelägenheter, där de allra viktigaste underrättelser kommo timme för timme, stundom halvtimme för halvtimme, både dag och natt, ens försöka sig på att då och då skjuta in ett statsråd — för att besluta om, jag vet icke vad, eftersom ännu ingenting hade klarnat ur den i utveckling varande situationen.

Vad den formella behandlingen av Finlandsfrågorna beträffar, så ligga sakerna så tillvida annorlunda, som det ju här gäller rena utrikesärenden. Jag tillåter mig erinra om, att när man gör anmärkningar på ministerstyrelsen inom utrikesdepartementets område, så bör man dock icke alldeles glömma bort, att detta departements chef heter *minister* för utrikes ärendena, ett ämbetsnamn, som icke är valt för ro skull, utan som helt enkelt beror på den absoluta nödvändigheten av att han skall vid internationella förhandlingar kunna röra sig i friare och lättare former än vår tunga statsrådsapparat annars innebär. Redan detta synes hava undgått utskottets reservanter, när de behandla Finlandsfrågorna. I varje fall tyckes deras mening vara, att vad som borde ha behandlats i statsråd, det skulle hava varit de muntliga — observera muntliga — framställningar som gjordes dels av landshövding Heickel, dels av herrar Gripenberg och Castrén under de första veckorna, och vidare det s. k. medlingsanbudet. Detta anspråk strider mot all praxis, som jag känner. Muntliga framställningar bruka icke och kunna icke rimligen föranleda föredragning i statsråd redan därför, att de ju icke ha blivit preciserade på ett sätt, som lämpar sig för sådan föredragning, såvida icke de skulle leda till någon positiv åtgärd från vederbörande departementschefs sida av natur att kräva konseljbeslut, i vilket fall han ju naturligen har att själv framlägga sitt förslag i statsrådet. Så länge ett diplomatiskt meningsutbyte håller sig på de muntliga framställningarnas område, och så länge det icke föranleder positiva åtgärder från svensk regeringsmakt av natur att kräva ett statsråd, så länge föredrages det icke i statsråd och har aldrig föredragits där. Vi borde sålunda ej heller göra så i detta fall. Man har helt enkelt i dessa ärenden handlat på samma sätt som man har gjort i alla möjliga andra ärenden. Det är otvivelaktigt synnerligen viktiga frågor, som ha varit på tal — ingen bestrider det — och viktigt har det utan tvivel varit, att den svenska regeringen intagit en viss ståndpunkt till dessa muntliga framställningar, men det fanns icke någon anledning att fixera den ståndpunkten i en statsrådsöverläggning, helt enkelt därför, att man icke hade så preciserade framställningar att

göra med, att en sådan fixering överhuvud taget var behöfvlig då icke någon positiv regeringshandling därav föranleddes.

Tillåt mig att även erinra om, att de, som nu göra denna anmärkning mot den formella behandlingen av muntliga framställningar ifrån Finland synas glömma, att bakom oss ligger en hel rad av krigsår, krigsår, under vilka man torde kunna säga utan att träda sekretessen för nära, att det har kommit många andra, mycket viktiga framställningar, som ha rört Sveriges ställning under krisen, framställningar, muntligen gjorda av härvarande diplomater, extra ordinära eller ordinära, framställningar bl. a., såsom blivit bekant genom pressen även ifrån Finland, och det så tidigt som åtminstone sedan 1915. För ingen enda av sådana framställningar finnes något statsrådsprotokoll under de föregående åren. Det har aldrig kommit ifråga att föredraga dylika ärenden i statsrådet annat än under den förutsättning som jag nyss har angivit. Vad slutligen angår »medlings»anbudet till Finland, har jag i mitt interpellationssvar den 20 febr. angivit, att det endast innebar ett förtroligt meddelande av förberedande natur, ett steg för att känna sig för, om den finska regeringen ville reflektera på ett sådant uppslag. Hade så skett, skulle beslut hava fattats i statsråd. Nu avböjdes hela tanken från finsk sida, och då förföll varje anledning till konseljbeslut. Jag tror alltså, att det är icke blott berättigat att regeringen icke har föredragit ifrågavarande ärenden i statsråd, utan också var det enda möjliga att regeringen så förför. Jag upprepar särskilt att om regeringen skulle ha försökt att upptaga de muntliga finska framställningarna till statsrådsbehandling, så skulle den ha kommit inför svårigheter att här över huvud taget precisera vad det egentligen gällde, vilka icke hade varit lätta att övervinna. Ingenting hade därmed varit vunnit. För riksdagen och för kamrarna har regeringen, som välbekant är, i varje fall icke alls dolt sin ståndpunkt, lika litet som den har gjort det för de främmande ombuden. Den ståndpunkten avgavs av mig på sin tid vid interpellationsdebatten den 20 februari, varigenom både denna kammare, medkammaren och landet upplystes om vad regeringens mening var. Det har sålunda icke varit för att undandraga oss ansvaret, som vi icke tagit upp sakerna i statsrådet, utan helt enkelt därför, att de icke hörde dit.

Detta torde kanske vara nog om de formella sidorna av anmärkningarna. De hava för mig i dessa delar övervägande det intresset, som ytterligare bestyrkes av herr Råfs anförande såsom målsman för högern i denna kammare, att anmärkarna synes ha viss tendens till att blanda ihop frågan om den formella behandlingen med frågan om det reella avgörandet av vad som skulle ske, att man har en viss benägenhet att kasta fram det med rätta i svensk historia icke väl beryktade begreppet ministerstyrelse och utveckla det begreppet för att sedan bakom den utvecklingen gömma den oändliga tomheten i vad det egentligen är man själv vill skulle hava skett. Därmed kommer jag över till den reella sidan av anmärkningarna.

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollet.
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

I Ålandsfrågan tyckas dessa anmärkningar ha utgått egentligen därifrån, att regeringen skulle hava begått ett fel, när den icke efterkom den framställning, som gjordes av kommandörkapten Åkermark i Mariehamn om ditsändande av en viss svensk trupp. Därmed har, säga reservanterna, den svenske underhandlaren — eller rättare medlaren — i Mariehamn lämnats utan det stöd han begärde, och följden har varit olycklig för hans möjlighet att påverka de ryska trupperna vid uppgörelsen. Å andra sidan — och det har ju sitt lilla intresse — har herr Vennerström gjort ännu mycket starkare anmärkning mot att, ehuru regeringen icke gick in på denna framställning, regeringen dock har handlat så, att krigets Damoklessvärd svävade över våra huvuden under den kritiska veckan till den 20 februari och, om jag uppfattade honom rätt, även därefter.

Jag skall om det sist nämnda endast tillåta mig anmärka, att det var icke någon hemlighet för regeringen och icke heller för riksdagen, att det innebar en viss risk, när Sverige trädde in i denna Ålandsangelägenhet. Den risken voro vi medvetna om. Men jag skulle tro, att herr Vennerström icke har någon ingång att anmärka på det sätt, varpå denna risk har övervunnits både under veckan till den 20:de och under de veckor, som därefter ha följt. Det är ett faktum, att denna Ålandsangelägenhet har utvecklats och i den delen numera också blivit avvecklad utan att Sverige på minsta sätt kommit i några komplikationer av våldsamt eller krigisk natur, och att vi till fullo ha fyllt den uppgift, som vi hade åtagit oss, den humanitära uppgiften. Det kan vara nog om den saken.

Anmärkningen från högerreservanterna åter förtjänar verkligen en liten nagelfaring. De önska, att den svenske medlaren i Mariehamn skulle ha fått det stöd, han begärde. Vilket stöd var detta? Jo, det avsåg militär trupp under en tid, då på Åland funnos åtminstone två, i viss mån kunde man säga tre, väpnade styrkor, färdiga att vilket ögonblick som helst kasta sig över varandra. För vilket ändamål borde han hava fått denna trupp? Det svaret säges icke ut i reservationen, ty reservanterna ha över huvud taget aktat sig att närmare yttra sig på denna ömtåliga punkt. Men meningen måste vara, att han skulle med denna trupp hava hotat den ryska besättningen på Åland och i nödfall med vapenmakt ingripit mot denna besättning. Om detta icke är meningen från reservanternas sida, så är det hela meningslöst. Men ha nu reservanterna gjort klart för sig, vad det skulle hava inneburit, om man gått därhän? Då hade det verkligen varit en förändring av expeditionen, då hade expeditionen icke längre varit en expedition till hjälp för flyktingar, en expedition, som gav tillfälle till medling, då hade det varit ingenting mer och ingenting mindre än en svensk militär aktion mot en främmande stats, i detta fall Rysslands, väpnade trupp. I sanning, den som icke kan förstå, att i ett dylikt fall Sverige förmligen hade provocerat en väpnad konflikt med Ryssland, den har icke tänkt mycket över situationen på Åland under

dessa ömtaliga dagar. Det kan i förbigående påpekas, att tydligen just ur dessa synpunkter framställningen från kommendörkapten Åkermark också avstyrktes av hans chef på pansarbatén Thor, som med sin större erfarenhet och sin på den plats där han befann sig, bättre överblick över läget insåg dess betänkliga innebörd. Men detta avstyrkande skall jag här naturligtvis icke åberopa såsom i och för sig avgörande. Jag tillåter mig att hävda den meningen, att det var riktigt att icke en dylik trupp sändes in på Åland vid det tillfället, och att utgången har visat att det var rätt, även om nu utgången för den finska skyddskåren på Åland blev mera påkostande än den hade behövt bli. Att den det blev, mina herrar, det beror icke på frånvaron av en svensk trupp, utan det beror på, att denna finska skyddskår överhuvud taget hade för sig uppställt ett sådant syfte för sitt ingripande på Åland, som ledde in i en återvändsgränd, ur vilken den sedan icke utan en även enligt vår mening beklaglig förödmjukelse kunde komma ut.

Till vad jag i detta stycke anfört får jag kanske lägga, att det väcker någon förvåning, när man finner samma reservanter som här ha förebrått regeringen, att den icke ville skicka svensk trupp till ett företag, som innebar en ovillkorlig början till en krigisk förveckling, på upprepade ställen i en annan reservation tala om sitt starka intresse för svensk neutralitetspolitik. På det sättet kan icke en regering under ansvar fatta neutralitetspolitikens begrepp och innebörd.

Det har i detta sammanhang talats om — kammaren torde ursäktas om jag tager upp även detta, ehuru jag icke hört att det förekommit i debatten — att däremot ett ultimatum av den svenske medlaren fick avgivas åt den andra sidan, till den finska skyddskåren. Sällan har en större begreppsförvirring kommit till synes än vid användningen av detta ord ultimatum på den sak det där gällde. Där var ju alldeles icke fråga om användningen av något hot mot den finska skyddskåren, ett hot om militärt ingripande. Vad man försöker att misskläda med namnet ultimatum var det, att den svenske medlaren måste förklara, att ifall den finska skyddskåren komme i ny strid mot den ryska besättningen på Åland och såsom flyende väpnad trupp under strid blev kastad ned till stranden, så kunde icke de svenska fartygen stå till buds för att taga dem ombord, såsom de svenska fartygen däremot kunde göra, ifall skyddskåren lämnade ön under fredliga former och efter överenskommelse. Denna förklaring var helt enkelt en folkrättslig nödvändighet, den måste givas och gavs i den finska skyddskårens eget intresse, för att denna icke skulle invagga sig i föreställningar om att den hade att använda de svenska fartygen som en rent militär replipunkt, vilket ju var fullkomligt oförenligt med fartygets uppgift.

Jag vänder mig till Finlandsfrågorna och till realitetsanmärkningarna i dessa frågor och jag spørjer: vad är det då, som man vill att svenska regeringen skulle hava gjort, men som den icke

*Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen
(Forts.)*

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

gjort, eller vad är det som man vill, att den svenska regeringen skulle hava underlåtit av det som gjordes? Ja, det är verkligen frågor, på vilka man har mycket svårt att få ett svar i reservationerna, och frågor, på vilka man dock kunde begära ett svar, eftersom det gäller angelägenheter av så vital betydelse.

Vad som har varit å bane har, som alla veta, varit framställningar om intervention, om utlämnande av vapen ur svenska kronans förråd, organisation av annan svensk hjälp, export av inköpta vapen och transitering. I alla dessa ärenden ha ju vidlyftiga debatter förut blivit förda, och jag skall icke upprepa dem. Vår ställning har blivit klarlagd förut. Vi ha handlat efter denna ståndpunkt och komma naturligtvis att bära ansvaret därför. Det enda nya, som har kommit fram — och det är icke utan sin betydelse — genom de i reservationen meddelade aktstyckena under denna punkt, det lämnar, tillåter jag mig påstå, i viktiga avseenden en mycket god ytterligare motivering just för regeringens ståndpunkt till förevarande frågor. Tag frågan om transiteringen. Hur har det icke debatterats om det uppförande i att man icke fick transitera genom Sverige från ett neutralt land till Finland, då Sverige alltjämt har transiterat mellan neutrala länder. Nu visas här i de officiella aktstyckena, att det över huvud taget aldrig har praktiskt förelegat ett yrkande om transitering från ett neutralt land annat än i ett enda fall, det fall, som ingick i herr Gripenbergs framställning, det som rörde transitering av 50,000 handgranater från Danmark. När man gick till undersökning av det fallet, befanns det, att någon transitering icke kunde komma ifråga, därför att det icke blev någon export från Danmark. Hela detta tal om transitering till neutralt land faller till marken, ty det har icke funnits möjlighet för en sådan transitering. Hur skall man då förklara, att reservanterna i alla fall tala härom? Däremot har det utan tvivel från första början yrkats på transitering icke från neutralt land utan från det största av de krigförande länderna, från Tyskland. Reservanterna tyckas anse, att vi skulle varit skyldiga och att det skulle varit lämpligt att utan vidare följa samma regel för transitering från detta land som från det neutrala Danmark. Jag skall däremot tillåta mig anmärka, att, såvitt jag känner, Sverige åtminstone under hela senare delen av världskriget följt den regeln att icke medgiva transitering från krigförande land, och här var det fråga om ett krigförande land. Nu hade regeringen, som så många gånger blivit upplyst, dessutom sig bekant, att transitering från Tyskland var överflödig på den grund att den transport av vapen och ammunition som var på tal, kunde ske och skedde till sjöss. Det är visserligen sant, att i framställningarna från såväl herr Gripenberg som herr Castrén framhållits, att detta var förenat med besvär och tidsutdräkt, och att man föredrog transitering till lands. Jag anser mig emellertid kunna uttala, att vid den tidpunkt, då dessa ärenden behandlades, svenska regeringen hade mycket goda skäl för den uppfattningen, att transport direkt från Tyskland

till Nordfinland av de stora partier, som då voro bestämda dit, gick fortare till sjöss än den kunde med normala anordningar gått till lands, och att salunda det skälet ej var giltigt. Att över huvud sjötransporten fungerat hela vintern är för herrarna väl bekant och är styrkt genom allt, som skett i Finland. Alltså: icke heller i dessa avseenden tror jag, att man kan rikta någon rimlig förebräelse mot regeringen.

Vad exporten beträffar, har regeringen medgivit en licens. För den händelse, såsom det torde vara möjligt, detta medgivande kommer att angripas från annan synpunkt än herr Räfs, om också med samma goda syfte som herr Räfs — i förhållande till regeringen naturligtvis — skall jag tillåta mig att på förhand påpeka, att regeringen icke någonsin förklarat, att den ej under några förhållanden skulle medgiva licens. Jag har i min förklaring vid interpellationsdebatten i andra kammaren uttryckligen förbehållit oss att pröva varje dylik förekommande framställning efter de faktiska förhållandena. Den enda konkreta framställning, som i det avseendet gjorts under krigstiden, var den, som ingavs av herr Gripenberg, och den befanns vara av sådan art, att den kunde av regeringen beviljas. Vi funno ingenting häri, som stred mot vår ställning som neutral stat eller utsatte oss för oöverskådliga risker, och vi hade ett särskilt skäl att lämna detta medgivande däri, att man under Ålandsförhandlingarnas tidigare skede trott, att en uppgörelse skulle kunna träffas under sådana förhållanden, att den finska skyddskåren efter utrymmandet av Åland och vapnens överlämnande till svensk myndighet skulle kunna återfå dessa vapen på svensk mark samt för detta fall givit löfte därom. Nu blev genom händelserna på Åland detta icke möjligt. Man ville då gärna ge en viss ersättning för detta löfte, och även det bidrog till att licensen beviljades. I varje fall är nu licensen given, och regeringen anser, att den i det avseendet icke handlat annorlunda än så, som var fullt berättigat. Emellertid blev denna licens icke utnyttjad under lång tid, helt enkelt därför att det befanns, att vederbörande licenssökare icke hade de vapen, som han ville utföra. Man har anmärkt, att det var hårt och oriktigt från svensk sida att uppställa det villkoret, att exporten skulle göras på en gång. Jag svarar, att villkoret uppstälts på grund av önskvärdheten för att icke säga nödvändigheten i en så grannliga sak av effektiv kontroll. Man har vidare anmärkt, att det dröjde för länge med sakens avgörande, och herr Räf har lyckats få tiden från den 22 februari, då yttrande avgavs av handelskommissionen, till den 5 mars, till mellan två och tre veckor. Det beror väl på herr Räfs särskilda räknesätt, kan jag tro. I varje fall: detta så kallade dröjsmål har berott därpå, att man ifråga om en viktig detalj av ifrågavarande ansökan, nämligen beträffande transitering från Danmark, måste före svarets avgivande inhämta upplysningar från Danmark, vilka icke stodo att få alldeles genast. Och för övrigt även om denna saks avgörande något dröjde, så betydde det ju för den licenssökande i själva verket ingenting, eftersom det visade

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

sig, att han i alla händelser icke kunde på mycket lång tid utnyttja licensen. Att det nu råkade bli så, att herr Gripenbergs licensansökan bifölls samma dag som regeringens förbud mot inköp av vapen utfärdades, beror — det borde man icke behöva säga, ehuru det tycks vara behöfligt — på ett rent tillfälligt sammanträffande. Regeringens förordning i denna fråga, förbud mot försäljning av vapen — utan tillstånd, väl att märka — utfärdades på grund av den mängd stölder av vapen, som man upptäckt och som visade hän på en smygförsäljning av mycket allvarlig beskaffenhet. Det hade också sitt sammanhang med regeringens ansvar för att icke något slags orolig smitta skulle sprida sig hit till landet under den tid, som då var, och jag tror, att alla, när det förbudet kom ut, hälsade det med tillfredsställelse.

Nej, mina herrar, hur vi se på dessa saker, transitering och export och vad därmed sammanhänger, så visar sig till fullo riktheten av vad jag så många gånger förut framhållit att de i själva verket ifråga om den hjälp Finland sökte spelade en mycket underordnad roll. Och vill man ha ett ytterligare bevis här för från håll, som borde få betraktas som ojävigt, skall jag an hålla att få framlägga det beviset i form av följande korta citat ur den framställning, som ingavs av herr Castrén m. fl. och som är daterad den 21 februari. Där står: »Beträffande framställningen om erhållande av vapen och ammunition tillåta vi oss vördsamt framhålla, att sådana genom uppköp från enskilda icke kunna vare sig tillräckligt snabbt eller i tillräcklig mängd erhållas. Det har visat sig att antalet vapen, som på detta sätt kan uppbringas, blir så ringa, att det icke kan spela någon väsentlig roll, — avis till herr Räf — »icke någon väsentlig roll för Finlands räddning ur den fruktansvärda fara, vari det stora flertalet av landets fredliga, vapenlösa befolkning för närvarande befinner sig.» Vad man därför från finsk sida då framför allt begärde och satte i centrum av sin framställning, det var utlämnande av vapen och ammunition ur svenska kronans förråd att omedelbart utföras från Sverige till Finland.

Så låg frågan. Så ha vi alltid sagt att den har legat. Vad det gällde, det var icke något av de mindre medlen för svensk hjälp till Finland, utan det var direkt intervention eller också en åtgärd, som betydde så gott som oundvikligt det första steget till intervention, nämligen engagerande av den svenska statsmakten genom utlämnande av svenska statens vapenförråd. Den frågan var det som ställdes till oss, på den måste vi svara avböjande — men den är det som man *icke* har besvarat i reservationen. Ville man och vill man nu, eller ville man inte, att vi skulle ha tillgripit den ena eller andra av dessa åtgärder? Säger man, att man var med om intervention — men det säger man naturligtvis icke — så betydde det krig. Säger man, att man har velat utlämning av vapen ur svenska kronans förråd, ja, då betydde det en handling, som skulle lett till krig. Men icke heller detta har man hittills sagt i denna kammare, såvida man icke vill säga det nu ef-

teråt, då faran är över. Vi i regeringen ha icke kunnat betrakta ärendena så. Vi ha haft skyldighet att se till, vad det i själva verket gällde i dessa finska framställningar, gällde icke bara för Finland, utan också för oss. Vi ha varit nödsakade att ta den ståndpunkten enligt de grundsatser för Sveriges politik, som vi förut angivit, och vi ha icke medvetandet att i något avseende ha svikit Sveriges »sannskyldiga nytta», såsom man i reservationen påstått att vi skulle ha gjort.

Detta för mig till sist till också en annan anmärkning. Man har i reservationen bl. a. talat om de följder, som ha uppkommit utav den svenska regeringens hållning i dessa angelägenheter. Man har särskilt hänvisat till att Finland därigenom har bringats till att söka hjälp från annat håll och förts in i andra »intressesfärer». Om denna angelägenhet är det kanhända icke så lägligt att debattera som det kan vara lätt att skriva i en reservation. Men nog borde det vara medgivet att uttala en förvåning över att denna antydan, att det är den från Sverige uteblivna hjälpen som vållat den hänvändelsen och det indragandet i andra intressesfärer att denna antydan kommer just nu, efter allt vad som blivit upplyst angående den tidpunkt eller de tidpunkter, då hänvändelse från finsk sida till detta andra håll har skett och förbindelser ha knutits. Den som vill se till de framkomna uppgifterna, han kan helt enkelt icke hävda, att Finlands hänvändelse åt denna sida och vad den dragit med sig beror på Sveriges hållning, i varje fall icke om han icke samtidigt säger, att hans mening uttryckligen är, att Sverige skulle ha direkt kastat sig in i det stora finska inbördeskriget och därtill övertagit såväl den roll i det finska kriget som Tyskland fyllt som även den roll i Finlands förhållande till Ryssland som Tyskland har fyllt. Då Sverige icke kunde göra detta, så kunde Sverige icke heller använda vad man nu talat om såsom »följderna» av vår hållning.

I alla händelser: jag yttrade från början och kan upprepa det nu, att jag tror, att det varit bättre för själva saken, om man icke hade fått en ny diskussion om dessa ärenden till alla de förut förda. Vad det nu gäller, det är väl ändå mindre att syssla med de faser utav den finska krisen, som vi redan ha genomgått och där regeringen ingalunda har undandragit sig att framträda inför riksdagen och bära sitt ansvar, det är mindre detta, säger jag, än att se till vad som nu ligger framför oss, vad vi nu ha att göra för att på bästa sätt ordna och utveckla ställningen till Finland och till Ålandsfrågan. Regeringen har för sin del under hela denna vår uppbjudit de krafter som stått den till buds för att befordra en sund utveckling av det goda förhållandet till Finland och ett lyckligt resultat av Ålandsfrågorna. Regeringen hade trott och hoppats, att i de strävandena alla borde kunna förenas, och att alla också skulle känna, att de strävandena äro vida mera betjänta av att man icke vidare fördjupar sig i vad som redan skett och vad regeringen praktiskt taget redan stått till ansvar för. De stora uppgifterna, de ligga nu framför oss. Dem är det angeläg-

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Ang. full-
bordad
granskning
av statsråds-
protokollen.
(Forts.)

nare att syssla med än att ofruktbart tvista om vad som inträffat under februari, vare sig på Åland eller i den finska frågan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevärande memorial och övriga å föredragningslistan uppförda ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 5.

Herr *Lindqvist* i Kosta avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 428, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 480, blev på begäran omedelbart remitterad till lagutskottet.

Vidare avgav herr *von Sneidern* en motion, nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 383, angående tillfällig löne-reglering för tjänstemän vid telegrafverket m. m.

Sistnämnda motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,48 e. m.

In fidem
Per Cronvall.